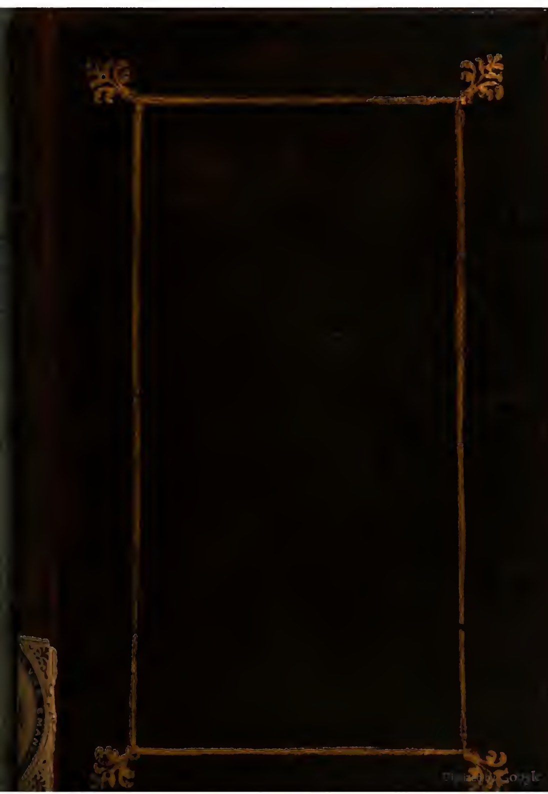

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE SACRAMENTIS CHRISTIANAE LEGIS, ET CATHOLICAE ECCLESIAE LIBRI QVATVOR.

Eiusdem κατήχησις siue Christiana instructio.

Eiusdem de Potestate Pontificis quòd diuinitus sit tradita Commentariolus ad Nicolaum Teupolum.

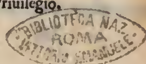
Eiusdem Conciliorum magis illustrium Summa ad Paulum Tertium Pontificem Maximum.

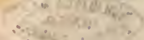
Florentiæ apud Laurentium Torrentinum

M D L I I I.

Cum summi pontificis, & Cosmi Medicis Ducis Floren. I I. Priuilegio.

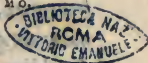

ANTON. MARIA PHAROSIVS

FRANCISCO MENDOCIO

CARDINALI AMPLISSIMO.

S. D. P.

NTER CHRISTIANAS *actiones, & illas quidem, quæ præ cœteris sunt insignes ea demum singularis; longeq́ nobilißima creditur, quæ Dei honorẽ spectans, gloriamq́ intendens hominibus etiam vniuersis prodesse cupit. Atque ipsum tanto magis si earum rerum adiumẽtum afferre studeat, quæ ad ueram pertinent immortalitatis beatitudinem. Hoc tam verum, tamq́ indubitatum est, vt à nemine nisi rationis experte negari vllo modo poßit. Multa quidem & grauia poßent in hanc rem exempla adduci: sed nullum neque maius, neque luculẽtius, quàm illud CHRISTI demonstrari potest. Qui miro quodã charitatis incendio cum*

Dominus mundi esset, artifexq; vniuersi, necnon Deus immensæ diuinitatis imbecillem tamen, ac cæteroqui miseram hominis naturam assumens, quò terrarum vniuerso orbi immensas illas, immortalesq; diuitias ob primi parentis graue crimen amissas propria vita redimeret, crudelissimam ipse ac quàminiustissimam, modisq; omnibus horridissimam subire voluit crucis mortem. Quamobrem Cardinalis Contarenus, haud indignus laude censendus est, qui dum esset in terris hoc opus in CHRISTIANAE Reipublicæ vtilitatem diligenti cura, studio, labore composuit: vbi non solum à veris sacræ paginæ sensis non alienus est, sed peruersorum etiam hominum, qui hac tempestate tam nefandos in ipsa Ecclesia, tamq; pestiferos errores suscitarunt, confutat opiniones. Neque fortasse alibi disputationum de fide, sacramentisq; Ecclesiæ præcipua capita accuratius, magisq; dilucide tractata possis inue

nire. quid item de Romani Pontificis pote ſtate ſentiendũ ſit, vtrum'ne à Deo ſit, an vero ab hominibus data. Diligentẽ operã, inquam, tractandis his exhibuit, quò viris Christianis, Præfectis præſertim Eccleſiæ prodeſſet non parum: ſed illum mors inopinata prohibuit, quominus quod intende bat efficeret. hoc eſt, ne hæc ipſa in apertum proferre potuerit dum vixit. Cum verò in manus meas incidiſſet, viderem'q; iacere in tenebris tam præclarum opus, tam'q; refertum fideli doctrina his turbidiſsimis CHRISTIANAE *Reipublicæ tẽporibus admodum profutura, equidem ipſum prius, videlicet, à doctiſsimis viris, ſimul & religioſiſsimis perdiligenter conſyderatum, & examinatum, Deo etiam quodam modo inſpirante, qui fruſtrari nullas vnquam ſinit ſtudioſas actiones, imò qui illarum eſt liberaliſsimus remunerator, Typis publicis mandare decreui, curare'q; vt in lucem proferatur. Te verò cum*

eiusdem ordinis perspicerem dignitate decoratum, literarum studio Græcarum, pariter, atque latinarum florentissimum, in sacris etiam admodum eruditum, CHRISTIANAE religionis ministrum egregium, atque defensorem, fautorem præterea (si quidem maiorum tuorum præclara vestigia secutus) bonarum actionum liberalissimum, nimirum tibi meam hanc (quæcunque est) diligentiam dicare decreui. Et sanè cui conuenientius, decentiusue deuouerem, quàm tibi repperi neminem. Adde quòd ipsi operi, cum in tuo nomine apparuerit tanto plus, videlicet splendoris accrescet, quanto tu præclarior es, illustriorq́; Quamobrem te, vt hilari vultu, et benignissimo animo, quæ offero accipias oro, petoq́; vt me beneuolentia semper, & beneficentia amplecti non graueris. Vale.

Florentiæ V. CAL. IVL.

M D L I I I.

GASPARIS CONTARENI

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE SACRAMENTIS CHRISTIANAE LEGIS, ET CATHOLICAE ECCLESIAE.

LIBER PRIMVS.

AEpe numero mecum ipse animo reputans, solere plerunque accidere, ut uiri probi; ac bonarum artium non ignari, præter eorum spem, & institutum uocentur ad munus Antistitum, ac ecclesiis præficiantur episcopi, quibus neque ocium est, neque facultas, ut dare diutius operam poßint lectioni Theologorum, & Iuris pontificij peritorum, à quibus singula quæque doceantur, quæ pertineant ad officium præsulis; nam & diuturnus labor, & multi loci perplexi deterrent politioribus studijs assuetos ab huiusmodi authorum lectione: idcirco non putaui rem inutilem, me facturum, si præcipuam totius huius muneris partem, eam inquam, quæ uersatur circa Sacramenta compendio quodam comprehendero, ac eam leuem

adhibuero, ut cuiuis non ignaro bonarum artium, absque diuturno labore, aditus non difficilis pateat ad sacramẽtorum rationem intelligendam, quam perspectam habere, & alijs posse tradere præcipuum est officium episcoporum, ut inquit Dionisius in libro de ecclesiastica hierarchia.c.5. Deũ igitur optimũ precor ut cœptis nostris faueat, & efficiat, ut non indigne omnino pertractemus res tam magnas, & diuinas.

Antiqua quædam fuit opinio, iam ferè à mundi primis exordijs cum hominum genere nata, indigere humanum genus ad ueram pietatem, & religionem puram expiatione quadam, & sanctificatione, quam pro hominum natura, etiam existimarunt fieri uerbis, & cæremonijs quibusdam, ita nanque natura institutum est humanum genus, ut ex sensibilibus rebus notionem etiam intelligibilium nanciscatur. nam ueluti naturæ hominis uicem, quæ & se pollutam esse sentiebat, & maiori, quadam sanctificatione indigere, ut digne ad pietatem, & puritatem religionis accederet, inuertit in plerisque omnibus hominibus astutia dæmonum, qui sicuti ueram religionem, ac unius dei cultum peruerterunt, ac sibi pro deo sacrificia exhiberi uoluerunt, ita etiam expiationes quædam, ac sacra, eorum fal-

lacia adinuenta sunt, quibus magis se pollueret humanum genenus, ac magis, magisque à deo recederet, dæmonum malorum cultus mancipatum. Mansit tamen apud nonnullos homines, paucos quidem sed optimos, & sanctissimos, unius ueri dei cultus, ac diuino instinctu sacramenta, & sacrificia quædam instituta; quibus, ueluti signis fidei, quæ illis inerat, redemptionis nostræ per Christum, & expiabantur, & sanctificationem recipiebant. Moses his superuenit per quē data est lex populo illi, semini, inquam, Abraham Isaac, & Iacob, quibus promissum à deo fuerat, ex eis oriturum semen, in quo benedicerentur omnes gentes, in lege uero à deo instituta fuerunt quædam sacramenta, in quibus apertius significata fuit redemptio futura per Christum. In mosaicis sacramētis præ alijs omnibus expiationibus, & lotionibus præcipuum obtinuit locū Circuncisio, quæ Abrahæ ante legē tradita fuerat, à lege uero summa cū ueneratione accepta. Hæc ut inquit Apostolus, ad Ro. c. 4. fuit signaculū iustitiæ fidei, quæ fuerat etiā in præputio patris nostri Abrahæ. Expiabantur infantes circuncisione à labe peccati originalis ratione fidei, cuius signum fuerat circuncisio, non ergo circuncisio aliquo pacto efficiebat iu-

stitiam, quæ occulte diuinitus infundebatur, sed tantũ significabat recõciliationẽ, et expiationẽ, quæ tunc conferebatur diuina ui homini circuncíso. Alias uero expiationes, quæ lotionibus, et aspersionibus fiebant Apostolus ad Hebr. c. 9. appellat iustitias carnis, eò quòd nõ pertinebant ad emundationem animæ, & spiritus purificationem, et peccatorum abolitionem, sed tantum modo ad expiationem immunditiæ carnis contractæ, uel ex contactu cadaueris, uel ex lepra, uel ex quapiam huiuscemodi causa, seu etiam ex peccato quopiam: significabant utique futuram expiationem animi, & eius figuræ erant, non tamen ad eam attingebant ullo pacto, quòd tamen in circuncisione factum fuisse, iam superius dictum à nobis est. Sacramenta ergo Veteris legis, proportione quadam, legi ipsi responde bant. Nam sicuti lex nõ duceb. t ad perfectum, sed finis eius erat (quantum ad hanc partem, de qua agimus, quæ ad cæremonias spectat) perducere homines ad cultum dei spiritalem, per fidem Christi explicitam hoc carnali, & corporeo cultu: ita etiam sacramenta legis, uel signa erant expiationis animi, quæ in aliquibus fiebat diuina ui, ut in circuncisione, uel corpus expiabant ab irregularitate quadam contracta ex immun

ditia quapiam corporea, aut ex aliquo peccato, quo impediebantur à cœtu sacrorum, & populi. Post Mosen promulgato Euangelio per Christum, longe nobiliora ab ipso instituta sunt sacramenta, quæ, & significarent expiationem, & sanctificationem, & significatione ipsa efficerent, de quibus à nobis hoc opus est institutum. Verum ut colligamus id, quod ex superioribus patere facile potest, communis quædam animi conceptio semper fuit, sacramenta ea esse, quibus spiritale quodpiam arcanum sub re sensibili contineretur, unde à Græcis appellata fuere Mysteria, idest, arcana. Illud hic animaduertendum ne decipiamur, ut quibusdam accidit. Nam apud Veteres, et in Sacris literis, sæpius sacramẽtum dicitur id arcanum, quod latet, interdum uero sensibile illud, sub quo latet arcanum, dictum est sacramentum, non quod ipsum sit arcanum, quippe quod patet sensui, sed quoniam sub se continet arcanum; quod quidam ignorantes non intellexerunt locũ Pauli in Epistola ad Ephesios.c.5.ac propterea negauerunt matrimonium esse sacramentum, eò quòd Paulus dicat, postquam disseruerat de uxore, et uiro: Hoc autem magnum sacramentum est, dico autem in Christo, & Ecclesia, quasi ex his Pauli uerbis

ſequatur, matrimonium non eſſe ſacramentum, ſed coniunctio Chriſti cum Eccleſia, uerum; ſi accuratius animaduerterent hi ſcioli, inuenirent ferè ſemper in ſacris literis ſacramentum appellari arcanum. hæc etenim magis propria eſt ſacramenti ſignificatio, in qua, Myſterium à Græcis appellatur. Nam apud Thobiam angelus Raphael inquit capitulo duodecimo, ſacramentū regis abſcondere, bonum: eſt; id eſt, arcanum, opera autem dei prædicare conuenit. Item in lib. ſapientiæ. c. 2. de iniquis dicitur, qui irriſerunt pios, neſcierunt ſacramēta Dei. Item apud Danielē. c. 2. ut quærerent miſericordiam à Deo cœli ſuper ſacramento iſto. ſic in Apocalypſi. c. 17. dicā tibi ſacramentū. Quibus omnibus in locis, ſacramentum dicitur arcanum. Verum; apud Theologos poſteriores immutata fuit huius nominis ratio, ac appellarunt ſacramentum ſignum illud ſenſibile, ſub quo latet arcanum ſpirituale, arcanum uero id, quod latet, appellauere rem ſacramenti. Nobis ergo tractaturis de ſacramentis Chriſtianæ legis, & Catholicæ Eccleſiæ, illud exordium eſt ſumendum, nullum, humano generi polluto per peccatum originis, quo unuſquiſque infectus naſcitur, qui per ſeminalem rationem, id eſt, paternam originem trahitur ab

Adam, itemque magis, ac magis polluto peccatis, quæ in se unusquisque adultæ ætatis admisit, nullum, inquam, patere aditum ad peccatorum abolitionem, et expiationem, ad reconciliationē, et gratiam ineundā cum Deo, nisi per Christum Iesum dominum nostrum, qui unus mediator est dei, et hominum, ut ait Apostolus, pri. ad Ti. c. 2. neq. aliud datum est nomen, in quo oporteat nos saluos fieri. Verum; Christi redemptionem nobis applicamus per fidem in sanguine eius, ut item ait Apostolus, ad Rom. c. 3. Oportuit igitur homini, qui ex sensibilibus ad intellectualia peruenit, et cui contigit salus per hominem Christum constantem ex corpore humano, & sensibili sanctificationem, & expiationem adhiberi quibusdam rebus sensibilibus, sub quibus lateret hæc sanctificatio, et gratia, qua specialiter à Deo per Christū sanctificatur; oportebat etiam accessum sensibilē, et corporeū hominis sanctificandi esse ad res illas sensibiles, quo testatum faceret, se fide accedere ad suscipiendā sanctificationē, et gratiā. Qua de re beatus Thomas excellentiss. Theologus, in. 3. par. sum. q. 62. ar. 6. c. et alibi, sæpenumero appellat sacramenta protestationes fidei, quāuis etiā sint protestationes fidei in ministris, qui ex fide eccl. sacramēta dispensant. His

fundamẽtis iactis, accedamus ad institutum, ac prius ordiamur à definitione sacramẽti. Duas ponemus, quæ cũ eandẽ uim habeant, posterior tamen est priore explicatior. Prior est Augustini, in li. de Doct. Chr. qui dicit sacramẽtum esse inuisibilis gratiæ uisibilẽ formã. posterior est Vgonis de sancto Victore uiri doctissimi, in lib. 1. de sac. par. 9. c. 2. qui definit sacramentũ esse sensibile elementũ similitudine repræsentans, institutione significans, et sanctificatione cõtinens inuisibilẽ gratiã. Hæc, ut dixi, posterior, quãuis re, eadẽ sit cũ priori, est tamen longe explicatior, at tamen utitur uocabulo hoc elementũ pro sensibili re quacunq. Res ergo sensibilis est sacramẽtũ, quæ natura constat, & habeat oportet ex insitis à natura similitudinem quandam cum re, quæ spiritualiter agitur, ideo addidit Vgo, similitudine repræsentans. Verum quoniam sacramenta uim habent ex institutione Christi, ut infra dicemus, ideo adiunxit institutione significans. Nam naturalis illa similitudo non significaret gratiam dari per rem sensibilem, nisi à Christo ita fuisset institutum, & quoniam, ut inferius dicemus, unum quodque sacramentum conficitur rebus, & uerbis in quibus continetur sanctificatio, & forma sacramenti, ut itidem di-

cemus, ideo additum est, sanctificatione continens gratiam spiritualem, qua sanctificamur. Ex hac definitione sacramēti, cuilibet patere potest, institutionem sacramentorum omnium non potuisse à quopiam homine fieri, præterquàm à Christo, qui item Deus est. Nam cum sacramenta contineant gratiam, & sanctificent; gratiam uero det Deus per Christum, nullus homo, neque etiam ecclesia uniuersa, potuit instituere, & sanctificationem adhibere rei sensibili, ut per eam præstetur accedenti, & credenti gratia, et sanctificatio. Solus ergo Deus, qui dat gratiam, & non nisi per hominem Christum, potuit instituere sacramenta, quæ habeant hanc uim certam. Ex hac etiam definitione exploratum esse potest sensibilem sacramentorum formam, signum esse diuinæ largitionis, qua nos per eam sanctificaret. Verum ex parte accedentium ad ea, sunt fidei protestationes. Is enim accessus, quo quispiam adit sacramenta, protestatio quædam est illius, quod credat, non tantum articulis fidei, sed etiam diuinæ promissioni, & institutioni, qua pollicitus est se per ea sanctificationem traditurum. Verum, quoniam diximus sacramē ta sanctificari per uerba, & quòd quodlibet sacramentum constat ex rebus, & uerbis, ideo to-

tum illud est latius explicandum. Primum explicabimus id, quod supra tetigimus, sacramenta iure constituta esse in rebus sensibilibus, tum ex parte instituentis, et in eis operantis, tum ex parte hominum, qui accedunt ad sacramẽta; ex parte instituentis, cum in redemptione humani generis uerbum diuinum sibi assumpserit hominem, quo, uti instrumento operaretur salutem nostram, qui corpus habet, et est sensibilis, quam obrem Damascenus in libris de fide, appellat corpus Christi organum diuinitatis coniunctum, scilicet, sicuti manus organum hominis est, inquit enim tactu sanabat, aliaque mira operabatur, diuinitas utique sanabat, sanabat tamen tangendo, quod corporis erat, sicuti serra faber facit scamnum secando, utique forma scamni ab arte est, organum tamen est serra, cuius est secare, quia ergo secando facit scamnum faber, utique serra organum est artis. Redeamus eò unde sumus digressi. Cum organum diuinitatis fuerit humanum corpus sensibile, quòd agendo, & patiendo, ut organum diuinitatis operatum est salutem nostram, utique rationi consentaneum omnibus uideri potest alia quoque organa, disiunctiora, inquam, sacramenta esse in rebus sensibilibus constitu

ta. ex parte uero hominis per ea sanctificandi, nulli dubium, quin maxime debeant sacramenta esse in rebus sensibilibus constituta. Nam homo ita est à natura factus, ut ex rebus sensibilibus capiat notionẽ rerum intelligibilium. imò, in his, in quibus hæsitatio esse potest, maxime homo fit certus ex signis sensibilibus, quale est in Euãgelio, Mat. c. 9. cũ dixissent pharisæi, qui est, qui peccata dimittit: dominus noster, ut eos certos redderet, respondit, quid est facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua, an dicere surge, & ambula, ut autem sciatis filium hominis habere potestatem dimittendi peccata, conuersus ad ægrotum illum dixit, surge, tolle grabatum, & ambula, ecce; signo sensibili reddidit illos certos rei inuisibilis, in qua hæsitabant; sic in hac sanctificatione hominum, ut omnis hæsitato à corde nostro pelleretur fuit necesse signo sensibili à Deo instituto, animum hominis firmare, ut, scilicet, certus esset, nisi ficte accederet. se consecuturum gratiam, & reconciliationem per illud signum. facile ex his cuilibet apparere potest merito sacramenta esse in signis sensibilibus. Verum; quoniam sacramenta institutione significant, & sanctificatione continent gratiam, oportuit signum sacramenti sensibile duplex esse;

alterum in quo esset præcipua, & prima uis significandi, cuiusmodi sunt uerba; alterum uero in quo esset naturalis similitudo repræsentans. Huius ordinis sunt res aliæ natura constantes, in quibus apparet similitudo, natura referens id, quod inuisibiliter fit interius: uerba uero præcipuam habent uim significandi. Constat ergo unumquodque sacramentum ex rebus, & uerbis, unde nec res sine uerbis, nec uerba sine rebus perficere queunt sacramenta. Quomodo autem in uno quoque sacramento sigillatim id fiat, infra cum de uno quoque per se sacramento loquemur, liquido explicabimus. Non enim omnium est idem modus, & eadem ratio. Cum igitur res, & uerba unum sacramentum constituant, necesse fuit Theologis hoc in loco mutuare uocabula à philosophis, unde appellarunt uerba, formam sacramenti, res uero alias sensibiles, materiam, ea de causa, quòd materia per se indeterminata sit, terminus uero fiat à forma. Itaque cum res, quibus utimur in sacramentis non ita determinate repræsentent, & significent quid agatur, determinatio uero fiat à uerbis, dixere uerba formam esse, alias res materiã. Verbi gratia, in baptismate aqua, & ablutio diuersa possunt referre, ut, scilicet, mundetur cor

pus, ut sanitati consulatur, aliaque huiusmodi, uerba addita, scilicet, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritussancti determinant, quid fiat ablutione illa. His expositis restat, ut explicemus tres quæstiones, in quibus solent multum digladiari inuicem Theologi iuniores. Prima pertinet ad uim efficientem sacramentorum, an scilicet, sint tantum signa rei spiritalis, quæ fit, an & ipsa quippiam efficiant. Altera quæstio est, de sacramentorum effectibus, quorum prior est in quibusdam sacramentis character, quid nam, inquàm, sit is character. Altera uero est de gratia, an scilicet, sacramentalis gratia, sit quippiam aliud a gratia illa, qua iustificamur, & à peccatis expiamur. In ea dubitatione, quam primo loco proposuimus, inter iuniores Theologos controuersia est, nam nonnulli ut Ioannes Scotus, quem in hac parte secutus est, Durandus, putant sacramenta ecclesiæ, esse tantum signa quædam gratiæ, & sanctificationis, quam nobis Deus solus, & immediate præstat, & in anima gignit, ueluti ex pacto quodam nobiscum innito, quòd quandocunque contigerit nos accedere ad sacramenta, & eis initiari, ipse occultam nobis daturus est gratiam. huic sententiæ uidetur Psalmus adstipulari, in quo di-

ctum est, gratiam, & gloriam dabit dominus. Præterea charitas dei, quæ est gratia, uel insepe rabilis est à gratia, datur nobis, & infunditur per spiritum sanctum, item quemadmodum nihil potest igniri, idest, fieri particeps naturæ igneæ, præterquam ab igne, ita nihil potest fieri particeps naturæ diuinæ, quòd nobis contingit per gratiã, præterquam à deo. Afferunt hi præterea alias rationes, quibus ostendere conantur, impossibile esse uirtutem efficientem, etiam instrumentariam contineri in sacramentis, quæ nec diuisibilis, nec indiuisibilis in eis constitui potest commode, etiam in uerbis, neque permanentem, cum uerba sequantur motum, neque successiuam quæ in ultimo instanti prolationis uerborum nulla esset, sicuti tunc nullus est motus, qui iã esse desiit. Hæ, ferè, rationes potiores adduci solent à Theologis magni nominis, quas ut euitent in eam adducti sunt sententiam, ut dicerent sacramenta non tantum ueteris, sed etiam nouæ legis, & Christianæ ecclesiæ esse tantum signa arcanæ gratiæ, et sanctificationis, quæ in illis præstatur. Verum, beatus Thomas, & doctissimus, & sanctissimus uir, cum animaduerteret dicta sanctorum, Augustini, inquam, qui, ut magister dicit in quarto libro, cum

loqueretur de baptismate, quæ est uirtus, quæ tangit corpus & abluit cor, item omniũ Theologorum sua ætate superiorum, qui dixere sacramenta nouæ legis differre, à sacramentis legis Mosis, quia efficiunt id, quod significant, nõ est horum sententiæ assenssus, sed dixit præsertim in summa theologiæ, quam postrema aetate composuit, in sacramentis esse quandam causam effectricem sanctificationis, & gratiæ, non quidem primariam, sed instrumentalem. Nos quidem, quanuis non difiteamur superiorum authorum sententiam posse defendi, & euitari nodos earum rationum, quas attulimus, nihilominus putamus ueriorem esse, & magis consonam dictis sanctorum, nec alienam à progressu rerum naturæ Thomæ sententiam. Nam quanuis in alijs sacramentis ueteris legis dici posset non fuisse illa certa signa collatæ gratiæ, sicuti sunt sacramenta Christiana, in circuncisione tamen hoc dicere possunt; ideoque circuncisio æquari poterit Sacramentis Christianis, nisi uelint dicere, quòd maior gratiæ copia traditur in baptismate, quàm in circuncisione, quòd quanuis sit possibile, non tamen efficit in genere sacramenti nostra esse potiora circuncisione. Nam cum sacramenti ratio significatione constet, oportet no-

stra sacramenta in significatione quippiam maius habere, quàm signa esse, ideo significando efficiunt id, quod significant, eo tamen modo, quo uirtus efficiendi est in instrumẽto, tota hæc res probè declaratur ab Aristotele in secundo libro de Generatione animalium. nos paucis curabimus hanc satis implicatam rem illustrare. Omne, quod fit, ab aliqua causa fit, quæ actu est id, quod facere debet, uerum quædam statim absque alio medio à causa sua fiunt, ut ignis, qui ex ligno generatur ab alio igne, quædam uero fiunt quibusdam organis, & instrumentis, in quibus, id, quod fit, non est in actu ex propria ipsorum natura, & forma, sed tantummodo quatenus mouetur à causa mouente, & efficiente. Huius rei exẽplum clarius sumi potest ab his, quæ ab arte fiunt. Vtique pictor, seu faber mente conceptam habent formam, quam uolunt effingere, fit ergo res illa ex potentia, actu ab forma concepta, quæ est in mente artificis, uerum penicillo, & coloribus pictor, uarijs ferramentis faber; ea forma in illis instrumentis non est actu secundum eorum naturam, ut perspicuum est, sed quatenus mouentur ab artifice, & hic motus localis est, quare magis subiectus sensui, & uisui, alio namque modo mouet penicillum pictor,

ctor, cum uult effingere caput hominis, alio cũ pingit pedem, sic facit faber quilibet, & modus ille motus, accommodatus est formæ pingendæ, seu sculpendæ, unde forma illa, est in instrumentis per modum motus, idest, in quantum mouetur ab artifice, ideoque incomplete, ac ueluti per transitum quendam, quo (ut ita dicam, gratia melius explicandi hunc locum) forma, quæ, est in mente artificis, transit per modum instrumentorum in materiam illam. non est ita re uera, sed modus quidam similis est. ab arte ueniamus ad factionem naturæ, si animal generatur, utique generatur ab animali alio actu existente, sed medio semine, ueluti organo, in quo fit impressio quædam, & motus ab anima generantis, non localis, ut ab arte, sed alterationis cuiusdam sensu nõ perceptibilis, sed ratione secundum analogiam, & proportionem artis, quo motu medio, generatur aliud animal, utique, ut inquit Aristoteles in eo loco, quem adduximus supra, anima non est actu in semine; sed in animali, à quo decisum est semen, in semine uero est motus ille impressus à generante, in quo est anima, sicuti forma artis est in motu penicilli, aut ferramentorum. Explicatis his, quæ pertinent ad artem, & naturam, ueniamus ad exponendam hanc

uim efficientem, quam ponimus in sacramentis nouæ legis, in quibus dicimus esse uim instrumentalem, ad efficiendam sanctificationem. Verum, quoniam primum, & proximum diuinitatis instrumentum est homo ille, idest, natura illa humana, quam uerbum assumpsit, ut inquit Damascenus, in qua corpus est sensibile, cuius opera, ut instrumento miracula a diuinitate fiebant, sicuti tangendo sanauit leprosum, & expuendo cœcum, & uocando Lazarum suscitauit, in Christo primum speculemur hanc uim instrumentariam, & ab eo poterimus commodius accedere ad sacramenta. Sanatur leprosus tactu Christi, non potest dici tactum illum fuisse tantum signum, imò uim habuit ad sanationem illam, nec possumus dicere primam uim efficientem miracula, non esse in deo, uis igitur in tactu corporeo, fuit uis instrumēti, quare quemadmodum motus ille penicilli, in quantum dirigitur ab arte pictoris, habet uim efficiendi imaginem, quæ uis nihil aliud re est, quàm motus penicilli, quatenus, scilicet, ab arte dirigitur, ita in semine, impreßio illa, seu alteratio facta ab anima generantis, est uis instrumētaria, per quam fit aliud animal, & in ea ui, & impreßione, est in potentia anima, non alia res ab ea impreßio-

ne, sed ipsamet impressio, prout directa est, et impressa ab anima generantis; ita tactus ille corporeus Christi, qui; prout dirigebatur à diuinitate, fuit uis instrumentaria, qua leprosus sanatus fuit, non alia res præter tactum, sicuti nec alia res præter motum penicilli est uis instrumentalis picturæ; tactu ergo Christi sanauit diuinitas, sicuti motu penicilli pictor pingit, & diuerso motu diuersas quoque effingit imagines.

His expositis de Christo, in quo primum est diuinitatis organum, accedamus ad sacramenta Euangelicæ legis. In sacramentis est uis instrumentaria sanctificationis, uerum, quoniam (ut diximus) uis instrumentaria non est in instrumento secundum formam propriam, sed pro ut dirigitur, & mouetur ab agente, quare Aristoteles in eo, quem adduximus, loco de generatione animalium, inquit, formam rei factæ, esse in motu instrumẽtorum, necesse est ergo uim hanc instrumentariam esse in signis sensibilibus, secundum aliquam eorum, ut ita dicam, actionem, uel actioni rem similem; hæc uero in sacramentis nihil aliud est, quàm significatio, unde significando efficiunt, idest, uis diuina, Deus ipse, sicuti usus est tactu corporeo Christi, ut ui instrumentali ad sanationem, ita in sacramen-

tis nouæ legis, utitur significatione eorum, ut ui, qua, efficiat ipse, id, quod significat: significatio uero est relatio ad rem significatam, ex institutione Christi procedens, ut ex causa, & fundamento. Illa ergo sacramenta, quæ tantum significant, & quorum significatione, deus non utitur ut ui instrumentaria, sicuti usus est tactu Christi, sunt tantum signa, cuiusmodi fuit circuncisio, sic etiam fuit tactus Helisæi, quando extendit se super cadauer filij Scennamitidis, non enim tactus ille, habuit ullam uim efficiendi miraculum, ut tactus Christi, eodem pacto, sacramentis nouæ legis deus dedit, ut significatione efficiant, sicuti uoci Christi uim dedit ut uocando suscitaret Lazarum. Hac re difficillima satis, ut puto, explicata, & illustrata, non est difficile soluere rationes contra sentientium. Nam uerum est solum deum dare gratiam, ut agens principale, & primum, sicuti animal non generatur, nisi ab animali, nihil tamen prohibet, quòd deus utatur instrumento ad hoc efficiendum, sicuti animal semine utitur, seu ui seminali ad generandum aliud animal. Ad ea, quæ adducuntur de ui illa, an sit diuisibilis, an indiuisibilis & cet. manifestum est, quòd isti, quanuis grauissimi authores, non bene intel-

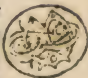
lexere, quid sit uis instrumẽtaria, quæ in quibusdam est localis motus, in quibusdam alterationis, in quibusdam similis actione, in re igitur hac nostra, uis ista, est significatio, quæ est relatio, quæ non semper est in re, quæ dicitur relatiue, ut ei inhærens, ideo significatio, uerbi gratia, sermonis, quoniam non est completa significatio, nisi in ultimo sermonis momento, quodammodo indiuisibilis est, uerum quoniam non est in eo completa, nisi ratione procedentium sermonis partium, quodam alio modo est diuisibilis: hi uero putauerunt hanc uim esse quoddam accidens, inhærens rebus sacramentorum, nec bene perceperunt modum, quo res, quæ efficitur, est in instrumento, & quàm diuersis modis sit in diuersi generis instrumentis, ideo in eas angustias inciderunt. Hac explicata quæstione, ad alteram accedamus exponendam, quoniam sunt quædam sacramenta, quibus non tantum sanctificatio, sed etiam quædam consecratio adhibetur suscipientibus, quemadmodum baptismate, confirmatione, & ordinis sacramento, quæ iterari non possunt, utique sancti authores, in quibus Augustinus, & in sacris canonibus Pontifices dixere, his sacramentis imprimi characterem suscipientibus: inde inter iuniores Theologos cũ-

trouersia orta est, quid nam sit hic character. beatus Thomas putauit characterem nihil aliud esse, præterquam spiritualem quandam qualitatem, quæ pertineret ad potentiam non naturalem, sed spiritualem suscipiendi, uel agendi aliquod sacrum, non tamen completam, & perfectam, sed incompletam instrumẽtalem, inquam, qua spiritus sanctus, ut instrumento, utatur in actionibus sacris: hanc potentiam posuit Thomas in intellectu hominis, non autem in uoluntate, aut in substantia animæ. Nam cum principium actionis, & paßionis proximum, sit animæ potentia, non autem essentia, ideo hæc qualitas spiritualis in essentia non erit: potentiæ autem mentis cum duæ sint intellectus, inquam, & uoluntas subiectum huius potentiæ, seu characteris non potest esse uoluntas, qua homo bene, uel male omnibus alijs utitur, non enim character efficit uoluntatem bonam, & bonum hominem: non erit igitur perfectio uoluntatis, sed erit perfectio intellectus, qua tum bene, tum male homo uti potest. hæc Thomæ sententia. contra Scotus existimat, nulla firma ratione, aut authoritate niti hanc Thomæ sententiam, quamobrem putat ipse hunc characterem nihil aliud esse, nisi relationem quandam inhæ-

rentem essentiæ animæ, qua is deputatus est, & respectum habet ad illud sacrum, quodcunque illud sit, sicuti in calice consecrato, nihil aliud est nisi relatio, ad continendum sanguinem Christi; sic si quispiam in ciuitate fiat consul, aut prætor, nulla ei qualitas additur ex ea electione, sed relatio quædam noua acquiritur ad agenda illa, quæ pertinent ad prætorem, uel consulem, atque ad his potiundum, quæ prætori, consuli ue debentur. Hæc Scoti opinio magis uidetur cõuenire philosophiæ principijs, præterquàm quòd ponit relationem, necessario esse rem quandam inhærentem ei, quod dicitur secundum eam relationem, confestim illi inditam cum primum incipit dici relatiue. Hoc meo iudicio non est satis Aristotelicum. Nam relatio aduenire potest alicui, & recedere, nulla in ipso facta mutatione. Verum; hæc omittamus, quæ non multum faciunt ad hoc opus, quod de Sacramentis instituimus, cõuenit, inquam, hæc sentẽtia philosophiæ, & principijs naturæ. Verum; dictis Sanctorum mihi uidetur prior sententia magis conuenire. Inquit Augustinus sæpenumero contra Donatistas, & præcipue in libro de unico baptismo in hæreticis, si uidero notam, et characterem Christi, reijcio id quod est hæreseos, notam tamen do-

mini ubicunque ueneror, agnosco, & tueor. Hic sensus, & alijs fortasse uerbis expressus. Primo non satis uideo quo nam pacto presbyter excommunicatus, suspensus, aut degradatus si cōsecret, uere conficit corpus Christi, si character est tantum relatio, & non potius potentia quædam, per consecrationem impressa sacerdoti, qua illud sacrum agit, etiam peccans, etiam degradatus. Non eò inficias nostris rationibus his, posse responderi ab his, qui aliam sententiam uellent tueri, attamen iudicio meo, magis quadrat obiectio, quàm quadret solutio. tertia quæstio est de gratia sacramentali, quam Thomas posuit, aliqui uero posteriores nullam putant esse, præter primam illam gratiam, qua iustificamur. Paucis exponemus utranque sententiam. in anima hominis, ab originali peccato ueluti uitium, & uulnus quoddam, relicta est infirmitas quædam, & imbecillitas, ex qua facile deficimus, et ruimus in peccatum, quoniam uero, ut superius diximus, sacramenta instituta sunt contra peccata, ad eorumque abolitionem, uidetur probabile beato Thomæ, ex ui sacramentorum, præter abolitionem reatus peccati, quo ad culpam, & ex gratia, qua iustificamur, quam sæpenumero habent accedentes ad sacramenta, descendere

etiam in uires animæ spiritualem quendam uigorem, quo firmentur uires animæ, ne adeo facile in peccatum labantur, & speciatim iuuentur ad certum sacrum munus obeundum. hanc appellat Thomas gratiam sacramentalem, ratione principij, & radicis, à qua profluit gratia, scilicet, iustificantis. posteriores uero, auidiores fortasse gloriæ, seu acutiores, qui innituntur hoc principio, non debere induci multitudinem rerum, & entium absque necessitate, conantur ostendere non esse necessariam hanc gratiam, sed primam illam gratiam, simul cum uirtutibus ab ea procedentibus, quibus uires animæ perficiuntur, satis esse ad præstandum hanc firmitatem animæ hominum. nolo ego subtilius discutere hanc quæstionem, nullam etenim uideo cogentem rationem, ut alteri potius adhæream, quam alteri: nihilominus, quanto plura nobis dantur à deo optimo adiumenta, ut & bona faciamus, & à malis abstineamus, tanto mihi uidetur diuinius debere existimari, & maiores à nobis deo optimo habendas esse gratias per Christum, per quem nobis tot, & talia bona concessit. His quæstionibus expositis, redeamus eò unde digressi sumus. dicebamus sacramenta, quoniam significando agunt, constare ex sensibili-

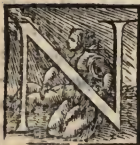
bus signis duplicibus, ex rebus, inquam, & uerbis, quorum, uerba se habebant ut forma, res aliæ, ut materia, uerum, quoniam uerba primo significant conceptum, & intentionem proferentis, ideo oportet in sacramẽtis esse præter ea, intentionem ministri, qui cum sit minister ecclesiæ, oportet, intẽdat id agere, quod ecclesia agit, quanuis ipse putaret nihil illud esse, aut uanum, aut etiam impium. Hoc enim totum malum pertinet ad personam per se sumptam, non autem ad ministrum, quatenus minister est. cum ergo uelit ipse subire personam ministri, & fungi ecclesiæ ministerio, utique intendit etiam id agere, quod agit ecclesia, qualecunque existimet esse illud. Quis autem in sacramentis minister esse debeat, exponemus, cum sigillatim agemus de sacramento quoque, nam alius, atque alius est in sacramento quoque. uerum, primum in sacramentis agens Deus est, Christus deinde per passionem suam, per quam meruit uim illam sacramentorum, & potestatem habuit instituendi, unde per excellentiam quandam agit, minister homo postmodum, ut organum propinquũ. Numerus sacramentorum nouæ legis, & Christianæ ecclesiæ septem continetur: quorum tria pertinent ad regenerationem, seu generatio-

nem ſpiritualem in Chriſto, augumentum, & nutritionem, duo ad ſanationem, item duo ad propagationem, tum ſpiritualem, tum corpoream humani generis, ſeu, ut rectius dicam, Chriſtiani populi. Omnium perfectiſsimum eſt Euchariſtiæ ſacramentum, in quo continetur, non gratia Chriſti, ſed Chriſtus ipſe, in quo eſt omnis gratiæ plenitudo. maxime omnium neceſſarium ad ſalutem eſt baptiſma, per quod renaſcimur in filios dei. His addendum, quædam ſacramenta inſtituta fuiſſe, tantum ad maiorem ſanctitatem acquirendam, ut Euchariſtia, quæ indirecte tamen peccata uenialia abolet. Quædam ad expiationem peccatorum, & ſanctitatem acquirendam, ut pœnitentia, cuius ueluti perfectio, & conſumatio eſt extrema unctio. Quædam ad remedium peccati, & aliquam ſanctitatem, ut matrimonium. Quædam ad conſecrationem, & maiorem quandam ſanctitatem, ut ſacri ordines, & Chriſma. Baptiſma uero inſtitutum eſt ad expiationem peccati originalis, item aliorum, ſi qua fuerunt illi addita, inſuper ad ſanctificationem, & conſecrationem. Nam in baptiſmate inſerimur Chriſto per quem ſanctificamur, et conſecramur in genus regale, & ſacerdotale. Hæc de ſacramentis in uniuerſum dicta ſufficiant.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE SACRAMENTIS CHRISTIANAE LEGIS, ET CATHOLICAE ECCLESIAE.

LIBER SECVNDVS.

De Sacramento Baptiſmatis Cap. I.

Vllum eſſe hominem puto ingenij paulo perſpicacioris, præſertim ſi ingenue fuerit philoſophatus, ac in rerum naturæ contemplatione uerſatus, acceſſeritque ad Chriſtianam philoſophiam, qui non ſummopere miretur Chriſtianæ doctrinæ, ac religionis progreſſum, in quo ueluti in ſpeculo facile perſpicit eundem fuiſſe Chriſtianæ pietatis inſtitutorem, qui etiam naturam rerum condiderit, adeo ſimiles inter ſe progreſſiones habent, id, quod perſpicue cuiuis patere poteſt in hoc, quod aggreſſi ſumus ſacramentorum negocio. Apoſtolus Paulus, in prima ad Cor. c. 15. inquit. Primus homo de terra

terrenus, secundus homo de cœlo, cœlestis, sicuti portauimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cœlestis. In Euangelio Ioannis. c. 3. dominus noster Iesus dixit Nicodemo, oportere nos nasci denuò, si simus ad regnum cœlorum peruenturi, & aqua, scilicet, et Spiritu Sancto. sicuti ergo cùm primum in hanc lucem homo prodit, seu etiam cum in utero matris formatur, nasci dicitur homo, ita, ut fiat homo Christianus, dei scilicet, filius, oportet hominem iterum nasci; sed prior illa natiuitas corporea est, ac propterea sensu percipitur, secunda hæc, spiritualis est, ideo sensu capi non potest. item in priori natiuitate cum homo non generetur ex quopiam alio animante, quòd mori oporteat, ut ex eo nascatur homo, in hac posteriore nascitur homo spiritalis, & diuinus ex carnali homine, & terreno; ideo secunda hæc non tantum natiuitas est spiritualis hominis, sed etiam est interitus hominis carnalis, idcirco non tantum natiuitas, sed etiam regeneratio dicta est, item resurectio, ut in Apocalypsi. c. 20. à Ioanne Apostolo nuncupatur resurrectio prima, ut præclare exponit Augustinus in libro uigesimo de ciuitate Dei. Verum; sicuti hac generatione non efficitur totus homo spiritualis, ita etiam non omnino mo-

ritur homo carnalis, sed quædam fit inchoatio huius uitæ, et illius mortis, quæ in die iudicij omnino perficietur, cum totus homo erit spiritalis, & nihil carneum remanebit, quo ad corruptionem, inquam, et malum, nõ quo ad substantiam. Hoc arcanum, hoc mysterium quod exposui, latet sub sacramẽto baptismatis, quo; sub acqua mergitur, ac sepelitur homo carnalis natus ex Adam, naturæ corruptæ, & carneæ, filius iræ, & indignationis Dei. Gerit hæc immersio imaginem sepulturæ Christi, qua sepulta fuit non caro peccati, ut nostra, quæ nunquàm fuit in Christo, sed caro habens similitudinem carnis peccati, ut inquit Apostolus, ad Rom. c. 8. deinde emergit nouus homo sanctificatus per aquam, & inuocationem trinitatis, quòd Diuus Petrus Apostolus in Epistola prima. c. 1. appellat semen incorruptibile, quo nati sumus. Vide quàm hæc generatio respondeat generationi naturæ, cum Princeps Apostolorum appellet uerbum, quo baptizamur semen incorruptibile. Hoc igitur arcanum, latet sub hoc baptismatis sacramento, generatio spiritualis, expiatio a peccatis, consecratio eius, qui baptizatur, sepultura, & resurrectio Christi. Id uero, quod subijcitur sensui, quod patet omnibus, est ablutio, seu im-

mersio, & emersio, aqua, & uerba sacerdotis, ego, scilicet, te baptizo in nomine patris & filij et spiritus sancti, inuocatio, uidelicet, trinitatis. Sacramentum baptismatis non est aqua, neque uerbum, sed ipsa ablutio, & immersio sub certa hac forma uerborũ expressa. Materia est aqua elementalis, et natura constans, non arte ut rosacea, seu quauis alia huiusmodi. Nihil tamen differt siue fuerit calida aut frigida, aut quouis alio pacto alterata; dummodo aqua sit natura constans. Forma sunt uerba à sacerdote prolata. Vis baptismatis est conferre expiationem à peccato originali, & alijs omnibus, ita quòd neque reatus ullus culpæ, nec pœnæ remaneat, sed sit ueluti nouus homo genitus, & in lucem editus. Vir baptizatus, suscipit enim in se totam mortem Christi, in alijs sacramẽtis fit particeps eius. Item datur in baptismate participatio quædam diuinæ naturæ, efficimur enim in Christo dei filij per baptisma, ut inquit Ioannes Apostolus in capite primo sui euãgelii. dedit eis potestatem filios dei fieri. Item ut idem Ioannes in epistola prima c.3. filij dei sumus, & nondum apparuit quod erimus. Item Paulus ad Romanos c.8. dedit nobis spiritum clamantem abba pater. Innumeri alij sunt in scriptura loci idem asserentes.

Præterea

Præterea ui baptismatis imprimitur in mente nostra character per consecrationem, quo potẽtiam nanciscimur suscipiendi omnia sacramenta, & obeundi omnia munera, quæ pertinent ad hominem Christianum. Hæc nobis in baptismate conferuntur. Minister baptismatis proprius est sacerdos, nam cum baptismate conferatur gratia, & sanctificatio, per quam præcipuè illuminamur, ideo minister est sacerdos, ad quem in hac ecclesiastica hierarchia pertinet illuminare, ut inquit Dionisius, sicuti episcopi est perficere, & diaconi purgare, ex quo fit, ut etiam præsente episcopo presbyter possit baptizare. Pro prius enim hic minister est. Verum quoniam hoc sacramentum, est sacramentum fidei, & adeo necessarium, quod sine ipso paruuli consequi salutem non possunt, ideo effectum est ut diaconi, si prebyteri copia non fuerit, laici uiri, mulieres: etiam infidelis possit esse huius sacramenti minister, dummodo intendat facere id, quod ecclesia facit, & si putet illud nihil esse, ut diximus in priori libro, nam agit ut minister ecclesiæ, & in fide ecclesiæ. Est tamen aduertendum, quod hoc ministerium pertinet semper ad digniores, qui adsunt, quamobrem præsente uiro, fœmina non debet fungi hoc officio, adulto

præsente, puer, item laicus, præsente diacono, aut diaconus, præsente presbytero. Presbyter uero etiam præsente episcopo potest rite baptizare, quia eius ministerium est. Quæ non accipi uolumus in eam sententiam, ut putet quispiam, sic baptizatum, nõ esse uere baptizatũ, est etenim uere baptizatus, sed non rite, neque ex ordine. Narratur iu historia ecclesiastica ab Eusebio de Athanasio, qui puer in litore quodam cathecumenos baptizauit eo ritu, quo uiderat episcopum Alexandrinum baptizare, qui de consilio illius academiæ Alexandrinæ celeberrimæ non fuerunt iterum baptizati, cum Athanasius fassus fuisset, se uoluisse facere id, quod episcopus faciebat. Conferri debet hoc sacramentum, & adultis, & paruulis, quia sicuti per alium contraxere peccatum originale, item etiam per alium remedium, & medicinam possunt capere. Præclarè hoc tractat Augustinus ubi agit de baptismo paruulorum, in quos gratiam, & uirtutes infundi secundum habitum, quorum postea usum habeant præcipui Theologi sentiunt. Anselmus uerò in libro de conceptione uirginis dicit, quod nihil recipiunt, sed tollitur culpa, & saluatur gratia, quæ non in ipsis, sed est in Christo, & fide ecclesiæ, quibus sunt annexi per ba-

ptisma.non tamen propterea ab infidelibus parẽtibus inuitis, abstrahi debent paruuli, ut baptizentur inuitis illis, nam opus Christi non debet inchoare ab iniustitia: filij autem sunt in potestate parentum, quousque ad ætatem peruenerint, qua sint compotes rationis; quòd si baptizentur, putat Durandus, eos non esse uere baptizatos. ego tamen credo uerius dici, quod sint baptizati. sufficit enim fides offerentis quamuis usurpent ius alienum, ut in decretis distinc. quarta. c. illud. adultis uero accedentibus ad baptisma necessaria est præteritorum peccatorum pœnitẽtia, non dico, pœnitentiam sacramentum, sed animi motum, quo; eos pœniteat uitæ præteritæ. & necessaria est etiam fides, qua credant sibi præstari redemptionem, & remissionem peccatorum per mysterium Christi, & per baptismatis sacramentum, quorum alterum si defuerit, ficte accedunt, nec recipiunt gratiam, seu sanctificationem, recipiunt tamen characterem, & consecrationem, ui cuius, si postea fides, aut pœnitentia accesserit, fiunt compotes gratiæ, & sanctificationis. præter hoc aquæ baptisma, à Theologis ponuntur duo baptismatum genera, spiritus, inquam, & sanguinis. spiritus baptisma, est animi, cum scilicet, quis credit, & dolet de peccatis, cu

pit etiam baptizari, obit autem, antequam poßit, baptizatus, hic obit, non aqua, sed spiritu. item, si quis nõdum baptizatus, pro Christo moritur, funditque sanguinem, ne Christum neget, baptizatus, hic obit, non aqua, sed sanguine. postremum hoc baptisma potius, et perfectius alijs est, nam uere, & non per similitudinem aßimilatur morti Christi, & sicuti Christus lauit nos suo sanguine, ita hic non est lotus aqua, sed sui sanguine, quem fudit. tria hæc baptismatum genera dicta sunt, tamen non omnia uere sunt sacramẽta. primum per aquam sacramentum est absque dubio, & eam habet uim, quam diximus. secundum baptisma spiritus, inquam, uere non est sacramentum, neque uim habet, quam primum: nam & si reatus culpæ tollitur, unde æquiualet baptismo priori, non tamen necesse est, ut eo tollatur omnis pœnæ reatus, uerum, prout est in eo charitas, & contritio, & sacramenti desyderiũ. De baptismate tertio, omnes ferè putant eandẽ rationem cum secundo. attamen, si interdum licet à magnis uiris dissentire, ego putarem, hoc tertium ueriorem habere rationem sacramenti. nam in eo est sensibile signum, mors, inquam, et effusio sanguinis, in secundo uero nullum est sensibile signum. & etiam putandum omnem rea-

tum culpæ, & pœnæ auferri hoc baptiſmate, quòd, ſi quis uellet adſcribere martyrio, non autem ui baptiſmatis, non eſſem multum pertinax, mihi tamen placeret, quod & ui martyrij, & ui baptiſmatis, ideſt, ſignificatione mortis Chriſti, in qua, is uere moritur, tolleretur omnis reatus, & culpæ, & pœnæ, quale fuit paruulorum innocentium ab Herode interfectorum. nunc paucis agendum eſt de his, quæ, neceſſaria ſunt ad efficiendum ſacramentum baptiſmatis, item, quæ ſunt de præcepto, quæ ſi omittantur non propterea reddunt ſacramentum inefficax. item, quæ pertineant ad ſolennitatem baptiſmatis. Neceſſaria ad efficiendum uerum baptiſmatis ſacramentum, eſt primum materia, aqua, ſcilicet, habens ſpeciem, & naturam aquæ, item, forma, quæ eſt à Chriſto inſtituta, & expreſſa in euangelio ſecundum Matthæũ. c. xxviij. ite docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine patris, et filij, & ſpiritus ſancti. quare dicendũ eſt, ego te baptizo, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Græci uero ut euitarent ſchiſma illud, de quo meminit Apoſtolus in prima ad Corinthios. c. i. ego ſum Petri &c. dicunt, baptizatur ſeruus Chriſti, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. nec dubitandum quòd conferunt uerum ba

ptisma, quia maxime omnium primum, & præcipuum in baptismate, est sanctificatio, & consecratio per inuocationem trinitatis. si Latinus hac forma uteretur, grauissime eum peccaturũ certo scio, quia negligeret ritum suæ ecclesiæ. nõ auderem tamen dicere, quòd uerum baptisma non conferret, & quòd is rebaptizandus esset. mutatio uero in his uerbis, si fieret ea ratione, ut nouus error introduceretur, nulli dubium, quin sacramentum corrumperet: non enim minister seruaret intentionem agendi id, quod agit ecclesia. si uero recta esset intentio, et fieret mutatio, quæ non tolleret significationem, qua per inuocationem trinitatis, consecratur baptisma iuxta fidem ecclesiæ, utique uerum sacramentum confert, ut in Decr. de consec. dist. 4. a Papa Zacharia scribitur in c. retulerunt. licet peccat ob incuriam, seu cõtemptum. dubitatio est, an si quis baptizaretur in nomine Christi; sicuti Apostoli leguntur baptisma contulisse in actibus apostolorum, uere baptisma susciperet. Ambrosius in libro de sacramentis, cuius locum adducit Magister sententiarũ in quarto libro, uidetur sentire, quòd uere esset baptizatus. Scotus ibi dubitat. beatus Thomas sentit, quòd non uere, ille est baptizatus, nixus authoritate Pelagij papæ ad Gau

dentium episcopum, qui locus adducitur de consecr. distinc. 4. c. si re uera. uerum si diligenter animaduertas, is quem Pelagius baptizatum in nomne Christi, præcipit rebaptizari, fuerat baptizatus ab hæreticis, in quibus fortasse nõ erat uera fides trinitatis. attamen, Thomæ sententia est tutior. mutatio uerborum ex ignorantia proferentis, uel balbutiei, quæ sensum non mutat, quòd præcipue contingit, si in fine uerborũ fiat, non reddit sacramentum irritum: de ministro baptismatis, supra diximus satis. illis addendum, quòd nec se ipsum quispiam baptizare potest, ut habetur extra de baptismo. c. debitum. nec nisi ab uno potest conferri baptisma, nõ autem à pluribus, de consecr. distinc. 4. nam sicuti unus est Christus, cuius uirtute consecratur baptisma, ita unum oportet ministrum esse. est enim anadochus, siue susceptor, qui baptizatus, & confirmatus esse debet, ea. distinc. c. in baptismate, & unus ea. distinc. c. non plures. licet nunc plures coadiutores sumantur. dicitur quòd ecclesia Romana nõ eodem anadocho utebatur in baptismate, catechismo, et chrismate, ut habetur in Decr. distinc. 4. c. in cathechismo. uidi tamen, & re nõ seruari. de suscipientibus autem baptisma, supra diximus, quòd oportet uoluntarie accedere ad

baptisma. Voluntarium uero tollitur, uel per ignorantiam, uel per coactionem, ideo dormientes adulti, aut amentes non debent baptizari, nisi in eis apparuerit, cum erant mentis compotes, uoluntas suscipiendi baptisma. ut extra de bapt. c. maiores in fi. in paruulis sufficit uoluntas offerentis, ut in Decr. distinc. 4. c. illud, & extra de bapt. c. maiores, hoc Innocentius tertius statuit. coactio etiam in qua nihil est uoluntatis, tollit uoluntarium, quòd requiritur in baptismate. si uero fuerit coactio mixta, de qua Aristoteles in tertio ethicorum, ut si minis, & pœnis cogerentur, utique, quanuis non recte id fieret, susciperent tamen characterem baptismatis, & cogēdi essent ad uitam christianam, ut in Synodo Toletana decretum fuit, extra de baptismo. immersio una, uel trina est, secundum morem ecclesiæ cuiusque. Hæc ferè sunt, quæ ut necessaria requiruntur in baptismatis sacramento: quibus addidimus multa, quæ sunt præcepta, & quæ si tamen non adsunt, propterea non reddunt sacramentū irritum, & inane. Accedamus nunc ad solennem ritum sacramenti huius. Quantum ad materiam sacramenti huius, solet in templis episcoporum, ac in alijs præcipuis, die sabbati maioris hebdomadæ, uigilia, inquam, paschatis benedici

aqua, magna cum solennitate, qua baptizandi sunt, qui ad hoc sacramentum accedunt, inspergi etiam in ea oleum chrismatis. hac aqua ita benedicta debent baptizari, qui ad baptisma accedunt. hic ritus spectat ad solennitatẽ sacramẽti. Apud ueteres patres nostros mos erat, ut etiam in uigilia pentecostes aqua baptismatis benediceretur, quoniam duobus his temporibus solebant catechumenos baptizare, adultos, inquam, quorum tum magna erat copia: quos etiam ante diebus uiginti exorcismis purgabant, et catechismis instruebant, ut habetur in Dec. dist. 4. c. ante uiginti dies. quod ordinatum fuit ex concilio Bracarensi secundo. iudeos uero etiam aliquot mensibus, ut habetur in Decr. de consecr. dist. 4. c. iudei. quòd ordinatum fuit ex cõcilio Agathensi. Nostra uero tempestate, qua pauci baptizantur adulti, sed plerique omnes infantes, omissa est hæc benedictio baptismatis in uigilia pẽtecostes: sed in totum annum sufficit aqua, quæ pridie paschatis est benedicta. quantum uero ad reliquũ solennitatis morem, notus est mos nostræ ecclesiæ Romanæ inquam, nam anadochus ante fores templi, uice infantis respondit interroganti presbytero, se fidem petere, idest fidei sacramentum. ungitur puellus dorsum inter spatulas, & ungi-

tur pectus oleo ad hoc munus ab episcopo consecrato, in signum crucis, ut athleta, cui sit in uita cum dæmone perpetua lucta. sal etiam sapientiæ simulachrum ori eius imponitur. Leguntur exorcismi, & insuflatur dæmon. legũtur catechismi, quibus in fide christiana instruitur. nares, & aures liniuntur saliua, ut aperiantur ad audiendũ, & odorem percipiendum fidei Christi. Profitetur symbolum fidei. interroganti sacerdoti, petit baptizari: baptizatur trina immersione. in uerticem ungitur oleo chrismatis. induitur deinde ueste candida. Dionisius in libro de ecclesiastica hierarchia ritum describit huius sacramenti, quòd & baptismatis, & illuminationis appellat, quem puto etiam nostris temporibus ferè à græcis seruari. uerum in adultorum baptismate seruari ille ritus uniuersus potest, non item in baptismate paruulorum. adultus ibi adit hominẽ christianum, qui anadochus eius sit, idest ueluti pronubus, is baptizandum petentem baptizari ducit ad episcopum, conuenit clerus, nomen baptizandi describitur, psalmi cantantur in exorcismis. uersus, ille baptisma petens, inquàm ad occidentem, renunciat contrarijs potestatibus, deinde uersus ad orientem expansis in cœlum manibus, & Christi participem se esse, & sacra-

rum diuinitus traditarum benedictionum profitetur. Ter hoc facit. semiexutus ungitur ab episcopo ter signo crucis, deinde totus exutus à reliquo clero ducitur ad baptismatis fontem ab episcopo consecratum, ter immergitur, ac emergit sub inuocatione trinitatis. induitur clara ueste. ungitur postremo ab episcopo, ac sacræ eucharistiæ fit particeps. Hunc ritum græci etiam in infantibus seruant, ob dictum euangelij secundũ Ioannem. c. 6. nisi manducaueritis &c. non habebitis uitam in uobis. Verum ut inquit Augustinus, ille manducat, qui fit particeps corporis Christi, cui inseritur per baptisma. omnẽ totius huius ritus interpretationem, & mysteria præclare Dionisius exponit. Nos hic longiores esse nolumus, quàm postulet ratio instituti à nobis operis. Hoc tantum dicemus, ritum hunc parũ à nostro differre, imò nostrum, huius imaginem ualde similem esse. Horum utroque manifeste significatur prioris hominis, quem contraximus ex Adam mortificatio, ac ueluti sepultura, ac noui hominis regeneratio seu resurrectio, qualis fuit Christi, in quo baptizamur. Quamobrem Dionisius trinam illam immersionem, ac emersionem potius signum esse uult triduanæ domini sepulturæ, quàm trium diuinarum personarum.

Inquit Apostolus ad Rom.c.6.quicunque baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum Christo in baptismo, ut in nouitate uitæ ambulemus. Circa quæstionē illam, de pueris existentibus in utero matris, ibique mortuis, utrum sit pro eis orandum, & sperandum quòd futuri sint Christi participes. sicuti non negamus dei potentiam, & misericordiā, quòd interdum contulerit, & nunc cōferat rem sacramenti, sine sacramento, ita putamus, quòd asserere illis pueris tribui à deo gratiam ob nostras preces, & quòd plures eorum salutem consequantur, non consentiat sanctorum doctrinæ, & catholicæ ueritati. De pueris, qui nondum toti egressi uterum matris baptizantur; si caput egressum baptizatur, credimus quòd uere sint baptizati, neque iterandum esse baptisma, ut beatus Thomas dicit in tertia parte.q.66.loquēs de baptismo paruulorum. si aliud membrum præter caput egressum baptizetur, non credimus uere baptizatum puerum fuisse: quare si uixerit rebaptizatur. iudicium tamen certum Dei est. Reliquum est, ut pauca quædam perstringamus de circuncisione, & de baptismate Ioannis Baptistæ: quo etiam dominus noster uoluit baptizari. præcesserunt baptismatis sacramentum, quod

Christi est, à quocunque ministro tradatur: prius circuncisio, quæ primum Abrahæ data fuit ueluti signaculum iustitiæ, quæ ei data erat per fidem, ut dicit Apostolus ad Rom. c. quarto. quæ proportione quadam respondebat baptismati, licet baptisma sit causa, ut instrumentum inuisibilis gratiæ: illa uero tantum signum, & hoc præstet ampliorem gratiam, quàm illa. Verum utrunque pertinet ad abolitionem peccati originalis, & sunt utraque professiones fidei, ac per utrunque suscipientes in cœtum fidelium aptantur. Quare non absque ratione, expoliatio partis illius, est in membro, in quo præcipue regnat concupiscibilis uis, omnium maxime infecta, et corrupta peccato originali ut scilicet significaretur expoliatio corporis peccati, ut inquit Paulus ad Colloc. c. secundo. in eo etiam membro tanquam generationis principio, totus homo continetur, mas inquam, & fœmina. Ambrosius in epistola ad Constantium aliam præter ea, causam affert. Nam quoniam precium nostrum, quo à seruitute diaboli, & peccati redimendi eramus, futurum erat sanguis Christi, ideo sanguinis effusio ante Christum exigebatur, saltem ut signũ quoddam sanguinis effundendi. ante circuncisionem uero, non est dubitandum à Deo, humano

generi datum fuisse remedium aliquod ad peccati originales remißionem. Multi Theologorum putant fidem parentum satis fuisse. attamen quoniam ea fide omnes infantes poterant esse salutis compotes, cum nunc defectu baptismatis multi pereant, eorum conditio uidetur per Christum peior facta fuisse, quàm fuerat futura, si Christus adhuc natus non fuisset, ideo sententia Durandi mihi non displicet, qui putat priores seniores, ac etiam Abraham, quodam usos fuisse signo sensibili, Deo inspirante, seu orationibus quibusdam, quo infantes deo consecrabantur, et in cœtum fidelium, adscribebantur V go de sancto Victore docuit Durandum. Augustinus libro. 15. de trinitate. c. 16. in dubio hāc rem ponit. nam idem dicit in libro de sacramentis. Hæc de circuncisione. Ioannes Baptista, qui missus à Deo fuerat ante Christum in spiritu, & uirtute Heliæ deo inspirante, baptisma instituit in pœnitentiam peccatorum, nō autem in remißionem, & in abolitionem, quo & Christus baptizatus fuit, ut aquas sui corporis tactu sanctificaret ad baptisma. simul etiam ea ratione fuit institutū à Ioanne Baptista, ut eò accedentibus prædicaret Christum, à quo accepturi essent spiritum sanctum, & remißionem peccatorum, quam de

bet in adultis(ut supra diximus)præcedere pœni tentia,ideo profitebatur Ioannes se baptizare in aqua,in medio uero ipsorum stare eum,qui baptizaturus erat in spiritu sancto.Vnde etiam hoc baptisma,est appellatum Ioannis baptisma, quãuis à deo fuisset institutum, quoniam nihil maius eo conferebatur, quàm id, quòd est hominis non dei,prouocatio,scilicet ad pœnitentiam.

Accessit Christus ad Ioannis baptisma præter alias causas,ut aquam tactu corporis sanctissimi sanctificaret,ut earum immersione consequerentur homines remissionem peccatorum, & sanctificationem,quam Ioannis Baptistæ baptisma conferre non poterat.hoc baptisma Christi à quocunque ministro datur,etiam pessimo,& impijssimo est efficax,ipse nanque baptizat. Hæc institutio fuit baptismatis Christi,unde in euangelio Ioannis.c.4.legimus.quòd discipuli Christi baptizabant,& plures quàm Ioannes.Præceptum uero datum apostolis fuit post resurrectionem,cum eis dixit,euntes baptizate omnes gentes in nomine patris,& filij,& spiritus sancti.

De sacramento Confirmationis. Cap. II.

IMitatur quemadmodum supra diximus, gratiæ,& uitæ christianæ progressus,naturæ re-

rum progreßionem, quæ genitum animal, & in lucem editum infirmum adhuc, & imbecille prouehit ad firmiorem statum, in quo & per se gradiri poßit, nec egeat fulcimẽto alio. item post quàm quispiam à mortuis resurrexerit in lucem christianæ uitæ, ac per baptisma renatus in hominem spiritualem, adhuc infirmis uiribus, & imbecillis, quasi intra uterum matris ecclesiæ custoditur quousque crescat, & fiat firmior; quam firmitatem accipit melius, & utilius per christiana sacramenta, ideo baptismati succedit confirmationis sacramentum, quo præstatur spiritualis uigor, & robur; quòd nec erubescentia, nec timor ullus uincat, quin palàm profiteatur nomen Christi. huius institutio sacramenti, excellentior fuit, signo magis, mitto quàm id sit, quo nunc ecclesia utitur. Nam quinquagesima post pascha die missus, ac datus à Christo fuit apostolis, & discipulis omnibus existẽtibus Hierosolymis, facto uehementi spiritu, & linguis flammeis apparentibus Spiritus Sanctus; quo roborati, cœpere palàm prædicare omnibus euangelium, & fidem, quæ est per Iesum Christũ, in Deum. à quo spiritu docta ecclesia ex traditione apostolorum materiam huic sacramento accomodauit (non enim decet diuinam sapientiam semper, & ubiq; miracula

miracula faciat) qua maxime, & igneæ linguæ, & sonus spiritus significaretur. Nam oleo oliuarum, quòd proprie est oleum, immiscuit balsamũ, ac benedictione episcopi consecrauit, quo frontes accedentium ungerentur; oleum enim & facile accendi potest, & mutari in ignem; item innato quodam splendore, et claritate lumen imitatur; balsamum uero odorem fragrantem emittit, & à putredine præseruat, quo, sono illi spiritus uehementis proportione quadam respondet. Materia hæc ab episcopo benedicitur, quòd necessariũ est in hoc sacramento; non item in baptismate, cuius materia aqua, scilicet, sanctificata fuit tactu corpus Christi in Iordane. Materia hæc conuenit maxime unctioni, unctio uero sanctificationi per spiritum sanctum, unde sæpe in sacris literis inuenitur hic unctionis modus, ut in act. apostolorum. c. primo. Quem Deus unxit spiritu sancto. unde Christus quasi unctus, & christiani sunt appellati, cum ergo hoc sacramento conferatur Spiritus Sanctus, idest quædam amplior ipsius gratia, iure unctione conficitur, & materiam sumpsit unctioni accommodam. minister uero consecrationis olei, seu chrismatis huius, est episcopus, qui quinta feria maioris hebdomadæ nudius quartus, inquam, ante pascha, magna so-

lennitate consecrat sanctum chrisma. Dionisius in libro de ecclesiastica hierarchia præclare tractat uniuersum eum ritum, simulque arcanos sensus exponit. item minister sacramenti huius, de quo agimus confirmationis, scilicet, est episcopus, qui in ecclesia est princeps, nam cum hoc sacramento constituantur accedentes in statu perfectiori christiani populi, utique hoc, iure spectare uidetur ad christiani populi præsides. nihilominus ut habetur, ex iussu pontificis etiam presbyter potest hoc sacramentum conferre: non posset tamen alij hoc cõmittere, quàm præsbytero, cuius officium est in hac ecclesiastica hierarchia illuminare, quòd fit per gratiam, quæ traditur in sacramentis. Hæc Thomas tertia. q. 72. ar. 2. Quamobrem sequi reor, hanc potestatem mediã esse inter potestatem ordinis, & iurisdictionis. nam quia committi potest non episcopo, uidetur iurisdictionis esse, quia uero non cuicunque clerico committi potest præterquàm sacerdoti, uideri iure potest esse ordinis potestas. Hæc de ministro. Forma uero sacramenti huius, huiusmodi est, signo te Ioannes, seu Maria signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. horum, neutrum est sacramentum, sicuti diximus de baptismate, sed

quemadmodum ibi ablutio est baptismatis sacramentum, non aqua, aut uerba, ita in confirmatione inunctio est sacramentum, & confirmatio, indigemus tamen & materia, de qua iam dictũ est, & certa ea uerborum forma. in fronte uero fit hæc unctio, ut significetur palàm, & coràm omnibus nullo pudore uetante, nulla formidine, datum illi esse hac unctione, ut nomen Christi confiteatur ubi, scilicet oportet, & quando oporteat, cæterisque seruatis circunstantijs, quæ requiruntur ad seruanda præcepta affirmatiua. Accedentes ad hoc sacramentum necesse est, ut sint abluti baptismate, secus nihil acciperent, nam potentia, qua, quis potest capere ecclesiæ sacramenta, traditur in baptismate, neque quispiã capit id, cuius capiendi potentiam non habet. si fuerit infans, sufficit si fuerit baptizatus, quòd si adultus accesserit, requiritur insuper ut sit cõfessus, si inquam, fuerit sibi conscius alicuius culpæ mortalis. nam cum hoc sacramento tribuatur accedenti ampliori mensura Spiritus Sanctus, is utique effugit fictum, neque habitat in anima subdita peccatis: in hoc sacramento, item, est anadochus, qui sustineat confirmandum, quoniam adhuc imbecillis est, et infirmus, ideo eget fulcimento, cum quo contrahitur spiritualis co-

gnatio sicuti in baptismate. uerum, de hac cognatione late disseremus in tractatu de sacramento matrimonij. Beatus Thomas tertia. q. 72. ar. 8. putat hoc sacramentum tribui debere etiam ualde infantibus, quia ampliorem gratiam consequuntur, & ideo ampliorem gloriam si decesserint. quem morem etiam nos seruauimus, tanti uiri authoritate nixi. uerum si maior esset habenda ratio sacramenti uisibilis, scilicet signi, sicuti renasci non potest, qui non natus, ita etiam, qui natura non est factus paulo firmior, non uideretur congrue accedere ad firmitatis, & roboris spiritualis sacramentum, gratia nanque & perficit naturam, & eandem habet progreßionem. Hæc nobis notasse sufficiat, peritiores statuere potuerunt, & melius dijudicare. Anadochus præterea in hoc sacramento locum habet, qui uelut infirmum adhuc, & imbecillem sustinet cõfirmatum. cum hoc etiam contrahitur spiritualis cognatio, ut infra dicemus. Vsus Romanæ Ecclesiæ fuit, ut patet in Decr. de consecr. distin. 4. c. in catechismo, ne idem esset anadochus in hoc sacramento, & in baptismate, neque etiam in catechismo. mos ille non seruatur in pluribus ecclesiis. Hoc sacramento largitas quædam amplior gratiæ datur, & maioris sanctificationis. datur

item ſacramentalis gratia illa, in remedium imbecillitatis animi, ad confeſſionem chriſtianæ fidei; confertur item conſecratio, & character, quo ſtatuitur in ordine perfectiorum, & ueluti adultorum in populo chriſtiano. Sacramentum hoc eſt baptiſmate perfectius, ueluti inchoatione rei, ipſius perfectio, ut habetur diſtin. v. c. de his uero, Melchiade Papa authore. neque iterũ aſſumi poteſt hoc ſacramentum, ſicuti nec baptiſma, eò, quòd conſecratio in ipſo conferatur, & character imprimatur. Hæc de confirmatione ſint ſatis.

De ſacramento euchariſtiæ.

CAPVT III.

INſtitutum naturæ progreſſum nulla in parte deſerentes in ſpirituali uita, donec mortalis fuerit, & in carne peccati conſtituta, indigemus etiam, poſtquàm robur adepti ſumus nutrimẽto, & fomento, ne ad carnis deſyderia defluamus, quemadmodum in hac à natura nobis præſtita uita indigemus nutrimento, cibo, inquam, & potu, quo ſi diutius caruerimus, tendimus in corruptionem, & interitum. hoc nutrimentum, quanuis & frequens meditatio, & oratio, cæteraque id genus nobis præſtent, oportuit tamen

institutum à Christo esse in ecclesia sacramentum, idest sensibilem rem, quæ arcanum hoc, & mysticum contineret. non defuit hác in parte ecclesiæ suæ diuina bonitas, quamobrem; in postrema cœna dominus noster Iesus Christus, hoc sacramentum omnium præcipuum reliquit apostolis, & in sui memoriam præcepit celebrari hoc eucharistiæ sacramẽtum. Et sicuti longe omniũ maximum, & excellentissimum est, ita in multis differt à cæteris sacramentis. Cætera nanque sacramenta continent gratiam imperfectè, ut instrumenta, sicuti diximus in priori libro, hoc uero continet cuiuscunque gratiæ fontem Christũ, inquam, Deum, à quo omnis gratia, & hominẽ, qui nobis omnem gratiam meruit, & per quem omnem gratiam consequimur. item, differt ab alijs, quoniam alia perficiuntur in usu materiæ, sicuti, baptisma ablutione, confirmatio unctione, non autem in eius benedictione, seu consecratione, hoc uero sacramentum conficitur in cõsecratione materiæ. Præterea differt ab alijs, quoniam omnia alia, sicut utuntur enunciatiua oratione, ita dispensat sacerdos, ut ipse personam ministri gerens, ea conficiat, in hoc uero sacerdos induit personam Christi, & uerba consecrãtia profert ut Christus: quo fit, ut sacramentum

hoc conficiatur uerbo ſalutaris, non uerbo ſacerdotis, ut inquit Ambroſius. Sub hoc ſacramento duplex latet myſterium, ſeu duplex res ſacramẽti, ut poſteriorum more loquamur. Altera in ſacramento continetur uerum, ſcilicet, corpus, & ſanguis Chriſti. Altera uero ſignificatur, & nõ continetur myſticum, ſcilicet corpus Chriſti, id eſt, fidelium Eccleſia. materia eius eſt panis triticeus, & uinum, quæ naturali ſpecie, ſignificant nutrimentum. Communius nanque, & magis neceſſarium nutrimentum hominis, conſtat pane, ac uino, pane inquã, triticeo, et uino ex uuis expreſſo. nam quæcunque alia genera panis, & uini, per quandam horum ſimilitudinem, & proportionem dicuntur panes, et uina, primo uero, & proprie triticeus panis eſt, & uueus humor, uinum. Hæc eſt propria huius ſacramenti materia, adeo ut ex alijs confici non poſſet. Et quãuis eſſe uideantur duæ rerum ſpecies, ex his tamen conficitur, ueluti, ex partibus completum nutrimentum: ſic in ſpirituali nutrimento ſacramentum unum eſt, quod perficitur ex duabus partibus pane, ſcilicet & uino, quibus Chriſtus, prout paſſus eſt, continetur, & nobis ſignificatur. quo fit, ut grauiſſime peccaret ſacerdos, qui panem abſque uino, & uinum abſque pane con-

ſecraret. De uſu uero, an bene in eccleſiam Romanam inductus fuerit hic uſus, ut, ſcilicet, populo ſub una tantum ſpecie, panis, ſcilicet, diſpẽſetur, quæſtio eſt; de qua infra dicemus. uino aqua miſceri debet, quanuis etiam ſi non miſceretur, conficeretur nihilominus ſacramentum. ideo miſcetur, quia aqua populum dei ſignificat, iuxta illud. Aquæ multæ, Populi multi. & quoniam in hoc ſacramento ſignificatio eſt christianæ eccleſiæ, quæ Christo capiti coniuncta eſt, et in ipſum mutata, idcirco parum ponimus aquæ, ut ui ipſius uini, poſsit in uinum cõmutari. Hæc de materia ſacramenti. Forma in uerbis eſt, quæ proferuntur à ſacerdote. ſcilicet, hoc eſt enim corpus meum; hic calix eſt ſanguinis mei, noui, & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro uobis, et pro multis effundetur in remiſsionem peccatorũ. Dubitant Theologi an uerba hæc omnia ſint neceſſaria ad confectionem ſacramenti. Scotus, putat non tantum hæc, ſed etiam, quæ præcedunt, ut, accipite, & manducate, item, accipite, & bibite, eſſe ſumma cum attentione proferenda; nam neſcire nos, quibus uerbis proprie fiat conſecratio, & in corpus Christi mutatio. Theologi alij item præcipiunt omnia eſſe attẽte, & magna cum ueneratione proferenda, uerũ;

uerba consecrationis propria dicunt esse in pane; hoc est enim corpus meum, quanuis si quis præteriret particulam enim, non tamen propterea non conficeret: de uerbis in consecratione calicis est etiam controuersia. Verum; assentiendum puto sententiæ Thomæ, qui sentit omnia esse necessaria, quoniam inuenimus in euangelio prolata fuisse à Christo in institutione huius sanctissimi sacramenti, præter ea, quæ, ut dicit Innocentius tertius extra de celeb. missa. ecclesia per manus tradita ab apostolis accepit, scilicet, æterni testamenti, item, mysterium fidei; item, hic calix est sanguinis mei, non autem hic est sanguis meus, neque, hic est calix nouum testamentum in sanguine meo. hoc postremum consignificat usum illius sanguinis, ut pote, quem bibituri sumus, cætera explicant planius sensum uerborũ. Testamentum nanque hoc, ad quod pertinemus per Christum, nouum est, & in æternis rebus consumatur, ut inquit apostolus Paulus in epistola ad Hebreos. c. 8. in hoc etiam sanguine est mysteriũ fidei, idest, arcanũ, quo innititur fides. nã ut item inquit Paulus, ad Ro. c. 3. per fidẽ in sanguine eius constituit eum deus propitiatorẽ. Antequàm ad ministrum huius sacramenti, et suscipientes, aliumque ritum accedamus, sol-

uendæ nobis sunt quædam perdifficiles quæstiones. Prima est de ui horum uerborum. item; an sint enunciationes, quæ prius desinant esse, quam ibi sub specie panis, sit corpus Christi, & sub specie uini; sanguis. est præterea maxima quæstio; quo nam pacto corpus Christi, quod credimus ascendisse supra cœlos, sit sub paruo panis frusto, aut in paucis uini guttis. est præterea quæstio de accidentibus, quæ sentimus, eorumque actionibus. item; modus, quo; Christus magnus homo sub eo sacramento contineatur, satis ab hominis intellectu comprehendi posse non uidetur.

Antequàm perscrutemur uim uerborum, quibus fit consecratio, & quomodo uera sint, quæ dicuntur, erigenda mens est, & cogitandum augustius quoddam, & amplius hoc sacramento contineri, & confici, ideo, excellentiori quadam ui opus esse. Sacerdos non ministri personam, sed uices Christi sibi sumit, neque materia utitur præter eam, in quam agit, non qua, aliud quippiam agit, ut in alijs sacramentis, sed uerbis tantum perficit consecrationem. quæ uerba ratione significati efficiunt ex pane corpus Christi, & ex uino sanguinem. neque proferuntur à sacerdote enunciationis modo, quasi recitentur à Christo dicta, sed sicuti ars in artifice; quæ for-

ma est rei faciendæ, in materia formam effingit: ita, in his uerbis significatum, quo significatur contentum sub illis accidentibus esse corpus Christi, ex pane efficit corpus Christi, nec significat, quòd fiat corpus Christi, hoc nanque quædam esset significatio rei inchoatæ, nõ perfectæ, sed quòd sit, quod est significatum rei iam perfectæ. etenim par fuit, ut in uerbis Christi perfectius sit res sacramẽti, quæ fit eius uerbis, quàm in uerbis ministri: idcirco magna de causa factũ est, ut in solius huius sacramenti consecratione, hæc forma locutionis adhibita sit, qua explicetur rem esse, quæ eius ui fiat. Accepit ecclesia uerba hæc à Christo, & uerbo eius conficitur hoc sacramentum. uerissima etiam est hæc enũciatio, nam perfecte significatio enunciationis non est expressa, nisi in ultimo momento, & cũ significando efficiat in ultimo momento, illud est corpus Christi, antea uero, semper fuit panis. Nolo nunc eam aggredi quæstionẽ Aristotelicã de primo, & ultimo momento rei permanentis, de qua agitur in octauo libro physicorum, nam non multum facit ad erudiendum episcopum: satis sit nobis hoc uerum esse, & Aristoteli consonum, in toto præcedenti, ac priori tempore ibi, panem esse, in ultimo momento, non esse panem,

sed corpus Christi. Secunda uero longe difficillima quæstio est de modo, quo; Christus, seu corpus Christi, cum prius non fuerit sub illis accidentibus, tunc primum incipiat esse. omnes Theologi conueniunt, licet non sit proditum in sacris literis, rationis tamen ductum sequentes, quòd fieri illud non queat motu locali, sed mutatione quadam substantiæ in corpus Christi, quam appellant Transsubstantiationem. hoc item statutum fuit in concilio generali sub Innocentio tertio. Res certe hominis captum superat. uerum, obsequendum est, et obediendum fidei: summittendusque intellectus diuinæ authoritati, & sententiæ ecclesiæ. Hæc mutatio, ut inquit Thomas, conuenit partim cum creatione, & naturali mutatione, partim differt ab alterutra, partim ab utraque. nam conueniunt tres hæ, quas diximus, factiones in ordine extremorum, ut, scilicet, unũ sit, post alterum, nec simul esse queunt, sic in creatione est ens, post, non ens, neque simul esse queunt. qui enim fieri potest, ut idem, sit ens, et non ens, sic neque album, & nigrum simul, ita postremo nec panis, & corpus Christi, sed ob prioris, & posterioris ordinem, dici potest ex nõ ente, ens, ex albo, nigrum, ex pane fieri corpus Christi. differunt uero hi creatione, non ens, non

mutatur in ens, neque fit ens. in naturali mutatione, album mutatur in nigrum, ratione subiecti, quod prius erat sub albedine, postea uero sub nigredine, non tamen albedo, fit nigredo. in hac uero, quam dicimus, mutatione, tota substantia panis, materia, inquam, & forma constans mutatur, & transit in corpus Christi. si quæras quomodo hoc fiat, respondebo uerbo creatoris, diuina uirtute. si item quæras, qua nam ratione intelligere queā totam substantiam, rem, scilicet, existentem posse mutari in rem aliam existentem, fatebor ingenue me non intelligere, qua ratione queat fieri, & fiat, nihilominus certissimū mihi esse, quod fiat. an uideor fortasse tibi rem miram dixisse: expedita res est, facilis est. innumera sunt, quæ natura fiunt, quorum ego rationem, uel minima ex parte attingere nō queam, nihilominus sensu percipio, neque dubitare possum, quin fiant. cur ergo miraris, si paruus, & uilis homuncio, rei factæ diuinitus rationem, intelligere non potest. Redeamus ad rem nostram. Conuenit hæc transsubstantiatio cum creatione, quia in neutra subiectum aliquod est, differt tamen, quia, ut dixi, terminus à quo, panis, inquā, mutatur in corpus Christi, in ea neutiquam, non ens, mutatur in ens, creatio nanque, non est mu

tatio, sed simplex quædam emanatio rei à prima causa, uerum cum mutatione naturali cõuenit, quòd in utraque aliquid idem remanet, & constat sub utroque termino. id in mutatione naturali est subiectum, in hac uero transsubstantiatione sunt accidentia, quæ remanent. Hæc satis sint dicta de quæstione secunda à nobis proposita, in quibus conueniunt omnes Theologi posteriores. illi uero qui, existimant in sacramento sanctissimo hoc, non esse corpus Christi uerum, sed esse illum uerum panem, & signum corporis Christi ueri, Hæretici habendi sunt. Hanc hæresim, ut habetur in Decretis Berengarius excitauit, qui postea eam abiurauit. Zuinglius autẽ nostris temporibus, quibus prodeunt omnia monstra, instaurauit, quam sequuntur sacramentarij in Germania. alia quædam etiam hæresis in hoc sacramẽto à Lutero fuit excitata, quæ tamẽ, nunc mihi uidetur sopita. Nam dicebat in sacramento altaris esse uerum corpus Christi, & sanguinem, simulque esse substantiam panis, & uini. Verum utraque hæresis confutatur uerbis Christi, nam inquit Christus, hoc est corpus meum, quod pro uobis datur, hic est sanguis meus, qui pro uobis, & pro multis effundetur. Tu dicis sacramentarie, ibi esse signum corporis ueri, at

Christus dixit, hoc esse corpus suum, non signũ corporis, sed corpus, & uerum corpus, ut pote, id, quod pro nobis tradetur, seu datur, seu frangitur. Quid expreßius dici potuit Hæretice? pari pacto, hic est sanguis, & uerus sanguis, is, scilicet, qui pro multis effundetur. quis tam cæcus? qui tam illustrem rem non uideat? is tantum, quem ambitio, superbia, fraternum odium excæcauit. Tu uero Lutere inspice an uerba Christi tuam sententiam refellant. Putas tu ibi esse uerum panem, sicuti erat ante consecrationem. Postmodum, quia à nobis comprehendi, non potest modus, quo incipiat ibi esse corpus Christi, si diceres incipere ibi esse corpus Christi, modo, quem non capis, laudarem. si item diceres, te nõ intelligere transsubstantiationem illam, quàm uidebaris irridere, quanuis infinitæ esset audatiæ irridere tot Theologorum, & totius Ecclesiæ sensum, propterea quòd non intelligeres, rogarẽ, ut non ita audacter reprobares ea, quæ non intelligis. at cum dicas ibi esse substantiam panis, & eum panem, qui prius erat, intollerabile est. Nam uerbis Christi contradicis. non dixit Christus hic est corpus meum, sed est hoc corpus meum. hoc, ea, scilicet, substãtia, id indiuiduum, quod sub eis accidentibus demonstratur, est cor-

pus meum. ecce, quàm perspicue Christus hoc explicet, adeo, ut nulli dubium esse queat. submittendus est fastus, curuanda ceruix, ut obediamus fidei, ut in uerbis ueritatis nullã suspicemur esse posse falsitatem. Sequitur non minus priori difficilis quæstio de accidentibus, quæ ibi esse, & remanere sensu percipimus, an s. quẽad modũ erant in pane, tanquã in subiecto, ita sint in corpore Christi, adeo ut Christus eis afficiatur. utique primo certissimum sit, & exploratissimũ corpus Christi non esse subiectum eorum, neque accidentibus illis affici. absit hoc à christiana mẽte, non enim fit adeo pusillus Christus, neque formam, figuramue hominis amittit. Ex hoc sequitur nullam substantiam subiectam esse illis accidentibus. uerum, animaduertendum est non esse eandem rationem omnium illorum accidẽtium, nam quantitas proculdubio subiectum est figuræ albedinis, saporis, odoris, omniumque aliorũ, quippe, quæ substantiæ inesse non queunt, nisi media quantitate. in hisce igitur nullum est mirum: sed omne quod mirari iure possumus, redigitur ad quantitatem, quæ in hoc sacramento per se est, & habet modum substantiæ. Mira res certe naturæ repugnans. ueruntamen non est adeo aliena à rerum natura, quin multi philoso-

phi

phi(his inquam, qui posuerunt uacuum esse) imaginati sint fieri hoc posse, ut quantitas per se sit, nec insit cuipiam substãtiæ, imò nec sit ullis qualitatibus sensibilibus affecta. id nanque uacuum est. cur ergo mirabimur deum id facere, quod illi rerum naturæ scrutatores putarunt esse secundum naturam. quantitas ergo habet esse per se, & modum substantiæ. nolo hoc in loco eam dubitationem tangere an, scilicet, esse substantiæ panis, inquam, remaneat in quantitate illa, ut inquit Thomas, qui sensit esse, seu existere rei cuiuscunque distingui secundum rem ab essentia: an potius, ut inquit Ioannes Scotus, non esse de ratione accidentis, quod actu insit subiecto, sed quod sit aptum natum inesse, quare nil uideri posse impoßibile, si quantitas non actu insit cuipiam subiecto, cum habeat tamen aptitudinem naturalem, qua sit apta nata inesse subiecto. nolo ut hanc quæstionem discutiamus, quam ignorare sine crimine ullo potest episcopus, nobis satis sit, quòd diuina uirtute, quantitas illa per se sit, nullique inhæreat, ac propterea habeat modum substantiæ. De actionibus uero, & paßionibus, quas sentimus in illis accidentibus, supposito eo, quod modo diximus, quantitatem, scilicet, habere modum substantiæ, & per se existere, non sa-

tis difficile est intelligere, & quòd fiant, et quòd fieri sentiamus. de actionibus res perspicua est, nam cum ea quantitas habeat modum substantiæ ex diuina uirtute, & affecta sit accidentibus, quæ sunt principia actionum, ut albedo uisionis, odor olfactionis, siccitas exsiccandi, nil mirum si agat, nec mirum, si alteretur ab accidentibus contrarijs. magis mirum est de eius corruptione, & mutatione in substantiam alteram, cũ quantitas sit forma simplex, res autem generata sit composita ex materia, & forma. Hoc in loco difficillimo, & uix explicabili Innocẽtius. 3. in libro de sacrificio missæ, quem sequitur Alexander de Ales, putauit ante corruptionẽ sensibilis Eucharistiæ, & alterius substantiæ generationem, ex ea redire substantiam panis, & uini, ex cuius postea corruptione alia substantia generatur. Sed hæc opinio à posterioribus reijcitur Thoma, inquam, & Scoto. quia donec remanent species panis, & uini, ibi est corpus, & sanguis Christi, si ergo eò redit substantia panis, & simul ibi esset substãtia panis, & corpus Christi. si autem, cum corruptæ sunt species sacramentales, redit substantia panis, præterquàm quòd esset tunc absque proprijs accidentibus, simul etiã esset cum substantia ex ea genita, quòd esse ne

quit. quidam uoluerunt materiam tantum redire, de qua eadem dubitatio consurget, ac præter eam, alia, quòd materiam uidetur ponere sine forma aliqua. Thomas in tertia parte summæ uidetur dicere, quòd quantitas habet uicem materiæ, & quòd in ea suscipitur forma generanda. hæc positio multas habet quæstiones, à quibus se satis explicare non potest. nam nescimus an semper mansura sit quantitas illa pro materia in successuris innumeris generationibus, an aliquando pro ea sit materia reuersura. Scotus uult, quòd tota substantia redit genita, scilicet, ex sensibili eucharistia. uerum; non queo ego intelligere, quo nam pacto tota substantia redeat, præsertim quæ nunquàm fuerit, nisi per creationem, quam tamen uitat, ideo fortasse minus esset inconueniens, si quis diceret quantitatem, quæ nō per se existat, nisi quatenus est quantitas panis, mutatis speciebus, & accidentibus panis, cum ui consecrationis amplius per se existere nequeat, sed tendat in nō esse, mutari ui diuina, in substantiam rei generandæ modo propinquo illi, quo; dixi substantiam panis mutari in corpus Christi. omnia hæc mira. omnia supra captum hominis sunt. Postrema quæstio est de modo, quo Christus magnus homo, & decorus supra filios

hominum, sit sub paruo panis frusto; an fortasse conglobatus, & complicatus tam paruus efficitur. absint hæc monstra à sanctissimo Christi corpore. immortalis in eo est decor, immortalis proceritas, cæteraque dotes illustrissimi illius corporis. quid ergo inquies. quo nam pacto ibi est. paucis expediam si attentum te exhibueris. Diximus in pane, ui consecrationis mutari substantiam corporis Christi. primo igitur sub accidentibus panis, est substantia corporis Christi. substantia omnis per se, idest, sua natura, non est diuisibilis, sed ob quantitatem fit diuisibilis. perspicuũ est hoc cuiuis philosopho. aduertas tamẽ nos. eò, quòd diximus substantiam per se non esse diuisibilẽ, noluisse tamen propterea dicere substantiã per se, esse indiuisibilem, hoc nanque longe aliud est à priore. id etenim quod per se est indiuisibile, nequit fieri diuisibile. cum ergo substantia non sit diuisibilis per se, & mutatio fit per se in substantiam, ideo sub accidentibus illis substantia corporis Christi nõ est diuisibiliter, ut ita dicam. uerum in quauis particula panis, in qua fuerat substantia panis, ui conuersionis, in ea est tota substantia corporis Christi, quæ non est indiuisibilis in se, imò procera, & magna in loco, in quo est ratione suarum dimensionum. at, cum in pa-

ne hoc non sit secundum modum dimensionum suarum, sed secundum modum substantiæ, non est hic diuisibiliter, quanuis diuisibilis sit, imò omnis eius quantitas, & proceritas sub accidenti bus his est, & sub qualibet eorum particula, nō diuisibiliter tamen sed per modum substantiæ, cuius asseclæ sunt, & comites, sic est ibi anima Christi, sanguis, diuinitas, quanuis ex ui consecrationis, non sit nisi substantia corporis Christi. ille idē igitur Christus, qui in cœlo est magnus, ac decorus præ filijs hominum (est nanque ibi sicuti in loco ratione suarum dimensionum) ille idem, inquam, totus est in qualibet particula, ubi fuerat substantia panis, non eo modo, quo est in cœlo, ubi in loco est, ubi uideri potest, quia ratione suæ quantitatis ibi est, sed secundum modum substantiæ, quæ non est diuisibilis per se, cæteraque ibi sunt tanquam asseclæ substantiæ. quo fit, ut inquit beatus Thomas, quòd Christi corpus, & sanguis, prout sunt in sacramento panis, & uini, neque etiam ab oculo cuiusquam beati uideri possent. nam substantia non est per se sensibilis, sed ratione accidentium sentitur, in sacramēto uero per se est substantia, accidentia uero sequuntur substātiam, & ibi sunt per modum substantiæ. Hæc nostro operi instituto sint satis de

difficillimis quæstionibus his. Tunc pauca quædam dicenda sunt de ministro huius sacramenti, & de accedentibus ad illud. minister, sacerdos est, qui habet characterem Christi, per consecrationem episcopi. is semper dummodo intendat cōficere corpus, & sanguinem Christi, conficiet, uerba ea proferens, quæ diximus supra, formam esse huius sacramenti. Hæc de potestate sint dicta. Verum, si indigne conficiat conscius sibi mortalis culpæ, ad perniciem sui conficiet. Item, si degradatus, aut excommunicatus, seu suspensus, irregularisue confecerit, ad interitum sui cōficiet. Item, si constitutus in hæresi, aut ubi interdictum loco cuipiam fuerit sacris, in caput suum conficiet. Oportet etiam ut seruet ritum ecclesiæ in consecratione huius sacramēti, missam celebrando. Accedentes uero puros esse oportet ab omni mortifera culpa. nec audiendi sunt illi, qui putant posse differri confeßionem peccatorū mortalium cum intentione, ac proposito confeßionem faciendi, præstituto ab ecclesia tempore, etiam si nulla neceßitas urgeat, etiam si habuerint copiam sacerdotis, cui poßint confiteri. purgandus est animus, trahenda est à sacerdote absolutio, ne iudicium nobis manducemus, & bibamus, ut inquit Paulus apostolus primæ Cor. c. un

decimo.ita dicũt omnes Theologi, quidquid ima ginati ſint quidam iuniores.oportet etiam non eſ ſe excommunicatum,& eſſe ieiunum,qui accedit.Vis huius ſacramenti eſt augere gratiam,et fouere,non dare non habenti,qui ſibi ſit conſcius,imò perniciem illi affert.uerum ,ſi quis non haberet gratiam,quam habere ſe putat,& dum confidit ueneratiõni accedit,conſequitur gratiã, hoc tamen per accidens ſit. ualet etiam ad abolẽ da peccata uenialia,ſaltem quo ad culpam, nam actus ille fidei per charitatem operantis culpam uenialium delictorum delet . præſtat etiam nobis robur ad peccata uitanda , quatenus auget gratiam.non tamen inſtitutum fuit hoc ſacramentum ad hoc potiſſimum,ut peccatum deleat, ſed ut augeat gratiam,ac nutriat , ex qua robur præſtatur,non particulare quoddam ut in chriſmatis unctione ad confeſſionem ,ſcilicet , fidei pertinens ,ſed commune quoddam ad ſuſtinendam humanã infirmitatem ne labatur ,ſed hinc robur capiat. nullam conſecrationem cõfert hoc ſacramentum.nam ut ſupra dixi, conficitur hoc ſacramentum non uſu materiæ ,ſed conſecratione.uſus uero poſterior eſt,nec ſacramentum eſt, ſed uſus ſacramenti,quo nutritur,& fouetur ſpiritualis uita.quo fit,ut præſupponat in accedente

uitam. Cum etiam significet corpus mysticum Christi, idest, ecclesiam, supponit quoque accedentem esse in ecclesia non ab ea excommunicatum. is ergo qui, sibi est conscius mortalis culpæ, seu excommunicationis adfingit falsitatem sacramento, ideo grauissime peccat. apud fideles usus huius sacramenti duplex est, sacramentalis, scilicet, & spiritualis. in sumptione signorũ sensibilium consistit sacramentalis usus, qui bonis, & malis communis est. Spiritualis uero est per fidem, & charitatem, qua credimus in eo cõtineri, ac passionem eius, qua redempti sumus in eo referri, ac amamus, & ueneramur tam magnam eius erga nos charitatẽ, ac uouemus eius corporis membrum esse. hic usus solum bonorum hominum est. & angelis huius sacramenti usus, neque aliquibus conuenit, qui incorporei sunt, & inuisibiles. fruuntur attamen semper re huius sacramenti Christo, inquam, non sacramento corporis, aut sanguinis Christi. Laicis ecclesia Latina dat sub specie tantum panis, ad multa uitanda scandala, sacerdos uero pro populo, cuius personam gerit, sanguinem sumit. uerum, quoniam diximus, præter rem contentam in hoc sacramẽto significari corpus Christi mysticum, idest, ecclesiam, quoniam tota hæc res bene intelligi non

poteſt,niſi prius explicuerimus noſtrum ſacrificium; hoc enim ſacramentum eſt etiam ſacrificium,et in miſſa offertur Deo ab eccleſia catholica, qua de re in Luteranis noſtra hac tempeſtate,tam magnæ contentiones ortæ ſunt, idcirco non ab re futurum putamus, ſi qua altius repetemus de hoc noſtro ſacrificio. Verum; fruſtra conabimur de noſtro ſacrificio agere, niſi prius intellexerimus quid ſit ſacrificium, quod uideo multos ignorare,qui tamen frequenter in ore habent ſacrificium noſtrum,& miſſam. Paucos etiam inueni authores,qui bene prodiderint ſcriptis ſuis,quid nam ſit ſacrificium. ex omnibus, quos ego legi, Auguſtinus mihi uidetur hanc totam rem explicuiſſe in libro decimo de ciuitate dei,quem authorem potiſſimum ſequemur. Sacrificium duplex eſt interius,& exterius. exterius ſenſibile illud ſignũ eſt eius,quod Deo offerimus,& eſt ut inquit Auguſtinus, ſacramentum ſacrificij interioris. interius uero ſacrificiũ, nihil aliud eſt,niſi noſtri ipſorum oblatio Deo,ut ei inhæreamus,cuius tantum participatione felices eſſe poſſumus. hoc eſt ſacrificium interius,cuius ſacramentum eſt ſacrificium exterius. quo fit ut in ſcripturis ſacris,in prophetis inquam,& in pſalmis ſæpenumero dicat Deus,ſibi non place

re sacrificia exteriora, quibus non indiget, reprehendens, scilicet, illos, qui superstitiose Deum colebant, putantes se fecisse satis, si frequentia Deo sacrificia offerrent exteriori, scilicet, cultu, parũ solliciti interioris. hac etiam de causa Dæmones superbi, & maligni, qui diuinam sibi uenerationem appetunt, uolunt sibi sacrificia fieri, non ut insipientes quidam putabant, ob id, quòd delectentur nidore pecorum, aut eo uescantur, ut sæpe est apud Homerum, sed quoniam interius sacrificium, quod soli Deo debetur, in exteriori illo sacrificio sibi offerri uolunt, ut homo illis inhæreat, & non Deo. hæc est sacrificij distinctio, & definitio, quam in eo, quem citauimus libro, Augustinus optime omnium explicat. Hoc fundamento iacto, propius ad rem nostrã accedamus. Cum igitur ea, quam diximus, sit sacrificij ratio, fieri non potest, ut donec sumus inimici Dei, nos Deo offeramus, ut illi tanquàm summo bono inhæreamus. peccatori enim dixit Deus, ut in psalmo. 49. quare tu enarras iustitias, & assumis testamentum meum per os tuum, igitur oportet ut reconciliati Deo nos ipsos illi offeramus. Cum autem hæc recõciliatio esse non poßit nisi per Christum, & per sacrificium illud, quo se ipsum Deo patri obtulit Christus, imò nos omnes, & totum

humanum genus, in se ipso idest, in homine, quē assumpserat obtulit Deo. idcirco cum nos unum simus facti cum ipso per fidem, & charitatē diffusam in cordibus nostris, sicuti ipse in suo illo unico sacrificio, quo reconciliauit nos Deo, se ipsum, & totum humanum genus in homine, quē assumpserat obtulit Deo: ita nos eius, scilicet, corpus uniuersa ecclesia offert Deo Christum repræsentans, et recolens memoriam paßionis eius, et se ipsam per Christum Deo offert, ut illi inhæreat summo bono, cuius participatione fiat beata, & felix. & quoniam nostris temporibus res est in magna controuersia, & Luterani urgent Catholicos, dicentes missam esse sacrificium, tanquàm qui aboleant meritum paßionis Christi dicentes, hoc nouum commentum esse, non ab re putamus esse ponere uerba Augustini in capite uigesimo decimi huius libri de ciuitate Dei. inquit ibi sanctißimus hic, doctißimus, & antiquißimus author. Vnde; uerus ille mediator, in quantum formam serui accipiens, effectus est mediator Dei, et hominū. homo Christus Iesus, cum in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & unus est Deus, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere, ne uel hac existimatione quispiam existimaret cui-

piam sacrificandum esse creaturæ. per hoc & sacerdos est ipse offerens, & ipsa oblatio, cuius rei sacramentum, esse uoluit quotidianum ecclesiæ sacrificium, cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri. Hæc ad literã sunt Augustini uerba, in quibus expresse est, quòd Christus uoluit nostrum sacrificium, idest, ecclesiæ esse sacramẽtum, idest, memoriam illius sacrificij, quò sicuti ecclesia oblata est per Christum caput, ita ipse per ipsam est suetus offerri. offert ergo ecclesia in suo sacrificio Christum, offert etiam se ipsam in Christo. Hoc expresse dicit Augustinus in decimo illo libro capite sexto. Hoc est sacrificium Christianorum. Multi unũ corpus sumus in Christo, quòd etiam sacramento altaris fidelibus noto frequentat ecclesia, ubi ei demonstratur, quòd in ipsa oblatione, quam offert, ipsa offeratur. Offert igitur in Christo se ipsam deo ecclesia, & hoc est sacrificium ecclesiæ. Quòd autem ita offeratur Christus, ut recoletur memoria passionis eius, & non cœnæ, præterquàm quòd hoc euidenter ostendi potest ex consecratione panis, & uini seorsum, tanquàm corporis, & sanguinis separati, quòd fuit in passione, uerba Christi hoc significant; uerba Pauli ex

presse ostendunt. Nam apud Mat.c.26. Christus dixit de sanguine, qui pro uobis, & pro multis effundetur, quòd in paßione factum fuit; ac subdit, hoc facite in meam commemorationem, & Paulus apostolus primæ Cor.c.undecimo expresse hæc inquit, quotiescunque feceritis, mortē domini annunciabitis donec ueniat. Quid clarius? Quid illustrius? Verum; ignari hi dogmatis ecclesiæ Romanæ, & uniuersalis, ac superbi impingunt nobis, quòd dicamus missam esse sacrificium propitiatorium, ad remißionem peccatorum tam pro uiuis, quàm pro defunctis, quasi opus illud operatum sacerdotis æquiperetur Christi paßioni, & quòd nobis remittantur peccata, non tantum per Christi oblationem, & unum illud uerum sacrificium, sed etiam per opus operatum sacerdotis. improbant quòd Christum offeramus tanquàm impium cultum, & non sentiunt in singulis orationibus nos offerre deo Christum, cum dicimus, per dominū nostrum Iesum Christum &c. Nonne hoc facere docemur, cum docti simus solum mediatorem esse Christum; et quidquid deo placet, in illo placet. unde etiam totum canonem tanquàm impium abstulerunt. mira certe uiolentia est, magnus impetus superbiæ; præsertim si acciderit in hominibus suapte

natura elatis. addunt præterea inuocationẽ sanctorum in canone esse impiam. idque ausi sunt nullius authoritate nixi, inconsultis episcopis uniuersis catholicis, de Romano Põtifice nihil dicã, cum tamen præcipue de eo dicere oportuerit, ut pote, ad quem referendæ sunt quæstiones difficiliores de fide, de hoc nihil dicam, ne obijciant mihi, me loqui in gratiam, sed unusquisque per se facile existimare potest, cuius pudoris sit, antiquissimum morem totius ecclesiæ propria authoritate mutare, ut neque uideãtur hæsitasse. Nos paucis respondebimus calumnijs horum hominum, qui nihil habent pensi. Primum dicimus nullum authorem christianum ex uetustioribus, neque ex iunioribus, qui præcipui sit nominis, dixisse missam esse sacrificium ex opere operato sacerdotis, quo ueluti æmulo sacrificij Christi sacerdos nobis mereatur remissionem peccatorum; hoc tamẽ inculcant hi in auribus populorum, & gentiũ, imò Ambrosius in libro de sacramentis, Augustinus contra Faustum manichæum, in libro de ciuitate Dei locis, quos adduximus, dicunt, quòd in missa sit memoria, & commemoratio illius unius sacrificij, quod Christus obtulit. Quid plura. nonne in canone dicimus, suscipe sancta trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus ob me

moriam paßionis, resurrectionis, & ascensionis Iesu Christi domini nostri. Item, hoc facite in meam commemorationem, unde & nos serui tui memores uenerandæ paßionis. Ecce expresse dicimus, quòd memoriam facimus paßionis Christi, per quod unum sacrificium reconciliati sumus Deo. Quòd si quæsierint an ex missa contingat aliqua reconciliatio, & remißio uiuis, & defunctis, dicimus, quòd remißio ad duo referri potest, ad culpam, scilicet, & ad pœnam, cuius remanemus rei, etiam post abolitionem culpæ. si de culpa mortali, inquam, quæratur, respondemus, quòd propiciatio facta per Christum, cuius in missa fit memoria, existenti in peccato mortali potest prodesse, & ad ipsum attingere per modum precis, quamobrem, in canone cum mentio fit de uiuis, & de defunctis orat sacerdos, ut perspicue intueri potest quicunque legerit canonẽ. nec huiusmodi peccatoribus uiuis, inquam, alio modo potest applicari remißio facta per Christũ. quæ preces maximã uim habere credendæ sunt, cum fiant in missa, in qua sacerdos gerit personã totius ecclesiæ, easq; offert in sacrificio, quo ecclesia Christũ, et se per Christũ Deo offert, quas orat offerri per manus sancti angeli ad sublime altare Dei. si autẽ loquamur de remißione pœnæ in ui-

uis, et defunctis, seu de gratiæ augumēto, in uiuis dico, quòd ualet primū modo superius dicto, scilicet, ratione precum, quæ efficacissimæ esse putandæ sunt in missa; ideo & apud Græcos, et Latinos iā à primordio ecclesiæ institutæ fuerūt preces in missa pro defunctis. locupletissimus testis Augustinus in confessionum libro, cum loquitur de obitu Monachæ matris suæ, in libro de cura agenda pro mortuis, ubi de orationibus, de eleemosynis, & de sacrificio altaris loquitur, tanquàm de his, quibus præcipua suffragia præstentur defunctis. item, remittitur utriusque pœna pro deuotione, fide, & charitate uniuscuiusque, sic enim dicitur in canone, quorum tibi cognita est fides, & nota deuotio, et ita dicit beatus Thomas in tertia parte, illis ualere. offerentis etiam deuotio ualet: sed hoc pertinet ad precum uim. Item, ualet speciatim his, qui sese offerunt sacrificium Deo per eum sacerdotem. Illi enim ueluti propinquiores memoriæ passionis Christi, magis participes fiunt illius meriti, & satisfactionis factæ per Christum. Hoc nobis insinuat antiquus mos ecclesiæ. nam post symbolum fidei, quicunque circunstabant, offerebant. item, pro defunctis fiebant oblationes, ut ex sacris canonibus facile conijcere possumus, cum nonnullis eorum

prohibeatur,

prohibeatur, ne pro quibusdam defunctis caperentur oblationes, quas omnes ueluti hostiã deo offerebat sacerdos. Ecce, quo nam pacto particulari, & priuato in ea missa, præter oblationem totius ecclesiæ, cuius sunt membra, quidam tam ui ui, quàm defuncti, sese offerunt deo, & fiunt ei sacrificium: quare uerisimillimum est eos etiam participes fieri satisfactionis factæ per Christũ peculiari etiam, & priuato quodam modo. Hæc est catholicæ ecclesiæ doctrina, hæc continetur in canone, non nefanda illa, quam nobis impingunt, nos, scilicet, profiteri missam, opus, scilicet, illud sacerdotis esse sacrificium, quod æmuletur paßionem Christi, per quod nouum sacrificiúm sacerdos nobis mereatur remißionem peccatorũ. Quis hoc dicit? Quis hoc sentit? nullus profecto sanæ mentis. at displicet eis, quòd in canone inuocentur sancti, dicunt quòd hoc est nouum commentum. uide quorsum progrediatur superbia? illud etiam impingunt ecclesiæ catholicæ, quòd inuocet sanctos, ueluti alteros deos, & hoc pacto ferè decidat in idololatriã. Vide quàm nullum pudorem retineat inuidia, & maleuolentia. ab hoc postremo incipiam. Nonne docemur in sacris literis, deum laudari in sanctis eius ut in psalmo. cl. nonne multa ostendit sæpius mira-

cula in ſanctorum ſuorum laudem. Certiſsimi, et grauiſsimi teſtes ſunt Auguſtinus, & Ambroſius, cum uterque adeſſet Mediolani, inuẽtis corporibus Geruaſii, & Protaſii martyrum, cæcum illuminatũ fuiſſe, ut innumera alia taceã. Eccleſia nõ colit ſanctos, ut alteros Deos, ſed ut Deo plenos, ut membra Chriſti, eorumque precibus petit à Deo adiuuari. De priori uero, quòd dicũt nouum commentum, quòd memoria Martyrum fiat in canone, illud primo notandum nobis eſt. Sacrificium hoc, quod agitur in miſſa eſſe ſacrificium uniuerſalis eccleſiæ, cuius pars adhuc peregrinatur in terris, alia uero in cœlis fruitur Deo. Vna hæc eccleſia eſt una ciuitas Dei, ut inquit ſæpius Auguſtinus: cur igitur non decet in ſacrificio uniuerſalis eccleſiæ mentionem facere ſanctorum, ſicuti fit mentio & uiuorum, & defunctorum omnium, quàm autem uetuſtum ſit hoc, uidere poterit, qui legerit Auguſtinum, qui in libro uigeſimo de ciuitate Dei inquit hæc ad uerbum notata. Neque enim piorum animæ mortuorum ſeparantur ab eccleſia, quæ nunc eſt etiam regnum Chriſti. idem dicit in libro uigeſimo ſecundo eius operis. Græca etiam natio nomini Latinorum ſatis infenſa, nonne in miſſa compoſita à Baſilio, & Chryſo-

ſtomo de ſanctis mentionem facit, imò pro eis dicit ſe ſacrificium offerre. Verum, iam longius digreſſi ſumus à negocio instituto. Cum igitur de Eucharistiæ ſacramento, & ſacrificio miſſæ, in qua fit eius conſecratio, ſatis hactenus tractatum ſit, finem faciamus huic ſecundo libro.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE SACRAMENTIS CHRISTIANAE LEGIS, ET CATHOLICAE ECCLESIAE.

LIBER TERTIVS.

De Sacramento Pœnitentiæ. Cap. I.

N HOC libro aliud ſacramentorum genus aggrediendum eſt, nam ea, de quibus hactenus actum eſt, pertinent ad proſperum uitæ ſpiritualis curſum, quo progredimur à prima baptiſmatis gratia, ad gratiam uberiorem, ſeu à ſpiritnali generatione ad incrementum, & fomentum ſpiritualis uitæ. uerum, quoniam donec mortalem uitam agimus, nec adhuc peruenimus ad perfectum, & firmũ ſtatum uitæ ſpiritualis, retrocedere poſſumus facile, & à uita ſpirituali decedere, idcirco ab optimo uitæ chriſtianæ inſtitutore præſtita nobis fuere ſacramenta quædam ueluti medicamenta, quibus ægritudo animi contracta expelli queat, &

perfecta sanitas instaurari. Duo sunt huiusmodi sacramenta, pœnitentiæ, inquam, & extremæ unctionis. prius de pœnitentia, postmodum dicemus, de extrema unctione. Pœnitentiæ sacramentum ueluti secunda tabula est post naufragium innocentiæ illius, quam, baptismatis uirtute adepti fueramus. & ne institutum ab initio huius opusculi modum deseramus, sicuti in mortali uita, in qua à Domino peregrinamur, interdum incidimus in grauissimas ægritudines, quæ certissimam nobis essent perniciem allaturæ, nisi medicamenta à Deo optimo nobis præstita fuissent, quibus mederi possemus, & opem ferre labanti naturæ, ita in hac spirituali uita, in quam per Christum, & baptisma generati sumus, antequàm (ut dixi) perueniat ad immobilem, & firmum statum, plurimæ ægritudines mortiferæ, nostra culpa nobis accidunt, quibus sanandis institutum fuit pœnitentiæ sacramentum. nam quemadmodum cõtra peccatum originale, quod est uitium naturæ, datum nobis fuit sacramentũ baptismatis (nec refert, si in adulto ui baptismatis remittantur etiam alia quæcunque peccata, ut diximus in superiore libro, quoniam nunc loquimur de eo, quod per se est, & primum respicit baptisma) ita institutum fuit sacramentum pœ-

nitentiæ ad abolitionem peccati mortalis. de ueniali uero, quoniam gratiæ, & charitati, non repugnat, non oportuit rationem haberi in sacramentis instituendis. nam sacramenta contra peccatum instituta, gratiam conferunt, ideo, ea peccata respiciunt, cum quibus gratia consistere nō potest. uerum ex actu uoluntatis, quo in Deum fertur charitate incitata, & ei displicet quidquid officere ei poßit, ne tota feratur in Deum, abolentur peccata uenialia. qui motus uoluntatis semper in nobis fit, cum Dei charitas, & gratia diffunditur in cordibus nostris per spiritum Sanctum. sic igitur abolentur per sacramenta peccata uenialia, sed ueluti per accidens, & non primo. ut ergo redeamus unde digreßi sumus, sacramentum pœnitentiæ institutum ad abolitionem peccati, suam habet & materiam, & formam, sicuti alia sacramenta omnia. uerum; alia est ratio materiæ in hoc sacramento, ab ea, quæ inuenitur in alijs, præsertim hisce, de quibus hactenus tractauimus. nam in alijs omnibus & materia, & forma distinctæ quædam res sunt ab eo, qui sacramentum suscipit, in sacramento uero pœnitentiæ nulla est alia materia præterquàm operationes, & actus pœnitentis, qui materialis pars sunt huius sacramenti. quòd si quis

dixerit peccata etiam esse huius sacramenti materiam, fatebimur utique peccata esse sacramenti huius materiam, non eam tamen, quæ sit pars sacramenti, neque eam quam sanet, & sanctificet, sed eam, quam destruat, & aboleat, non dissimili ratione, qua morbus est materia medicinæ, & pharmaci. actus ergo pœnitentis ad abolitionem peccati sunt materia, idest, materialis pars huius sacramenti. forma uero est absolutio, quæ fit à sacerdote. uerum, quoniam sacramentum est uisibile signum illud, sub quo arcanum latet inuisibile, non erit ab re si prius quo ad materiã utrunque exponamus, deinde quo ad formam. quantum ad materiam pertinet, illud in primis nobis præfandum est: quanuis peccato mortali perdamus animæ uitam Deum, inquam, qui habitat in cordibus nostris per charitatem, quam tollit peccatum mortale, sicuti auersio à corpore lucido lucem tollit; longe etenim est diuersa ratio charitatis, & uirtutum moralium: nam hæ habitus quidam animi sunt comparati actu, ideo per peccatum nõ tollitur uirtutis habitus, at charitas ueluti lumen est dependens omnino à Dei bonitate, à qua, cum primũ oculos auerterimus, amittimus diuinum lumen, diuinam uitam, ac recidimus in nostras, & nobis inferiores tene-

bras. sed de his satis. igitur ut dicebam, quamuis peccato mortali aboleatur animi uita, tamen quia sumus adhuc in sacramentis ecclesiæ, & Deo consecrati per baptisma, in nobis remanet & si non uita, semen tamen quoddam uitæ spiritualis, quo excitetur animus oportet, ad uitæ germinationem. huius incitationis primus motor, primusque author est Deus, qui nisi conuerterit nos, uiribus nostris tantum ad eum nequimus cōuerti. motus autem hic animi pœnitētis, cum fuerit completus, pertinet ad pœnitentiam animi uirtutem, siue prodeat ab habitu, uel sine habitu fiat. non enim hoc in quæstione uersari uolumus. incipit igitur hic motus à peccati detestatione, siue ob timorem pœnæ, qui seruilis est timor, siue ob peccati turpitudinem, quam lumine naturali intelligere possumus. postea sequitur motus fidei, qua credimus diuinis promißis ut scilicet, paratus sit misereri ei, qui per Christū, & eius sacramenta, ad eum conuersus fuerit. hinc rursus incipit peccator non tantum detestari peccatum, & pœnitentiam agere, quòd peccauerit, uerum etiam, & abstinere in futurum à peccato statuit pro uirili, & insuper proponit Deo pro modulo suo satisfacere, adeundo sacerdotem, humiliter confitendo peccata, quæ fecit,

& parendo iudicio sacerdotis in satisfactione facienda, rationabili scilicèt, & possibili, nam si secus esset, iam non esset uoluntas ea, conformis diuinæ uoluntati. Quam satisfactionem scit per se nihili futuram, sed quoniam innititur satisfactioni factæ per Christum, cui assimulatur satisfactione hac quantulacunque, ideo etiam fructiferam, & utilem sibi putat. motus est hic pœnitentiæ uirtutis, quæ pars est iustitiæ commutatiuæ, illius, inquam, quæ delet culpam mulcta, et pœna. uerum; differt pœna à satisfactione, quia pœna nolenti infligitur, satisfactio uero fit à uolente, iuxta iudicium tamen, et arbitrium illius, in quem peccatum est. igitur imposita mulcta à sacerdote, qui gerit Dei personam, quam uoluntarie peccator subire paratus est, dicitur satisfactio. hic ergo pœnitentis actus est ueluti materia in hoc, de quo agimus pœnitentiæ sacramẽto, quæ uim habet ad remissionem peccati uelutisecundariam. nam prima consistit in absolutione sacerdotis, quæ est huius sacramenti forma. huius rei sacramentum est signum sensibile, exterius actus, scilicet, pœnitentis, accessus ad sacerdotẽ, genuflexio, peccatorum confessio, satisfactio imposita. hæc omnia pertinent ad materiam huius sacramenti. absolutio sacerdotis est forma, qua

habet uim, quam significant uerba prolata ad absolutionem, & remissionem peccatorum, sicuti Christus pollicitus est, cum Apostolis, & discipulis dixit prout habetur in euangelio Ioannis. c. xx. accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt eis. ex hac ergo Christi promissione, & potestate sacerdotibus tradita, absoluit sacerdos, postquàm peccata ex ore confitentis cognouerit, seu retinet, si ita uisum fuerit. fungitur etenim officio iudicis, uerba uero absolutionis enuncians profert. suntque hæc necessaria, ut multis uidetur; ego te absoluo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. quidam uero putant etiam si addita non fuisset inuocatio trinitatis absolutionem in illis uerbis consistere, te absoluo, ego te absoluo. magis tamen mihi placet priorum sententia, quæ etiam tutior est. peccata uero ea tenemur confiteri, quæ mortalia sunt, quanuis nonnulli Theologi addant etiam uenialia, cũ quispiam mortalibus caret. uerum; Scoti sententia mihi ualde probatur. non diffitemur confessionem uenialium etiam bonam esse, & eorum culpam dimitti ex absolutione, uerum nos ex præcepto non teneri ad confessionem uenialium sentimus. absolutioni annexus est tractatus de

potestate clauium, & de clauibus, de iurisdictione, de indulgentijs, de excommunicatione, suspensione, ac de interdicto, quibus annexus est etiam tractatus de purgatorio. uerum, antequã aggrediamur tractationem de rebus propositis, soluendæ nobis sunt nonnullæ dubitationes. prima pertinet ad institutionem huius sacramenti an, scilicet, sit de iure diuino, & à Christo institutum, alia de partibus huius sacramenti, an, scilicet, constet ex tribus illis partibus, quæ passim uulgatæ sunt esse partes sacramenti pœnitentiæ contritione, scilicet, confessione, & satisfactione. quantum ad priorem quæstionem, nulli dubium, quòd illi, qui putant sacramentum pœnitẽtiæ quoad materiam, & formam, non esse de iure diuino, contradicunt euangelio. nam Ioannis c. uigesimo est locus, quẽ paulo supra citauimus, Christus insuflans in suos discipulos dixit. accipite Spiritum Sanctum, quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt eis, & quorumcunque retinueritis retenta sunt eis. idcirco, alij dixerũt absolutionem, quæ est forma sacramenti pœnitẽtiæ, esse de iure diuino, sed neque confessionem, neque satisfactionem esse de iure diuino. uerum nunc eis respondetur de confessione, nam de satisfactione posterius dicemus. quo nam pacto po

test ſacerdos fungi officio, & poteſtate data ſibi à Chriſto, niſi peccata intellexerit, neque ab alio liceat ea inquirere, aut ſuſpicari, hoc enim perti neret potius cum licet, ad forum iudicij, quàm ad forum conſcientiæ, oportet ergo, ut à pœniten te ea intelligat, quòd eſt eius confeſſio. nonnulli dicunt, & Luterani huius erant ſectæ, quòd il-lis uerbis Chriſtus non dedit ſacerdotibus pote-ſtatem ullam, ſed tantum officium, quare ſatis eſſe ſacerdoti fateri ſe peccatorem eſſe, is uero of ficium habet abſoluendi. horum ſentẽtia clarius luce meridiana contradicit euangelio Ioannis, paulo ſupra citato, in quo pariter fit mentio de re miſſione, & retentione peccatorum. item, in col latione clauium Petro, fit mentio apud Mat-thæum. c. 16. & de ſolutione, & de ligamento. perſpicuum eſt igitur, illis uerbis ſacerdotes, iudi ces conſtitui, qui iudicium certum nullum affer re poſſunt, niſi ſciuerint, & cognouerint quorũ ſint dimittenda, & quorum ſint retinenda pec-cata. Nonnulli putant neceſſe eſſe ut is, qui uo-luerit ſubire iudicium ſacerdotis, & obtinere ab eo abſolutionem, ut peccata ſua confiteatur. ue-rum, inquiunt ex ſacris literis non conſtat, quòd hac tantum uia, pateat nobis aditus ad reconci-liationem cum Deo, & ad obtinendam remiſſio

nem peccatorum, ſicuti de baptiſmate conſtat, niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto &c. Scotus in quarto ſententiarum conatur oſtendere ex nullo ſacræ ſcripturæ loco hoc nobis conſtare. tenet tamē ob authoritatem Eccleſiæ, ſentiendum eſſe confeſſionem auricularem, inquam, eſſe de iure diuino. mihi certe ſubtilitas, et diligentia Scoti hoc loco non ſatis probatur. nollem iniecißet hunc ſcrupulū. beatus Thomas in quarto ſententiarū adducit locum unum, cum Chriſtus, ſcilicet, loqueretur de his, ſuper quos ceciderat turris ſilo. inquit, niſi pœnitētiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. & interpretatur aliud eſſe pœnitere, & aliud pœnitentiā agere. nam agere pœnitentiam pertinet ad exteriores actus, in quibus conſiſtit ſacramentum pœnitentiæ. pia certe eſt diui huius ſentētia, & à pijs mētibus amplectenda. uerum; calumniari pertinax homo facile poſſet, & ad alium ſenſum trahere illum locum. idcirco his, quæ ſanctißimus hic, et doctißimus uir ſcripſit, pauca quædam addam, illud præfatus, quod & cuiuis perſpicuum eſt, et patres noſtri obſeruarunt. non tantum exiſtimare nos debere ea tradi in ſacris literis, quæ expreſſa ſunt in literis illis, uerum etiam ea, quæ deducuntur, et ſequuntur ex his, quæ prodita ſunt in

literis illis, præsertim si usus uniuersalis ecclesiæ consenserit. ad peccati abolitionem, necessariam esse in pœnitente contritionẽ, & dolorem de admissis in Deum, et innumeri scripturæ sunt loci, & ratio naturalis dictat, cui contradici non potest ut in psalmo. 4. quæ dicitis in cordibus uestris & in cubilibus uestris compungimini. & Iohelis. c. 2. scindite corda uestra, & non uestimenta uestra. et apud Matthæum. c. 3. pœnitẽtiã agite, appropinquat enim regnum cœlorum. innumeri alij sunt loci de contritione. confessio uero quòd illi sit faciẽda, qui remissurus est peccata, præterquàm quòd ratio naturalis hoc ostendit, & consuetudo ciuilis docet, indignus. n. uenia est, qui nõ uult fateri se in quẽpiã deliquisse, sacræ etiã literę hoc testãtur ut in psalmo. 31. dixi cõfitebor aduersum me iniustitiã meam domino. & tu remisisti iniquitatẽ peccati mei. item, ex contrario sensu dictũ est. ut in psalmo. 140. nõ declines cor meum in uerba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. illi etiam, qui à Ioãne baptizabantur in pœnitentiam, & non in remissionem peccatorum, confitebantur peccata sua. hoc obseruant iudæi, et mahometani ab ipsa natura docti. confitẽtur etenim Deo peccata sua, à quo sperãt remissionẽ peccatorũ. ex his absq; dubio sequitur

confeſsionem,& remiſsionem peccatorum,uelu
ti reciproca eſſe,& ſibi uiciſsim reſpondentia.cũ
igitur Chriſtus dederit ſacerdotibus inſuflans in
eos,poteſtatem remittendi peccata, ſimul cum
Spiritu ſancto,nulli dubium,quin præceperit pœ
nitentibus, qui egent remiſsione peccatorum,ut
delicta ſua confiteantur ſacerdotibus. reciproca
hæc etenim ſunt(ut diximus).at dixeris.nonne
poteſt Deus peccata dimittere abſque munere
ſacerdotis.poteſt utique.poteſt etiam ſine bapti-
ſmate gratiam conferre,& regenerationem. at
dices.cur in baptiſmatis ſacramento dixit niſi
quis renatus fuerit ex aqua,et ſpiritu sãcto etc.
in hoc uero ſacramento non dixit,niſi quis ſacer
doti confeſſus fuerit. reſpondeo. baptiſmatis ſa-
cramentum magis neceſſarium eſſe,utpote,quo
etiam infantes egeant,ideo,ut diligentes omnes
faceret tum pro ſe,tum pro infantibus,illud fuiſ-
ſe expreſsius dictum in baptiſmate, quàm in pœ
nitentia,tum quia,cum in baptiſmate utrunque
expreſsiſſet, ſcilicet, & quod pertinet ad ſacer-
dotes,euntes baptizate omnes gentes in nomine
patris,& filij, & Spiritus Sancti, & id, quod
pertinet ad ſuſcipientes baptiſma,niſi quis rena-
tus fuerit &c.non putauit in pœnitentia hoc re
petendum,uerum, expreſsit id,quod eſt potiſsi-
mum,

mum, & pertinet ad formam. illud uero quod reciprocum eſt, non ita expreßit, quia reciprocum eſt, & quia expreſſerat in baptiſmate utrunque reciprocum, ac par eſſet in hoc ratio, non putauit neceſſario exprimendum. hanc deductionē noſtram comprobat uſus eccleſiæ tum Græcæ, tū Latinæ, Aethiopiæ, Maroniticæ, aliarumque nationum, quæ omnes confitentur ſacerdoti peccata, ut impetrent ueniam, & remißionem peccatorum. id uero, quod adducūt ex capitulo omnis utriuſque ſexus de pœnit. & remiß. quaſi ex eo loco habeatur inſtitutio cōfeßionis, uere niſi fuerint omnino pertinaces, nec caruerint ſenſu communi, facile intelligent eo in canone, Innocentium non inſtituiſſe confeßionem, ſed inſtituiſſe quòd ſaltem ſemel uno quoque anno omnes utriuſque ſexus cōfiterentur proprio ſacerdoti. Hac explicata quæſtione ut potuimus, accedamus ad alteram explicandam, de partibus, ſcilicet, pœnitentiæ ſacramenti. Duæ ſunt huius ſacramenti partes, ſicuti & cuiuslibet alterius forma, ſcilicet, & materia. forma in abſolutione eſt, et hæc eſt ſimplex unitas, nanque maxime ſequitur formam. altera eſt materia, quæ, ut ſupra diximus, eſt actus confitentis. peccata uero ſunt materia, ut morbus, quam expellit, & deſtruit pœniten-

tia, non illius generis materia de qua loquimur, quæ est pars sacramenti pœnitentiæ. ex hac parte ferè omnes Theologi ponunt tres esse pœnitẽtiæ partes, contritionem, scilicet, confeßionem, & satisfactionem. Scotus in quarto sententiarũ uidetur ferè reijcere satisfactionẽ. inquit enim. pœnitentem posse, postquàm cõfessus fuerit peccata, & absolutus à sacerdote, recusare satisfactionem, etiam impositam ab eo; secundum rectam rationem. uerum; meo iudicio, hoc in loco Scoti sententia periculosa est. nam si in ciuili republica tenemur parere iudici procedenti secundum formam iuris, etiam in foro conscientiæ, eique interroganti nos etiam de delictis capitali pœna puniendis uerum respondere; & iure impositam pœnam patienter ferre: longe plus debemus teneri sacerdoti satisfactionem rationabilẽ imponenti parere. & si quis teneat posse nos recusare satisfactionem impositam nobis à sacerdote, uidetur fateri sacerdotem non esse iudicem cõstitutum à Deo in foro eo, scilicet, in causa, quæ agitur inter nos, & Deum. quòd si quis fateretur, difficile posset uitare eorum sententiam, quã supra reiecimus ut erroneam, ex textu euangelij, Ioannis. c. xx. scilicet, quòd sacerdos in absolutione fungitur munere quodam, & officio, si

cuti in baptiſmate conferendo, non autem agit officium iudicis, quo efficeretur, ut confeſsio ſingulorum peccatorum, non eſſet neceſſaria. præterea id, quod ſupra diximus, actus, ſcilicet, pœnitentis completos pertinere ad iuſtitiam pœnitiuam, eſſet reijciendum. nam ſi non eſt paratus pœnam ſubire pro delicto, quomodo uult ſatisfacere, neque in ſatisfactione hac ſtandum eſt iudicio ſuo, ſed eius, qui tenet locum Dei, in quem admiſſa eſt culpa omnis. his rationibus adducor, ut ſentiam longe ſaniorem eſſe aliorum Theologorum ſententiam, qui ponunt ſatisfactionem eſſe partem pœnitentiæ, quæ in propoſito antecedit abſolutionem, præſtatur autem actu, poſt abſolutionem. nec audiendi ſunt illi, qui putant deleta culpa, deleri omnem pœnam, & quod efficimur participes ſatisfactionis factæ à Chriſto, qui ſatisfecit ſatis, ſuperque pro peccatis totius mundi, & etiam ob diuinam liberalitatem mouentur hi, quam nō decenter putant remittere culpam, reos tamen pœnæ eos adhuc detinere. uerum ſentiendum eſt cum uniuerſa Eccleſia, etiam poſt dimiſſam culpam, Deum à nobis poſcere pœnā, tum quia pœnæ ſunt medicinæ, ac nobis proſunt, tum etiam quia oportet conformari nos Chriſto in patiendo, ſi ſatisfactionis eius ſumus futuri.

participes, inquit Paulus ad Romanos. c. 8. si quidem compatimur, ut et conglorificemur. in multis scripturæ sanctæ locis idem reperimus. sed, apertissimus est locus in secundo Regum libro. c. 12. de Dauid, qui, postquàm reprehensus fuit à Nathan, quòd adulterium, & homicidium perpetrasset, & grauiter indoluisset, audiuit à Nathan. transtulit Dominus peccatum tuum, uerũ is, qui tibi natus est filius, morietur. his explicatis, quoniam sacramento huic, de quo agimus ab solutio, quæ est forma, rectè intelligi non potest, nisi agamus de clauibus, & de potestate clauiũ, ac de cæteris, de quibus supra fecimus mentionem, aggrediendus est tractatus ille. Duæ sunt claues ordinis sacerdotalis, clauis, scilicet, scientiæ, seu iudicij, & clauis exercendi iudicij ligandi, scilicet, & soluendi; hæ claues conferuntur sacerdoti in consecratione cum ordine sacerdotali, & pertinent ad forum hominis cum Deo. clauis scientiæ, & iudicij prior est, quæ non sic accipienda est ut referatur ad scientiam, & disciplinam, quam habent eruditi homines, qui propterea etiam rectè iudicant, sed referenda est ad potestatem iudicandi ex officio, &, ut ita dicam, ex magistratu, quem gerunt. multi sunt peritissimi Iurisconsulti, qui ex scientia rectè iudicare

ii 3

possunt, attamen cum non sint iudices, non habent iudicandi potestatem, econtrà multi iudices imperiti habent iudicandi potestatem, carent tamen scientia. clauis ergo hæc referenda est ad potestatem, non ad scientiam. attamen censendi sunt indigni hac claue, qui ignari sunt sicuti de iudicibus in ciuili scientia diceremus. Altera uero, quæ est clauis ligandi, & soluendi pertinet ad executionem iudicij facti, qua uel soluit, uel ligat si non soluit, si ita ei uidebitur debere fieri, uel simul soluit, & ligat, soluit utique à culpa, & à reatu pœnæ æternæ, ligat uero pœnæ satisfactionis, quam pœnitenti imponit. uerum; quoniam sacerdos hæc facit, ut minister Dei, et Christi, minister uero est organum animatum; ac organum, uim non habet, nisi quatenus mouetur ab authore, & causa superiori, utique si sacerdos non nitens diuinis legibus, & ratione soluerit quempiam, non tamen propterea solutus erit, in foro conscientiæ, inquam, eo quod subtraxit se à regula superiori, cuius est organum. ex his etiã apparet sigillum confeßionis, quòd in nullo casu potest frangi, nam Deus peccata tegit, quæ peccator confitetur, ideo debent tegi, & non pandi à Sacerdote; qui etiam iurare posset se nihil eorũ scire, cum ea audierit, non ut homo; sed ut uel

Deus, uel ut minister Dei, ut tegantur peccata, non ut pandantur. Duæ hæ claues pertinent ad ordinem, uerum actus, et usus harum clauium, indiget præter ordinem etiam iurisdictione. non enim sacerdos potest absoluere, præterquàm subiectum sibi, non alienum. is uero subiectus ei est in quem iurisdictionem habet. in casu tamen necessitatis quilibet sacerdos potest confitentem absoluere, etiam non subditum, quia eo in casu efficitur sibi subditus, neque opus est, ut iterum confiteatur proprio sacerdoti, quia etiam sacramentaliter, ut ita dicam, est absolutus. hoc uero non contingeret si laico confiteretur. nam cum laicus non posset sacramentaliter eum absoluere, quanuis Deo satisfiat illa confessione, si periclitatus is fuerit, attamen si euaserit periculum debet sacerdoti confiteri. hæc de clauibus ordinis. Sequitur ut de iurisdictione dicamus, & de clauibus iurisdictionis, quæ utique secundæ quædam sunt claues. nam potestas ordinis est in foro hominis, ad Deum, ideo, primæ, & præcipuæ claues sunt illæ, quibus reseratur, & clauditur aditus hominis ad Deum. iurisdictionis uero potestas pertinet ad spirituale forum, quod est hominis ad Ecclesiam. idcirco claues hæ sunt secundariæ. potestas ordinis à Deo est, & quilibet sacerdos cuiuis

alteri par est, non unus superior, alter inferior in sacerdotio, nec Papa maiorem uim habet in consecrando corpus Christi quàm minimus sacerdos, similiter absoluendo in foro conscientiæ, nisi in casibus reseruatis, quòd pertinet ad iurisdictionẽ, ut infra dicemus. at in iurisdictione magna est imparitas, ut ex euangelio colligi potest, nam meo iudicio potestas ordinis remittendi, & retinendi peccata data potissimum fuit post resurrectionem omnibus discipulis simul, non uni præ alteri. dixit enim Iesus postquàm insuflauerat in eos, ut narratur apud Ioannem. c. xx. accipite Spiritum Sanctum, quorumcunque remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt eis. similiter omnibus dixit in consecratione corporis, & sanguinis sui. hæc facite in mei commemorationem, omnibus simul, non uni, præ alijs. potestas uero iurisdictionis, meo iudicio potissimum data fuit in collatione clauium apud Matthæum. c. 16. quæ primum data fuit Petro, deinde alijs discipulis omnibus, post quàm data fuerat Petro. dixit etenim Petro post grauia uerba, dabo tibi claues regni cœlorũ etc. dixit postea discipulis omnibus, quæcunque ligaueritis super terram etc. apud Matthæum. c. 18. infra, ubi ex antecedentibus perspicuo potest col

ligi locutum fuisse præcipue Dominũ de potesta te iurisdictionis, inquit enim clarè supra, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, quòd uim habet excommunicationis, postea statim subdit, amen dico uobis, quæcũ que alligaueritis super terram, erũt alligata etiã in cœlis. ecce quàm perspicuo ex contextu locutionis apparet, præcipue locutum hic fuisse Christum de potestate, quæ pertinet ad iurisdictionẽ, quæ potissimum, & primum data est Petro, magno illo molimine uerborum, postmodum data fuit apostolis omnibus. nec te moueat quorundã acumen, qui inquiunt, tunc non fuisse datam hanc potestatem, sed promissum à Christo, quòd daturus eis esset. nam non inquit, do tibi claues, sed dabo, hoc etenim potius subtiliter dicitur, quã uere. etenim futurum illud refertur ad usum claium, & potestatis, qua Christo uiuente uti non poterat, neque est usus. est etiam alius locus perspicuus in euangelio secundum Ioannem. c. ultimo, ubi post resurrectionem cum Dominus Petrum interrogasset an amaret ipsum præ alijs, ac ter Petrus respondisset, ter quoque ei subdidit, pasce oues meas, pasce agnos meos, quæ pastoris cura omnem iurisdictionem continet, id, quod sigillatim intuenti facile patere potest. de doctri

na etiam fidei, quòd à Petro ad alios deduci, ac ueluti deriuari deberet, est locus expressus apud Lucam.c.xxij.Sathanas expetiuit, ut cribraret uos, sed ego rogaui pro te Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. diuersa est ergo hæc iurisdictionis potestas, à potestate ordinis sacerdotalis. hæc posterior est a Christo, & omnes sacerdotes in ea sunt pares, sic episcopi omnes sunt pares, quoad actiones hierarchicas. sed de his infra dicemus, cum tractabimus de sacramento ordinis. at potestas iurisdictionis tota quantacunque est, in Pōtifice Romano collocata est, reliqui omnes sunt sub ipso, eiusque potestatis participes. unde Cyprianus antiquissimus, et præstātissimus author, & martyr dicit, unum tantum esse episcopatū, cuius participes sunt singuli episcopi. hæc uero potestas committi potest etiam nō sacerdotibus. ad hanc pertinet excommunicatio, Interdictū, Suspensio, Depositio, Irregularitas, et Infamia, de quibus pauca quædā perstringemus potiora, quæ satis sint ad peritiam episcopi. excommunicatio definitur à Theologis, esse separatio à communione fidelium, quo ad suffragia, et fructus. nam pro excommunicatis non orat Ecclesia, nō dico, quòd si in gratia Dei fuerint non sint parti

cipes bonorum omnium operum, quæ in Ecclesia fiunt, sicuti quoduis membrum uiuum corporis influentiam recipit ab alijs membris, ac uicissim reddit; iuxta id, quod dicitur in psalmo.118 particeps ego sum omnium timentium te, non hoc dico: sed cum Ecclesia publica orat pro fidelibus omnibus, excommunicati excommunicatione maiori non includuntur in his, pro quibus orat Ecclesia. ideo in hac excommunicationis definitione dicitur, quoad suffragia, additur, quoad fructus, idest, sacramenta. quia excommunicatis sacramenta non sunt administranda. neque fideles debent conuersari cum excommunicatis, præterquàm in quibusdam casibus, quos si uellē sigillatim recensere, longius quàm institutum opusculum exigit, oratio nostra uagaretur. est præterea excommunicatio minor, quæ est imperfecta excommunicatio, qua quispiam, tantum arcetur à communione, & participatione sacramentorum, non autem à communione fidelium, neque à suffragijs. ab excommunicatione maiori, quæ pœna est ualde grauis, absoluere potest iudex, qui eam intulit, siue eo superior, non tamen is superior, qui est superior, quoad appellationem tantum, ut Archiepiscopus Episcopo superior est. quòd si non ab homine fuerit lata excō-

municationis sententia, sed à iure, in eo, scilicet, casu in quo lex præcipit eum, qui quippiam peccauerit confestim ipso facto excommunicationē incurrere, potest absolui à proprio Episcopo, nisi Pontifex sibi absolutionem reseruauerit. huius generis excommunicatio cum sit pœna, non culpa, & grauissima pœna, nō debet infligi nisi pro culpa, & ea, quidem graui. unde non debet inferri nisi pro peccato mortali, & eo quidem graui. hic notandum, quòd licet ab Ecclesia pœna non possit inferri nisi uiuentibus, qui sunt in Ecclesia militanti, nihilominus in causa hæresis excommunicari solent etiam mortui, et eorum ossa effodi à sacro cæmeterio, non quòd illi tunc excōmunicari incipiant, sed quòd tunc manifestum sit eos fuisse excommunicatos. & hæc pœna medicina est non eorum hæreticorum, sed aliorum, qui dedecus eorum uidentes abstinent magis à crimine hæreseos. uiui etiam, quandoque inuiti possunt, & debent absolui ab excommunicatione: nā pœna est, non culpa, & medicinalis pœna, ut inquit Apostolus ad Corinthios.1.c.v. idcirco sicuti probus, & peritus medicus abstinet à medicina cum incipit nocere, ita etiam probus prælatus abstinet ab excummunicatione, cum obest. ab excommunicatione uero minori, quæ cō

trahitur, cum quispiam uersatus est cum excommunicato maiori excommunicatione, non tamē participando in crimine, pro quo fuerat excommunicatus, aut in diuinis, neque in contemptū, uel contra præceptum superioris contumaciter, ab ea ergo, quæ sic contrahitur potest quilibet sacerdos absoluere. uerum; complures sunt casus sigillatim à Theologis, præsertim à Canonistis nominati, in quibus licet cum excommunicato conuersari. personæ etiam certæ excipiuntur. quæ omnia et beatus Thomas in quarto sententiarū: & Archiepiscopus Antoninus in tertia parte suæ summæ collegit. nobis sufficiat lectorem admonuisse. Hoc tantum superioribus addemus, quòd communicans cum excommunicato seu à iure, seu ab homine, nisi is fuerit publice denunciatus excommunicatus, non propterea excommunicationem incurrit. excipit Antoninus unū tantum, scilicet, si excommunicatus esset ob percussum clericum & crimen esset publicum, & notorium, sic etenim uidetur dicere Apostolus, primæ Cor. c. v. si quis nominatur auarus inter uos, cum eo nec cibum sumere; interpretantur nanque nominatum eum dici, qui sit publicatus. hactenus de excommunicatione. Suspensio uero nihil aliud est, quàm pœna canonica, qua cleri

cus arcetur ab executione officij, quod ei competit, non tamen propterea est excommunicatus, imò eius consuetudo nulli prohibetur. est etiam particeps suffragiorum Ecclesiæ. exequi tamen non potest officium, quod habet. hæc pœna clericorum est, si proprie sumatur. quãdoque tamen illata est etiam laicis, ut inquit Archiepiscopus Antoninus. Interdictũ uero pœna est, qua plecti solet communitas. interdumque respicit locum tantum, interdum uero etiam homines. interdicitur autem quibusdam sacramentis, & diuinis officijs, ac sepultura ecclesiastica. cum interdicitur loco, utique publice diuina celebrari non possunt eo in loco: uerum homines si alibi fuerint, possunt diuinis interesse, quòd si fuerit interdictum hominibus, nullibi possunt interesse diuinis. possunt tamen ubi est interdictum pueri baptizari, nec negatur confitentibus pœnitentia. chrismate etiam inungi queunt. aliorum sacramẽtorum participatione interdictum est eis. uiaticum tamen decedentibus non negatur. at negatur extrema unctio etiam decedentibus. extra de sent. excom. c. responso & de pœnit. ac remiß. c. quod in te. quidam tamen dies solennes excipiuntur ut Pascha, Natale Domini, Dies Pentecostes, & Assumptio Virginis, de sentẽ.

excom.libro sexto.c.alma. Hæc de interdicto. Depositio quid sit, ex ipsa nominis significatione facile potest intelligi. deponitur enim is, qui à suo gradu deijcitur in perpetuum. Irregularitas uero est, inhabilitas quædam, quæ impedit ne quis officium, quod habet exercere possit, uel etiam ad illud admitti non potest. sæpenumero irregularitas contrahitur absque delicto, ut illegitime natus irregularis est ad ordines ecclesiasticos. bigamus etiam irregularis est. infamiam autem incurrit Simoniacus conuictus. uerum; discutere latius de his pœnis canonicis, non pertinet ad institutum opus. Omnis hic pœnarum tractatus annexus est tractationi de clauibus; et clauium potestate, ea uero pertinet ad absolutionem, quæ est forma in sacramento pœnitentiæ. Materiam uero diximus constare ex tribus partibus contritione, scilicet, confessione, & satisfactione. de satisfactione tractatui annexus est tractatus de purgatorio, & indulgentia. superius diximus, quòd dimissa culpa, & facta cum Deo reconciliatione, adhuc superat reatus alicuius pœnæ tẽporaneæ. nam pœnæ æternæ reatus repugnat gratiæ, & reconciliationi factæ. & hoc probauimus luce clarius ex sacris literis de Dauid etc. nolo repetere ea, quæ supra dixerã. oportet enim

socios nos esse tribulationis cuiuspiam, si futuri sumus participes gloriæ. pœna uero omnis duplicem uim habet. nam medicina quædam est, dolor etenim poenæ facit, ut non recedamus ab honesto propter uoluptatem, aut ob quempiam dolorem alium minorem, ut colligitur ab Aristotele in secundo ethicorum. fit etiam per poenam quædam recompensatio iustitiæ. nam sicuti quispiam genio obsequens cõtra legem, sibi aliquid attribuit, ita oportet, ut præter uoluntatem aliquid patiatur. hæc uero temporanea poena innititur satisfactioni factæ per Christum, sicuti primæ causæ, & respondet peccato, quatenus inordinate conuertitur ad bonum commutabile. sic etenim est contra legem naturalem. unde etiam peccatis uenialibus ob inordinatam conuersionem, quanuis in ea non sit auersio à Deo, debetur tamen aliqua poena: quòd si fuerit contra ciuilem legem illud idem peccatum, debebitur ei, præterea, etiam poena statuta per legem ciuilẽ. hoc ergo posito, post culpæ dimissionem, imponitur satisfactio, quæ si fuerit imposita peccati reatui æqualis, nil amplius soluendum restat. Contritio etiam quia dolor est, uim habet satisfaciendi, quòd si non fuerit æqualis, sed inferior, & minor, id, quod reliquum est, soluendum est post obi

tum, eluendæque ſordes omnes, antequàm perue niamus ad gloriã. Ignis, hoc, purgatorius appellatur ab omnibus. Luterani, & quipiam alij contra conſuetudinem, & ſenſum totius Eccleſiæ purgatorium ignem negarunt, eò quòd non ſit expreſſa mentio de eo facta in ſacris literis, nec uerentur contradicere ſententiæ uniuerſalis Eccleſiæ, & antiquorum doctorum patrum noſtrorum. Auguſtinus præter locos alios, & in confeſsionibus, de obitu matris, & in libro de ciuitate Dei, proprium opuſculum fecit de cura agenda pro mortuis, ubi adducit locum illum Machabæorum libro. 2. c. 12. de Iuda Machabæo, qui miſit duodecim millia drachmas Hieroſolymam, cogitans, quòd pium eſſet orare pro mortuis. et ſubdit ſtatim, quòd etiam, ſi non eſſet locus ſcripturæ, ei ſufficeret authoritas totius Eccleſiæ. Græci nonne orant pro mortuis. in miſsis eorum compoſitis à Baſilio, & Chryſoſtomo nonne fit oratio pro mortuis. idem dicit Chryſoſtomus in quodã ſuorum ſermonum. Damaſcenus tractatum peculiarem compoſuit. idem colligitur à Dioniſio in libro de eccleſiaſtica hierarchia. Vide quanta ſit audacia quorundam homuncionum, qui audent chriſtãs erigere contra ſenſum Eccleſiæ uniuerſalis, iam per tot ſecula diuulgatum. uerum

in ſacra

in sacra scriptura sunt loci, ex quibus hoc colligi potest, si non uolumus esse pertinaces. locus ille de Iuda Machabæo, quem supra tetigimus. in epistola Pauli ad Corinthios prima.c.3.de eo, qui superædificat foenum, ligna, & stipulam super fundamentum, & aurum, & argentum, siue gemmas, & quod ignis probabit, quale sit unius cuiusque opus, est etiã locus meo iudicio expressus. scio esse aliquos doctores, Chrysostomum scilicet, qui interpretãtur eum locum de doctrina, deinde extorquent id, scilicet, quod ignis probabit. attamen locus ille clarus est, & expressus, si quis noluerit uim interpretationis alterius ei adhibere. præter purgatorium, & damnatorum in perpetuum locum, est puerorum Limbus, qui decedunt tantum cum originali peccato. hunc locũ Augustinus in multis suorum operum non uidetur agnoscere, licet dicat, quòd leuissima omnium poena mulctentur. nonnulli etiam moderni doctores uidentur assentiri huic sententiæ. in concilio Florentino tempore Eugenij quarti celebrato, nihil certi statutum est. u:rum omnes ferè posteriores, Limbum puerorum posuere. fit in scriptura præterea mentio de sinu Abrahæ, in quo, in euangelio Lucæ.c.xvi. dicitur fuisse Lazarus pauper ille. fuit pater credentium Abra

ham, ideo qui salui erant per fidem, nec tamen admitti poterant ad gloriam, nondum soluto peccato naturæ paßione Christi, dicti sunt fuisse in sinu Abrahæ. nunc uero sinus Abrahæ, est uita æterna. ad quam gratia Dei perducat nos. tractatui de purgatorio annexa est tractatio de indulgentijs. Vsus Ecclesiæ antiquus fuit, quæ spiritu Christi regitur, & ideo errare non potest, indulgentias concedere ad abluendum reatum pœnarum purgatorij. ratio uero, qua nititur hæc cõcesßio indulgentiarum est, quoniam, si qui duo fuerint, unus, uinculo charitatis efficiuntur, amor etenim, ut inquit Dionisius in libro de diuinis nominibus, habet uirtutem unitionis, ut ex pluribus unum faciat: potest ergo amicus soluere amici debitum, & iustitiæ satisfacere. pœnæ igitur, non quatenus medicina est, sed quatenus per eam satisfit culpæ, & culpa pœnæ æquatur, potest amicus pro alio subiẽs pœnam satisfacere, sibique ex charitate illa, qua pro amico satisfacit mereri. hoc supposito, cum in Ecclesia sit satisfactio Christi, qua pro omnibus satisfecit, & pro totius mundi peccatis, sunt etiam opera satisfactoria sanctorum, qui austeram uitam egerunt, multumque laboris subierunt, quæ superant reatum pœnæ eorum, & in utilitatem Ecclesiæ paſ

si sunt, iuxta illud Pauli, ad Col. c. 1. suppleo in corpore meo, quæ desunt passionũ Christi, pro corpore eius, quod est Ecclesia. si quis ergo reus pœnæ fuerit charitate his cõiunctus, utiq; ex iusta, & pia causa, ut Sanctorũ, & Christi seruetur intẽtio, poterit is, qui præpositus est, satisfactionem eam applicare. idcirco tria requiruntur ad concessionem indulgentiæ, in suscipiente charitas, nam sine charitate unus non esset cum Christo, & Sanctis. in concedente, & dante authoritas. in causa pietas. unde non possunt concedi pro arbitrio, & uoluntate dantis, sed ex iusta, & pia causa. huiusce rei potestas omnis in Pontifice est; in Episcopis uero limitata. alij uero cum propriæ Ecclesiæ non omnino præsint, hac authoritate carent. diximus supra, cum sacramentum sit inuisibilis gratiæ uisibilis forma, peccatum uero ueniale non repugnat gratiæ, & charitati, nullum fuisse institutum sacramentum ad abolitionem peccati uenialis, ut putat Thomas, quanuis Scotus teneat extremam unctionem institutam fuisse ad ueniale peccatum delendum. uerum; cum peccatum ueniale repugnet actui charitatis, etenim, quanuis in peccato ueniali non sit auersio à bono incommutabili, est tamen inordinata conuersio ad bonum commutabile; ideo quædam nõ

sacramenta, sed sacramentalia sunt in Ecclesia instituta, quibus; cum excitetur animus ad peccatorum detestationem, uel ad charitatem, & amorem Dei, in quo necesse est, ut nobis displiceant omnia, quæ impediunt nos, ne semper actu feramur in Deum, huiusce omnibus soluitur reatus peccatorum uenialium quoad culpam. & sæpe quoad pœnam, licet hoc non sit necessarium. huiusmodi uero sunt, confeßio illa, quæ fit in hora diei prima, & in completorio, quæ; ex deuotione confitentis, & ex humilitate confeßionis, & ex oratione misereatur uim habet ad remißionẽ uenialium. oratio etiam dominica, si fuerit deuote pronunciata, cum dicimus dimitte nobis debita nostra, ad deletionem culpæ uenialium ualet. item, aspersio aquæ Sanctæ. excitatur enim his omnibus affectus animi in Deum, & in peccatorum detestationem. præter hanc poenitentiam, quam diximus esse sacramentum, est etiam poenitentia solennis, quæ sub parte sacramenti est, idest sub satisfactione. hac Antiqua Ecclesia uti solebat, nunc uenit in desuetudinem. utebatur longa, & uaria cæremonia. nam poenitentes in exordio quadragesimæ cum suis præsbyteris accedebant ad Ecclesiam ad episcopum, ac ingrediebantur nudis pedibus sacco induti, legebãtur

ſeptem pſalmi poenitentiales, aſpergebãtur aqua benedicta, imponebatur cinis ſuper eorum capita, deinde ſicuti Adam eiectus eſt de paradiſo, ita denunciabatur, quòd eijcerentur ab Eccleſia, & ita expellebantur uſque ad coenam Domini, tunc recipiebantur, non tamen communicabant, neque eis dabatur pax à ſuis presbyteris. hoc quoque ſeruabãt ſingulo quoque anno, quouſque erant poenitentes, donec ab Epiſcopo iterũ recipiebantur. hæcque poenitentia ſemel tãtum poterat iniungi. ac tales multis carebant poſtmodum priuilegijs. hæc niſi ab Epiſcopo imponi nõ poterat. eſt præterea poenitentia, ſatisfactio ſcilicet, non ſolennis, ſed publica, qua nunc etiam ſolemus uti interdum, ut is, ſcilicet, qui magnum quodpiàm ſcelus commiſſit, præſertim ſi ex eo ſcandalum publicum ſit ortum, etiam publice ſatisfaciat. hactenus in ſumma de ſacramento poenitentiæ dixiſſe ſufficiat.

De ſacramento extremæ vnctionis.

CAPVT II.

P*Oſt poenitentiæ ſacramentum inſtitutum à Chriſto fuit, ſed promulgatum ab Apoſtolis, ſacramentum extremæ unctionis; qui etiã*

ante obitũ Christi dicũtur in euangelio Mar.c.6 unxisse infirmos oleo.hoc sacramentũ ueluti quidam est apex sacramenti pœnitentiæ, quod institutum fuit ad abolendum reliquias peccati,quæ supersunt, & ad infirmitatis reliquias tollendas. hæc prima uis est huius,de quo agimus,sacramẽti. posterior uero prioris assecla est,curatio ægritudinis corporis, si ita expedit animi bono; sic etenim habemus,in epistola Iacobi.c.5. infirmatur quis in uobis, aduocet presbyteros Ecclesiæ, qui ungant eum oleo,& oratio fidei saluabit infirmum, & si fuerit in peccatis dimittentur ei. Idcirco datur infirmis,et per modum medicinæ. aliter uero perituris,ut à iudicibus cõdemnatis, non datur hoc sacramentum, in extremo etiam uitæ constitutis solet hoc sacramentum conferri, quando non uidetur amplius spes relicta medicinæ humanæ,his,scilicet,qui uel adhuc sanæ sunt mentis,& sacramentum hoc petunt,uel his,qui cum sanæ fuerint mentis,habuerunt huius desyderium sacramenti,ut superius dictum est, cum ageremus de baptismate adultorum. pueris non datur, sicuti nec Eucharistia,quia eget deuotione.huius sacramenti materia est oleum oliuæ, ab Episcopo in hunc usum consecratum. forma uero sunt uerba prolata à presbytero, qui huius

ſacramenti miniſter eſt. proferuntur autem per modum orationis, uidelicet, per iſtam ſacratiſsimam unctionem, & per Dei miſericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid per oculos deliquiſti, ſicque in cæteris locis, qui inunguntur. hi uero ſunt oculi, propter uiſum, aures, ob auditū, nares, ob olfactum, os propter guſtum, manus propter tactum, & in his locis neceſſaria eſt unctio de neceſsitate ſacramenti. quidam ungunt pedes ob uim motiuam. nonnulli etiam renes ob uim appetitiuam. hoc peculiare eſt in forma huius ſacramenti, quòd in ea utimur oratione deprecatiua, non enunciatiua, ut in alijs ſacramentis, nec imperatiua, ut dicemus infra in ſacramēto ordinis. ratio huius duplex adducitur à diuo Thoma, primo, quoniam datur infirmis in extremo uitæ conſtitutis, qui uidentur maxime indigere Dei miſericordia, qua oratio nititur. item; quoniam actus recipientis non eſt de integritate huius ſacramenti, nullaque fit impreſsio in materia malè diſpoſita, idcirco propter indiſpoſitionem recipientis nulla fieri poteſt impreſsio, ſicque irrita eſſet uis ſacramenti. quamobrem utitur ſacerdos oratione deprecatiua. in ſacramento autem pœnitentiæ, quoniam actus pœnitentis ſunt de integritate ſacramenti, ideo enunciatiua

oratione utitur in absolutione sacerdos.in baptismate uero, etiam in ficte accedentibus, si non gratia, character tamen, & consecratio certa recipitur, cuius ui etiam recedente fictione, adest gratia. hæc de forma, & materia, item; de ministro, & recipientibus, ac institutione huius sacramenti. nolo in calce huius tractatus præterire, quibusdam uideri Dionisium in libro de ecclesiastica hierarchia, ubi loquitur de defunctis, & eorum exequijs, mentionem facere de hoc extremæ unctionis sacramento, cum dicit corpus oleo inungi. uerum falluntur. nam illa unctio cadaueris erat, quòd nullius capax est sacramenti, neque ulla adhibentur uerba, sine quibus, uelu- ti sine forma nulla confici, aut constare possunt sacramenta. ideo cæremonia tantum quædam illa erat, qua; significabatur defunctum illum fuisse plurimis certaminibus aduersus Diabolum, ad quæ obeunda in baptismate unctus fuerat. quòd si quæras qua ratione de hoc sacramento mentionem non fecerit Dionisius. respondeo. ea propemodum, qua, neque de pœnitentiæ sacramento, neque de matrimonio mentionem fecerat. eius etenim institutum fuit tractare de actionibus hierarchicis, in quibus hæc sacramenta numerari non poterant. nam purgatio potius

pertinet ad doctrinam, & satisfactionem, & diabolicam uexationem, quàm ad absolutionem à culpa, quam diaconus præstare non potest, cum sacerdotis sit munus, purgatio tamen hierarchica pertinet ad diaconum. hactenus de hoc sacramento extremæ unctionis. &c.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE SACRAMENTIS CHRISTIANAE LEGIS, ET CATHOLICAE ECCLESIAE.

LIBER QVARTVS.

De Sacramento Ordinis. Cap. I.

ACTENVS ea sacramenta sunt à nobis exposita, quæ ad satisfactionem, & expiationem singuli cuiusque christiani pertineant: uerum; quoniam horũ sacramẽtorum omnium ministri sunt Sacerdotes, et Episcopi, quorum ministerio & regeneratur unusquisque in Ecclesia Christi secundum inferiorem hominem, & expiatur à contracta peccatorum labe, ideo, nunc est à nobis agendum de ordinibus ecclesiasticis. illudque in primis discutiendum sacerdotium, ac reliquos ordines non conuenire unicuique Christiano, ut Luterani dicere solebãt, nixi quibusdã

sacræ scripturæ locis ab eis perperã intellectis. lo cus est apud Petrũ. 1. c. 2: uos autẽ genus electũ, regale sacerdotium, gens sancta. item; in Apocalypsi. c. 1. fecit nos regnũ, et sacerdotes Deo. Ex his locis, nonnulli parum eruditi uolebant deduci omnibus christianis sacerdotium conuenire, adeo; quòd etiam fœminis. uerum; quàm fallan tur præter usum Ecclesiæ, & rationem, innumerasque authoritates scripturæ sacræ, res ipsa, & loci illi eos docere poterant, aliud esse sacerdo tium, quod omnibus christianis conuenit, qui in baptismate uncti sunt, & aliud hoc, quod nos sacrum ordinem appellamus. sicuti apud Hebræos, à quibus locum illum sumpsit Petrus, quã uis omni populo dictum fuerit, uos regale sacerdotium, attamen erat priuatus ordo sacerdotalis, qui pertinebat ad trahẽtes originem ab Aaron, neque etiam omnes erant Reges, sicuti Dauid, quemadmodum neque christiani omnes sunt Re ges, quanuis dictum sit omnibus regale sacerdo tium. uerba beati Petri, quæ sequuntur, indicant quo pacto simus omnes sacerdotes. nam subdit, of ferentes spirituales hostias Deo. ecce, quomodo sumus sacerdotes, quia offerimus Deo hostias spi rituales, cordis affectũ, orationes, eleemosynas, cæteraque bona opera. nam talibus hostijs prome

retur Deus.ecce,quo pacto omnes ſumus ſacerdotes.ſic omnes ſumus Reges, ſi prauis affectibus fuerimus dominati.ſed plusquam par erat morati ſumus in hac ſtulta ſententia explodēda. Veniamus ad exponendum hoc ordinis ſacramētūm.ordo eſt ſignaculum quoddam, ſeu ſacrum ſignum,quo, ordinatis traditur ſpiritualis poteſtas,& officium.Ordo hic ſumitur, non pro reſpectu,& habitudine quapiam, ſed pro gradu. nam in ſuperiori gradu ſupra populum conſtituti ſunt clerici, ſic dicimus ſenatorium ordinem. hoc ſacramentum non eſt inſtitutum ad expiationem,imò,expiati per pœnitentiam,tantum digne accedunt ad ſacros ordines, augetur tamen gratia: & infirmitati, quæ ſolet contingere in exercendis ſacris muneribus remedium adhibetur.confertur præterea conſecratio ſiue character ſicuti in baptiſmate,& confirmatione, quē quidam interpretantur eſſe ſignaculum illud, ſeu ſacrum ſignum.uerum,& character,et etiā uiſibilis illa cæremonia, qua clerici ad hunc ordinem aſſumuntur,recte potuit fuiſſe dicta ſignaculum, ſeu ſacrum ſignum.nam ſacramentum, eſt inuiſibilis gratiæ,uiſibilis forma. conſecratio hæc potiſſimum eſt in hoc ſacramento ordinis eccleſiaſtici.nam inſtitutum fuit non ob maiorem

ſanctificationem ſuſcipientium ordines ſacros, ſed ob id potiſſimum, ut cõſecrati miniſtri eſſent, ac medij inter Deum, & populum. ſunt in hoc quoque ſacramento materia, & forma quemadmodum in alijs ſacramentis, non tamen omnino ſimilis eſt in hoc, & in alijs ratio materiæ, et formæ. ideo ut à forma incipiamus, Epiſcopus in conferendis ordinibus, non utitur enunciatione, ſed modo imperatiuo. inquit enim, accipe poteſtatem &c. nam in alijs ſacramentis, cum traduntur, ſacerdos, ſeu Epiſcopus tãtum miniſter eſt, & inſtrumentum: in hoc uero, cum Epiſcopus tradat poteſtatem, quam habet, imò minorem, utitur etiã modo imperandi, inquitq; accipe &c. materiæ quoque in hoc ſacramento, aliquo pacto ratio eſt diuerſa à materia aliorum ſacramẽtorum. nam in alijs materia efficientis uim habet, ut aqua in baptiſmate, ſic oleum in chriſmate. in hoc uero ſacramento materia, ſunt inſtrumenta, quibus utuntur in eo ordine exiſtentes, ut Claues, Vrcei, cæteraque id genus. quamobrẽ in hoc ſacramento longe potior uis eſt in forma, quàm in materia. quo fit, ut nonnullis ſacramentis uaſa tradantur conſecrata non ab Epiſcopo, ſed à diacono. miniſter eſt Epiſcopus, qui habeat iuriſdictionem, quanuis minores ordines confe-

rantur ab Abbatibus,& per commißionem Papæ poßint conferri à sacerdotibus quibuscunque. Maiores uero ordines ab Episcopo tantum transferri possunt, adeo, quòd per commißionem Papæ, simplex sacerdos non posset conferre diaconatum, & sacerdotium. item, subdiaconatum, ut inquit beatus Thomas in quarto sententiarũ libro. uerum, de his infra, cum agemus de Episcopatu. suscipientes uero, primum necesse est, ut sint baptizati. nam omnium sacramentorum ianua est Baptisma, ut supra diximus: adeo, quòd si non baptizatus susciperet quempiam ordinẽ, necesse esset, ut baptizaretur, ac rursus consecraretur, quoniam baptismate confertur esse, & uiuere uita christiana, ut supra diximus, ut extra de presbytero non baptizato. oportet etiam ut sint confirmati, & ordine quodam ordines suscipiant, scilicet, ut non prius suscipiant superiorem ordinem, quàm susceperint inferiorem, quòd si secus factum fuerit, oportet, si non fuerint confirmati, ut confirmentur, quòd si ordine inferiori non fuerint initiati, ut initientur, non tamen propterea debent repetere consecrationẽ ordinis suscepti, quòd in præterito baptismate fieri oportebat, ut diximus. Debent etiam accedentes ad suscipiendos ordines purgati esse per pœni

tentiæ sacramentum, non tamen necessarium est, adeo; quòd non purgati etiam non accipiant characterem, & ordinem sacrum. Hoc sacramẽto confertur suscipienti sua sacramẽtalis gratia, qua magis idoneus fit ad functionem illius muneris. augetur etiam prior gratia, ac propterea adhibetur peccato remedium, & robur ad resistendum. uerum; ut supra tetigimus, magis respicit hoc sacramentum peccata populi expianda ministerio sacerdotis, quã ipsius peccata clerici, & ideo consecratio potiorem partem habet. Ordines ecclesiastici septem sunt. quatuor, scilicet, minores, & tres sacri, qui hoc, soli, nomine appellantur, nõ quòd minores etiam non sint sacri, sed quòd his initiati solummodo admittuntur ad tangenda uasa sacra, in quibus corpus, & sanguis Christi continetur, patenam, scilicet, & calicem. minores ordines sunt Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus. hi ordines non impediunt matrimonium contrahendum, imò si cõtrahant, erunt clerici coniugati. aduertendum tamen, quòd de consuetudine Ecclesiæ est, quòd donec uxorem habent, suspendantur ab executione officij, illi ordini debito. horum officia ferè manifesta sunt ex eorum nominibus. nam Ostiarius præpositus ostio templi, excludit excommunicatos, & interdictos

& interdictos à sacris, admittit autem cæteros. item; arcebat pœnitentes energumenos, & catechumenos ab aspectu sacrificij corporis, & sanguinis Christi. Lectoris officium est legere populo libros ueteris Testamenti, in quo Figuræ sunt, & Prophetiæ Christi. exorcistæ adiurabant immundos spiritus ab energumenis, qui uexabantur. Acolytus postremo, qui & ceroferarius, afferebat lumina ad Euangelij lectionem in sacris missarum. affert etiam uinum, & aquam in uasculis, eaque offert sacerdoti missam dicẽti, unde quodãmodo attingit officium subdiaconi. nã quãuis Acolyti non attingant uasa sacra sacrificij offerunt tamen sacerdoti materiam, & si non sanctam, quæ tamen sit sanctificanda ad sacrificium. unde; puto eos fuisse appellatos Acolytos, uel quia arceri non poterant, quin accederent ad sacerdotẽ, uel quia assequebantur statim subdiaconum. Acolytum, scilicet, quasi Acoluthum. priores horum actiones respiciunt uerum Christi corpus, secundariæ populum. ostiarius admittit dignos, & excludit indignos à corpore Christi. Lector uero in Figuris, et Prophetis Christũ, & Christi sacrificium nuntiat. Exorcista Energumenum dignum facit, expellendo Dæmones, ad communionem corporis Christi. Acolytus af-

fert materiam sanctificandam in corpus, & sanguinem Christi. ordine solebant hæc singula fieri à suis quæque ordinibus, nunc omissa est prisca illa consuetudo. hos minores quatuor ordines, sequuntur tres maiores, qui etiam sacri appellãtur Subdiaconus, scilicet, Diaconus, & Sacerdos. dicuntur hi ordines sacri, quia accedunt ad sacra propinquius alijs. tãgereque eis licet uasa sacra, quod non licet inferioribus ordinibus. hi omnes uotum faciunt castitatis solenne, quamobrem cõtrahere matrimonium non possunt, & si contraxerint, irritum est propter uotum solenne factũ. Quo in loco notãdum est, Votum castitatis quoddam simplex esse, quoddam solenne, & publicũ. simplex Votum est, quando quis Deo uouet se seruaturum castitatem, & acturum uitam continentem. hoc Votum impedit matrimonium cõtrahendum, et reus fit, qui cõtrahit fidei fractæ, non tamen fit irritum matrimonium postquam contractum est. at, Voto publico, & solenni, quale fit in Religionis professione, & in ordinibus sacris suscipiendis, non tantum impeditur matrimonium contrahendum, uerumetiam contractum dirimitur. sed de hac re plura inferius, cũ dicemus de sacramento matrimonij. Redeamus ad sacros ordines. Primus est subdiaconus. huic

priſcis temporibus non erat annexum. Votum continentiæ.uiſum poſterioribus fuit, cum tangat uaſa ſacra ſubdiaconus, pertinere etiam ad hunc ordinem munditiam caſtitatis. mundi eſtote, & mundamini, inquit ſcriptura, ut Eſa.c.1. qui fertis uaſa Domini.ordo hic quãtum ad corpus Domini uerum, quod primo reſpiciunt ordines eccleſiaſtici, officium habet ſubminiſtrare diacono uaſa ſacra, unde etiam nomen accepit, uocatusque fuit ſubdiaconus. ad corpus uero Chriſti myſticum, ad Eccleſiam, ſcilicet, & populum Chriſtianum munus habet legere doctrinam apoſtolicam in epiſtolis Apoſtolorum contentam, & fert ſicuti Acolytus cereos ad lectionem Euangelij, quæ populo fit: & in miſſæ celebratione affert urceolos, quibus continetur materia ſacramenti nondum conſecrata. poſt Subdiaconum, eſt Diaconus, qui primus miniſter eſt. huic licet tangere uaſa ſacra cum in eis eſt materia conſecrata. unde antiquitus diaconi diſpenſabant populo ſanguinem Chriſti, quando eo more utebatur Eccleſia, ut ſub utraque ſpecie communicatio fieret populo corporis, & ſanguinis Chriſti. legit etiam populo Diaconus Euangelium, in quo continetur doctrina tradita à Chriſto immediate, non per ſpiritum exiſtentem in Apoſtolis.

Dionisius in libro de Ecclesiastica hierarchia cũ faciat mentionem de Episcopo, de Presbytero, et de Diacono, non tamen expresse mentionem facit de Subdiacono, & de ordinibus inferioribus. uerum ex eius dictis colligitur fuisse diaconorũ, idest, ministrorum diuersos ordines, inquit enim selectos ministros assistere sacerdoti in missarũ solennibus, alios uero ad fores templi, sicque ad alia munera obeunda. post diaconum est sacerdos, qui ad uerum Christi corpus summam habet potestatem. nam conficit consecratione corpus Christi, quod est sacramentum omnium sacramentorum. hæ præcipuæ sunt actiones horũ trium, seu etiam quatuor superiorum ordinum, quæ directe spectant ad uerum Corpus Christi, & ad illud ordinantur. habent præterea hi ordines, ut tetigimus etiam supra, aliquas actiones, quæ respiciunt corpus Christi mysticum, idest, Ecclesiam, & populum christianum, quatenus idoneus fit ad Eucharistiæ sumptionem. Et quia, ut à philosophis accepit beatus Thomas, eiusdem agentis est disponere materiam ad susceptionem formæ ultima dispositione, & formam inducere, ideo ad sacerdotem pertinet absoluere, & remittere peccata, ut scilicet, absolutus sit maxime idoneus ad sumptionem

Corporis Christi, & etiam corpus Christi conficere, ideo, cum utriusque officij potestatem accipiat in huiusmodi consecratione, characterẽ accipit in susceptione calicis, qui ei traditur cum uino, & patena, quæ datur ei, cum hostia non sacra. Diaconus uero, quia ei non traditur in uasis sacris aliqua materia ut sacerdoti, & uasa sacra tangere etiam subdiacono licet, credendus est ideo accipere characterem in manus impositione, qua in re, præeminet eius cõsecratio consecrationi subdiaconi. actio secunda Diaconi spectãs ad populum, est lectio Euangelij, ut diximus. Subdiaconi prima actio, est oblatio uasorum sacrorum diacono, & per illum sacerdoti. secunda legere populo doctrinam Apostolorum, & utriusque officij in consecratione potestatem accipit. attamen in susceptione uasorum sacrorum uacuorum characterem, & consecrationem capit. Acolytus primam actionem habet afferendi urceolum ad sacrificium, qui ei datur in consecratione uacuus, subdiacono uero plenus. actio secunda est ferre cereos, & lumina, ad expellendas animi, & mentis tenebras, ideo datur ei in consecratione Cereoferarius. consecrationem tamen accipit in susceptione urceoli. tres alij Ordines ferè distinctam non habent actionem, quæ

est ad uerum Christi corpus pertinens, ab ea, quam habent ad corpus mysticum, idest, ad populum, præter quàm cum in templo, quo populus cõuenit ad missarum sacra, Ostiarius omnino expellat indignos, exorcista certo tempore Energumenos, quibus præest, Lector uero Catechumenos, qui etiam sæpe in concilijs appellantur audientes, & pœnitentes. quos quædam Cõciliorum Decreta in nonnullis delictis coniungunt audientibus. Hæ actiones respiciũt corpus Christi, quatenus exercentur in missarum sacris, tamen præcipue respiciunt populum, neque satis perspicue possunt distingui. hi, septem sunt ordines Clericorum in Ecclesia. uerum infra minores ordines est Corona, seu Tonsura, & supra maiores est Episcopatus, Archiepiscopatus, Primas, seu Patriarcha, & Pontifex Romanus. quantũ ad clericalem coronam, tenet beatus Thomas in quarto, quòd non sit ordo. & recte. nam, cum ordo sit signaculum, quo ordinatis traditur & spiritualis potestas, & officium, ac per coronam, nulla tradatur potestas, & officium clericis, ut patet ex his, quæ ab Episcopo recitantur, cum clericum tondet. nam asciscitur tantum in clerum, & ad diuina obsequia, spiritualemque uitam, nullum tamen officium, nec potestas ei propte-

rea traditur: corona ergo non eſt ordo, ſed eſt aditus, & ueſtibulum ad ordines, ſicuti & ſpõſalia ad matrimonium. At de epiſcopatu magna eſt quæſtio, an ſit ordo necne: Magiſter ſententiarum in quarto ponit tantum ſeptem ordines, ſacerdotemque ſummum facit, deinde, numerat quaſdam in Eccleſia dignitates ut Epiſcopatũ, Archiepiſcopatum, Primatem &c. beatus Thomas, item, in quarto, tenet quòd proprie capiendo ordinem, Epiſcopatus non ſit ordo, quia poteſtas ordinis, primo reſpicit corpus Chriſti uerũ, ſupra quod Epiſcopus non habet quapiam in parte maiorem poteſtatem ſimplici ſacerdote; ſi uero ordo capiatur pro officio ſupra myſticum corpus, ſic Epiſcopatus dici poterit ordo, ſed improprie. attamen contra magnam dubitationem facit, quia poteſtas ſpiritualis, ſi non eſt ordinis, eſt iuriſdictionis; Epiſcopalis ergo poteſtas eſſet iuriſdictionis. ex quo ſequitur, quòd munera Epiſcopi poſſent committi exequenda non Epiſcopo. ſuperius diximus de unctione chriſmatis, quòd presbyter ex commiſſione Papæ poteſt conferre chriſma; de minoribus ordinibus diximus, quòd conferri poſſunt ab Abbatibus, quamobrem poteſtas Epiſcopi in ea re non eſt ordinis, ſed potius iuriſdictionis. uerum, quia committi non poteſt

nisi sacerdotibus, non autem diaconis; sicuti ea, quæ sunt tantum iurisdictionis, ut excommunicatio, indulgētiæ &c. idcirco superius diximus, esse huiusmodi facultatem mediam inter iurisdictionis facultates, & ordinis. uerum, potestas illa Episcopi cōferendi sacros ordines, nulli potest committi, neque ab alio, quàm ab Episcopo possunt conferri, quia propinquissime respiciunt corpus Christi, sicuti ergo, ut inquit, item, beatus Thomas in quarto, solus sacerdos, qui potest conficere uerum corpus Christi, potest etiam absoluere in foro conscientiæ, & facere pœnitentē idoneum ad suscipiendum corpus Christi, ita, hi sacri ordines præsertim presbyteratus, cum habeāt immediatum respectum quendam ad uerū corpus Christi, non potest committi hoc munus alteri, quàm episcopo. ex quo uidetur sequi, quòd potestas hæc sit ordinis, & non iurisdictionis; uerum, si huic rationi concesserimus, & dicemus Episcopatum ordinem esse, & superiorem sacerdotio, ab eoque distinctum, confestim maior quædam quæstio oritur. nam si diaconus nōdum presbyter consecretur in Episcopum per saltum, ut habetur extra de presbytero ordinato per saltum, accipiet hic characterem, & consecrationem Episcopi, cum non sit presbyter, pote-

rit igitur facere ea, quæ sunt illius ordinis, igitur poterit consecrare quempiam in presbyterum, cum tamen ipse non sit presbyter, quod uidetur ualde absurdum. nimirum quæstio hæc est ualde implicata. uerum, ut reor, Durandus in quarto, optime eam soluit. putat ipse Episcopatum esse ordinem, non tamen distinctum à sacerdotio, sicuti sacerdotium distinguitur à diaconatu, sed sicuti perfectum in eodem genere, differt ab imperfecto, sicuti in humano genere puer, à uiro, nam sacerdos est imperfectus Episcopus, & Episcopus perfectus sacerdos. nam perfecti est posse facere tale, quale ipsum est, imperfectum uero hoc nō potest, uir potest uirum alium generare, quòd puer non potest, ita, Episcopus potest sacerdotem consecrare, quòd sacerdos non potest. ex quo sequitur, quòd is, qui non est presbyter, non posSit in Episcopum consecrari, sicuti fieri non potest uir, qui prius non fuit puer, quòd si consecraretur nullam reciperet is consecrationem, seu characterem, & ideo fungi munere Episcopi non posset, sed oporteret, ut, is cōsecraretur prius in sacerdotem, ac postmodum iterum consecraretur in Episcopum. hæc Durandi sententia mihi summopere probatur. Canonistæ uero tenent Episcopatum ordinem esse supra sacerdotium.

& quia non satis acutè hæc intelligunt, eorum complures, ut refert Abbas Panormitanus extra de presby. ordin. per saltum dixerunt, quod Diaconus ordinatus in Episcopum per saltum, oportet ut consecretur in presbyterum, non tamen iterum consecrandus est in Episcopum, sicuti de subdiacono diceremus ordinato per saltū in presbyterum, sed in his rebus authoritas Canonistarum non est magnifacienda. Episcopus supra ea, quæ potest sacerdos facere, potest nouē. nam potest Clericos ordinare, Virgines benedicere, Ecclesias dedicare, Clericos deponere, Synodos celebrare, Chrisma conficere, Vestes, & uasa consecrare, Chrismate ungere, excommunicare. Quæ omnia pertinent ad actiones hierarchicas in hac ecclesiastica Hierarchia. nec est ulla actio hierarchica, quam Episcopus non possit ex suo officio facere. Archiepiscopus, Primas, & Papa habent in his ijsdem actionibus ampliorem potestatem, Episcopus magis angustam. attamen cum Episcopus celebrat, decem etiam ornamenta habet supra sacerdotem caligas, scilicet, sandalia, crucem, succinctorium, tunicam, dalmaticam, chirotecas, mitrā, annulum, bacculum hæc de ordine Episcopali. nam quòd Archiepiscopus, Primas, et Papa non habeant ordinem

ſupra Epiſcopum nullus ambigit.etenim,ut diximus,nullam habent actionem hierarchicam ſupra Epiſcopum,quanuis eas obtineāt ampliores. Hierarchicæ uero actiones genere tres ſunt, ut ait Dioniſius,purgare, ſcilicet, illuminare, & perficere.tres,item,ordines eas agentes,tres,itē, ſuſcipientes,Diaconi eſt purgare,Presbyteri illuminare,Epiſcopi perficere.infra hos clericorum ordines, ſunt item in populo tres ordines,purgātur quidam, illuminātur alij,tertij perficiuntur, ſeu ad perfectionem tendunt. purgantur Catechumeni,Energumeni,& Pœnitentes. illuminatur reliquus populus.ad perfectionem tendūt Monachi,quorum,cum initiantur,cæremoniam exponit Dioniſius.Hierarchiæ, item tres ſunt. Cœleſtis,inquam,poſt quam eſt eccleſiaſtica hæc noſtra. poſtrema fuit Hebraici populi Hierarchia.prima tota ſpiritualis nil corporeum, uel ſenſibile habens, ſed actionibus ſpiritualibus ſuperiores angeli, inferiores ducunt ad diuinas intelligentias,Deique imitationem.Iudaici populi hierarchia tota ſenſibilis,& corporea,utpote cuius fuerit ſcopus ex obſeruantijs illis,& cæremonijs diuertere populum à cultu idolorum, & adducere ad Dei cultum ſpiritualem.noſtra Hierarchia harum media utriusque partem habet.

De sacramento matrimonii.

CAPVT II.

POstremum omnium sacramentum est matrimonium, quo, in christiano populo sanctificantur Vir, & Vxor, eorumque coniunctio ad generationem carnalem, naturalemque populi christiani, sicuti per sacros ordines instituuntur ministri ad spiritualem generationem. in matrimonio primum illud est inspiciendum, quod ueluti basis est sacramenti, scilicet, quòd institutum fuit in officium naturæ ad sobolis propagationem, eaque institutio facta fuit matrimonij maxime secundum naturam hominis propriam. Nam cum naturale sit omnibus animantibus, in quibus distinctus est utrerque sexus maris, inquam, & fœminæ, sexuum coniunctio ad sobolis propagationem, non tamen idem modus est in omnibus, uerum pro cuiusque natura diuersus. Nam in animalibus illis, in quibus ad sobolis nutritionem, & tuitionem mas nihil operatur, promiscua est coniunctio hæc, neque fœmina certum marem habet, nec mas certam fœminã, sic equorum, bouum armenta, caprarum, & ouium greges uenerem exercent, ut sola fœmina prolem agnoscat, & eousque, quoad egeat

proles opera matris, postmodum capit eam obliuio omnis materni, filialisque iuris, nisi si quando quispiam monstri contingat, ut refert Aristo teles de equo illo, qui sese precipitem dedit, post quàm resciuit habuisse rem cum matre. in animalibus uero, in quibus proles indiget utriusque opera maris, scilicet, & fœminæ, non est ita pro miscua coniunctio, uerum mas, & fœmina post coitum, & conceptum, se inuicem noscunt. in compluribus auium generibus licet hoc intueri, simul laborat uterque in constructione nidi, incubant ouis uicissim, simul postquàm pulli sunt exclusi, dant operam ut pascant pullos, qui post quàm adulti fuerint, ac uolare per se, cibosque comparare poterunt, destituuntur à parẽtibus, utpote, qui functi sint officio eis à natura iniuncto. In homine uero, qui rationale est animal, multarumque disciplinarum capax, & actionũ effector, non tantum proles indiget nutritione matris donec adolescat, sed maxime eget institutione, itemque rei familiaris copia, pro tuenda corporis firmitate, & alijs compluribus functionibus ciuilis uirtutis, quæ à patre liberis comparantur. itemque cum homo natura ciuile sit animal, ac prius domesticum, quàm ciuile, sicuti prior est domus, quàm ciuitas, finis matrimonij,

prout est naturæ officium, primus est generatio, educatio, & institutio prolis: secundus uero est uita domestica, tranquilla sine tumultu. ideo matrimonium secundum naturam uere perfectum debet ad utrunque finem consentaneum institutum esse, in quo non tantum utriusque finis assequendi habita fuisse ratio uideatur, uerum etiã ut modo maxime commodo id fieret. idcirco oportuit matrimonium maxime perfectum secundũ naturam esse non promiscuum, nam sic pater nõ agnosceret prolem, neque eius curam habere posset. item, domesticæ paci, & gubernationi nõ conuenit, neque etiam educationi prolis, ut unus uir plures uxores habeat, inter quas rixas oriri sit necesse, & pacem domesticam turbari, impedirique maxime prolis educationem, & institutionem. quo fit, ut uideamus animalium, in quibus uterque sexus curam habet prolis quandiu durant eorum matrimonia ad adultam, scilicet, prolem, coniunctionem esse unius ad unam tantum. item gentiles Romani, & Græci, docente natura, simul unam tantum uxorem habere solitos esse Historiæ testantur. Quòd etiam uinculum matrimonij sit perpetuum quoad uixerint, summopere pertinere uidetur ad matrimonium perfectum: nam ubi non est certitudo perpetua

ſocietatis, nunquam eſt perfectus, & ſecurus amor, dum uterque cogitat poſſe diſsidium fieri. pertinet item ad hominis naturam, quæ rationalis eſt, ut ſicuti parentes robuſti filios paruulos, & imbecilles educarunt, ita filij uiciſsim robuſti effecti, educent parentes, eisque uicem reddãt, quòd fieri nequit niſi perpetuum ſit matrimonij uinculum. hæc eſt humani matrimonij perfectio naturalis, ſicque inſtitutum fuit in Paradiſo, antequam homines primi peccarent. nihil etenim niſi perfectum prima illa inſtitutione fuit à Deo inſtitutum. Hoc loco non erit ab re, quoniam de natura matrimonij, & de perfectione eius naturali mentionem fecimus, multisque modis dicatur quippiam ſecundum naturam eſſe, paucis hoc totũ explicare, ne equiuocatione fallamur. Dicitur ergo aliquod naturale alicui, uel ſecundum naturam generis, uel ſecundum naturam differentiæ propriæ, ſeu ſpeciei: uerbi gratia, uti cibo, ac rebus venereis ad propagationem ſobolis eſt naturale homini, quatenus animal eſt, & ratione ſui generis, ſed ratione ſpeciei, & differentiæ, quatenus homo rationis eſt compos, eſt homini naturale uti cibis coctis, & apparatu quopiam conditis, ſic uti re uenerea non promiſcue: nam male proles educari poſſet, etiam inſtitui in

certo parente nata.dummodo ergo certus ſit pater,& mater proles poterit naſci, & educari, qui eſt primus matrimonij finis,& in hoc eſſentia matrimonij,quòd eſt naturæ officium,continetur,ita,quòd ſi hæc conditio deſuerit, nullo pacto cenſeri poterit eſſe matrimonium.& hæc eſt prima naturæ lex in matrimonio. attamen non tantum primus finis eſt ſecundum naturam, ac ea,quæ ad eum finem ſunt neceſſaria,uerumetiã ea ſunt naturalia,quæ quanuis non ſint omnino neceſſaria,eiuſmodi tamen ſunt,quòd commode ſine ijs conſequi finem non poſſumus.item;ſecundus finis eſt etiam naturalis,& ea, ſine quibus aut finis ille haberi non poteſt, aut non commode haberi poteſt. cum ergo uxores plures impediant exactam prolis educationem,& inſtitutionem,impediant etiam domeſticam uitam, id etiam diſſolutio matrimonij faciat, ideo horum utrunque eſt naturale non tamen primi ordinis, ſed ſecundi. quo fit; ut matrimonium abſque his eſſe poſsit,imperfectum tamen, & mancum.

His conſtitutis redeat oratio unde digreſſa eſt. Matrimonium prima ſui inſtitutione inſtitutum fuit, maxime perfectum, ſecundum naturam, ideo fuit unius,ad unam,& indiſſolubili copula coniunctum,quod Dominus noſter in Euange-

lio scilicet Mat.c. xviiii. excellenter interpretatur, nam in Genesi c.2. dicitur, erũt duo in carne una, si duo, unus ergo tantum uir, & mulier una, si in carnem unam, indissolubili uinculo coniuncti: quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. ecce matrimonium maxime perfectum. uerum; post peccatum corrupta hominis natura, & præsertim corrupta ui generatiua præ alijs, imò etiam infecta, nam ex ea trahitur peccatum originale in prolem matrimonij, ratio multum decidit à naturali perfectione: unde multi etiam probi, & sancti uiri plures uxores habuerunt: non tamen propterea improbanda sunt huiusmodi matrimonia in Patriarchis, & Sanctis uiris, qui intrinseco instinctu, & dispensatione Spiritus Sancti, credendi sunt plures uxores habuisse ad propagationem populi Dei, & diuini cultus. erant illa priorum matrimonia, quia non promiscui coitus, sed in quibus, certæ matris, & certi patris certa proles, attamen imperfecta, & quæ multum deciderant à naturali perfectione. Post legem Mosis ille seruatus est mos, ut lege permittente daretur libellus repudij: paucique leguntur habuisse plures uxores. apud Romanos ueteres, & Graecos mos ille uidetur fuisse, ut unius uiri, una esset

uxor,poterat tamen ea dimitti,sicque nusquam ac nullibi gentium matrimonium fuit perfectum,sicuti ab initio fuerat à Deo institutum, ad quam perfectionem naturalem solum per Iesum Christum fuit redactum,postquam eius, & Ecclesiæ coepit esse sacramentum.Sed antequàm ad matrimonium quatenus est sacramentum procedamus, pauca perstringemus de libello repudii,qui à Mose,teste Domino in Euangelio Matth.c.5. & Mar.c.10.fuit permissus ob cordis eorum duritiam. complures Theologi putant in populo Hebræo peccasse illos, qui uxoribus repudiatis, alias superinduxerunt, nec putant ob repudium solutum fuisse uinculum matrimonij, nisi causa fornicationis. omnes etenim eam excipiunt. Canonistæ uidentur sequi hanc sententiam.Nam opinantur,si infideles sint uir, & uxor,ac repudiata muliere conuertantur,et fiant Christiani,quòd uir debeat uxorem dimittere, quam habet, ac repudiatam ducere,praeterquàm si fuisset repudiata causa fornicationis; presupponunt etenim uinculum remanere: nam illam permissionem interpretantur, sicuti mali minoris ad euitandum maius, sic leges ciuiles permittunt meretrices,& fornicationes ad euitandum adulteria. attamen sanctus Thomas in

quarto existimat, quòd cum perpetuum uinculum non sit legis naturalis primi, sed secundi ordinis, quòd in eo potuit dispensari. & licet illud, quod diximus, inquit idem author, sit communius, uerius tamen est, quòd quanuis ob eorum malitiam præstita eis fuerit ea potestas, fuit nihilominus à lege concessa, neque illi, qui ea lege utebantur peccabant, aut quippiam contra legem faciebant. hæc Thomæ sententia mihi magis probatur, quam mihi persuadent uerba legis Mosis, ex quibus nihil possumus colligere de permissione mali, ut meretricum permissio, quia si uinculum remansisset post repudium, non uideretur satis aeque à Mose statutum, quòd uir repudiatam mulierem, in coniugem, iterum sumere non posset. scio posse dici fuisse illud statutum ad poenam uiri, qui post repudium uxoris, nullius mulieris uir esse iure posset, sicuti de uxoricida, qui, ut infra dicam, legibus mulctatur, ne posset aliam uxorem ducere. hæc acute dicuntur, attamen si quis attente legat textum Mosis, Thomæ sententiam potiorem putabit. Decretum uero Innocentij tertij extra de diuortijs. c. gaudemus, quo nituntur Canonistæ, factum fuit, quia cessauit status illius populi, & leges illæ non sunt tenendæ ut cogentes, quin possit sta

tui contra eas. omisso repudio redeamus ad matrimonij sacramentum, ad pristinam illam perfectionem, quam habuerat in Eua, & Adam. uerum; antequàm eius definitionem, ac proprietates inuestigemus, operæpretium erit, si clarius explicabimus id, quod tetigimus in proœmio. Luterani nostra tempestate; qui magnos hos tumultus excitarunt in Ecclesia Dei propter alia nouæ sapientiæ inuenta, illud etiam perspicaci ingenio indagare uidentur ex uerbis Apostoli in Epistola ad Ephesios. c. V. non posse colligi matrimonium esse sacramentum, imò potius non esse. Nam cum Apostolus dixisset multa de coniunctione uiri, & uxoris, significareque docuisset coniunctionem illam, coniunctionem Christi cum Ecclesia, ideoque uiros diligere debere uxores, ut Christus dilexit Ecclesiam, subdit, hoc autem magnum sacramentum est, dico autem in Christo, & Ecclesia. ecce inquiunt, quòd sacramentum non est in coniunctione uiri, & uxoris, sed in coniunctione Christi cum Ecclesia. superius diximus in primo libro totius huius operis proœmio. sacramentum, quod Græci dicunt mysterium, significare arcanum, quod sub re sensibili lateret, iuniores postmodum appellasse sacramentum rem illam sensibilem, & ar-

canum, quod latet sub ea, uocasse rem sacramenti: exponamus ergo Paulum, exponamus inquam, idest, iuniorum lingua audiamus eum loquentem: coniunctio uiri, & uxoris similitudinem habet, seu significat, seu signum quoddam sensibile est coniunctionis Christi, & Ecclesiæ, quod magnum arcanum est, arcanum inquam, in Christo, & Ecclesia. Si ergo hoc arcanum sacrum latet sub ea re sensibili, quis ambigat iuxta iuniorum sententiam coniunctionem uiri, & uxoris esse sacramentum. Explicato hoc loco Apostoli, accedamus ad definitionem matrimonij. Magister sententiarum in quarto, definit matrimonium esse maritalem coniunctionem uiri, & uxoris inter personas legitimas, indiuiduam uitæ consuetudinem continentem. Hæc definitio est matrimonij perfecti secundũ naturam, ad quam reductum est matrimonium in officium naturæ institutum per sacramentum Christi. Idcirco matrimonijs infidelium, quanuis sint legitima, & uera matrimonia, non tamen conuenit ultima particula, quia possunt dissolui, remanent enim à naturali summa perfectione deficientia, eò, quòd illis deest sacramentum Christi. non enim significare queunt coniunctionem Christi et Ecclesiæ in

illis, qui sunt contra ecclesiam, & extra sacramenta omnia ecclesiæ. explicemus nunc singulas particulas positas in hac definitione. Matrimonium est coniunctio uiri, et mulieris, non quæcunque coniunctio, sed coniunctio maritalis. Hac particula & animorum coniunctio explicatur; & potestas, quam uterque habet in alterius corpora, ac mutua fides. nam maritus, quatenus maritus habet potestatem corporis uxoris, non sui; item uxor, quatenus uxor non habet potestatem sui corporis, sed uir, fides igitur mutua, & potestas corporum includitur in hac particula maritali. Potestas autem corporum pertinet ad prolem; quatenus definitio posita conuenit matrimonio instituto ad naturæ officium, quale est in infidelibus, quod tamen deciderit à summa perfectione naturali, in qua primum à Deo fuerat institutum. ultima uero particula indiuiduam, scilicet, uitæ consuetudinem continens, pertinet ad matrimonium, quatenus est sacramentum ecclesiæ Christi. Nam sicuti coniunctio Christi, & Ecclesiæ est indissolubilis, ita coniunctio maritalis, & uinculum coniugale est indissolubile. conueniret etiam matrimonio perfectissimo secundum naturam, quemadmodum à Deo fuit institutum: sed quoniam summa hæc naturalis per-

fectio, potest amoueri, essentia matrimonij manente, nec est ad eam redactum, ac firmatum matrimonium, nisi propter Christi sacramentum, idcirco ea particula non conuenit matrimonio, nisi quatenus est sacramentum. ex hac definitione colligitur, ut Augustinus dicit in libro de nuptijs, tria esse bona coniugij, Proles, scilicet, & Fides, & Sacramentum, quæ cõiugium honestant, quod non est ita intelligendum, quòd coniugium esset per se inhonestum, et honestum fiat ab his tribus bonis, ueluti à quibusdam extrinsecis rebus, sed quòd hæc bona intrinseca sunt matrimonio. continentur etenim, ut diximus, in definitione matrimonij, sine quibus, coitus uerus, inquam, matrimonij esset inhonestus, quoniam sine his bonis matrimonium non existeret. coitus uero extra matrimonium est fornicatio, & peccatum. Quòd si conferas inter se tria hæc matrimonij bona, prout actu sunt, sacramẽtum utique maxime omnium perfectum est, tum quia pertineat ad Christi gratiam, tum quia est ultima differentia, quæ omnium uidetur perfectißima esse. amplius sine prole, & fide Matrimonium constat propter sacramentum. uerum si capiatur proles & fides, non prout actu sunt, sed prout sunt in suis causis, proles, scilicet, in in

tentione, & debitum seruandæ fidei, sic utique sumpta sunt magis ad essentiam matrimonij per tinentia, quia ad coniugium pertinent, ut est na turæ officium, hæc uero, quæ pertinent ad naturam sunt magis intrinseca, quàm ea, quæ sunt gratiæ, quæ utique superuenit naturæ. Hactenus de tribus bonis matrimonij. Sequitur post hæc quæstio ualde difficilis an; scilicet, ex Matrimonio, quod diximus esse sacramentum, Gratia conferatur. Magister sententiarum in quarto libro, & Hostiensis de sacramentis nō iterandis dicunt, quòd ex matrimonio gratia non confertur, sed ideo esse sacramentum, quia est signū rei sacræ, coniunctionis, inquam, Christi, & Ecclesiæ, non tamen eo sanctificantur coniuges. Horum sententia potest satis euidentibus rationibus comprobari, nam cum Matrimonium cōtrahitur per uerba de præsenti, ut infra dicemus, ex quibus fit pactum inter uirum, & uxorem: si hoc sacramentum esset, quo conferretur gratia, utique dotis pactio esset simoniaca, cum in collatione sacramēti, seu initiatione nulla fieri debeat pactio de pecunia. item; sine uerbis inter absentes potest Matrimonium cōtrahi, ubi uir absens per internuncium contrahit cum muliere absente, nullum autem sacramentum confertur absen

ti. amplius; inter infideles est uerum Matrimonium, licet, non perfectum, qui nequeunt esse participes sacramentorum ecclesiæ Christi, qui si conuersi fuerint ad fidem, non cõtrahunt de nouo, sed remanẽt in priori, quod incipit in eis esse sacramentum post baptisma, cùm tamen prius non esset nullum, tamen fit signum sensibile nouum. His rationibus uidetur satis perspicue probari Matrimonium sacramentũ non esse, quò gratia conferatur. at econtra. hoc peculiare, & proprium est sacramentis nouæ legis, quòd gratiam conferunt. quo fit, ut omnes posteriores Theologi teneant gratiam cõferri hoc sacramento, qua coniuges secundum Deum operantur ea, quæ pertinent ad matrimonium, & diuina ope in eo adiuuantur. uerum meo iudicio, ut inquit, Durandus, non eadem ratione uniuoca sacramentum dicitur de sacramentis alijs; & de matrimonio, sed secundum quandam Analogiam, quam tamen non explicat. Conabor ego meum sensum exponere: Peritiores iudicabunt, quorũ iudicio semper meum subijciam. Alia sacramenta, in quibus uis est instrumentaria gratiam conferendi, seu certum signum secundum se, sunt quædam res sensibiles, sub quibus latet mysteriũ, & gratia inuisibilis, at in matrimonio id, quod

est sacramentum, & ex quo sequitur gratia, est secundum se insensibile, sed sensibile est in sua causa, quæ non est sacramentum, sed est efficiens sacramenti. quòd ut melius intelligatur, uersabimus ex utraque parte Matrimonium, & prout accipit ab officio naturæ, & desinit in sacramentum, & rursus ab arcano sacramenti uersus officium naturæ. Matrimonium, quod est officium naturæ, coniunctio, scilicet, maritalis, fit pactione quadam inter coniuges, quæ pactio explicatur per uerba de præsenti, uerba igitur illa sensibilia sunt causa, quæ efficit coniunctionem maritalem, quæ si fuerit inter infideles est utique uerum, et legitimum matrimonium in officium naturæ, non tamen est sacramentum, quia coniunctio Christi cum Ecclesia bene significari nō potest ab his, qui sunt omnino extra Ecclesiam. Ecce quod, primo efficiant uerba, causa sunt, ac efficiunt coniunctionem maritalem in officium naturæ: at si talis coniunctio fuerit inter fideles, est etiam sacramentum, quia recte, & rite significant cōiunctionem Christi, cum Ecclesia. idcirco in prima illa pactione, quæ sacramentum non est, sed efficit sacramentum, potest fieri pactum pecuniarium. potest etiam fieri inter absentes, nec oportet ut repetantur, cum coniuges

infideles fidem suscipiunt, quia in his non est sacramentum, sed in coniunctione maritali, quæ est inter fideles, deest tamen ei significatio, ut diximus. sed cum primum fidem suscipiunt, incipit significare Christi, & ecclesiæ unionem, ideoque incipit esse sacramentum, gratiamque inuisibilem nanciscuntur ex maritali coniunctione illa. non ergo uniuoca ratione sacramentum dicitur de matrimonio, quod in se non est sensibile, sed est sensibile in sua causa, et de alijs sacramentis, quæ sunt in seipsis sensibilia. si rursus incipiamus ab arcano, Christi scilicet, & ecclesiæ unione, non significatur illud à uerbis, sed à coniunctione, quam faciunt uerba. repetamus paucis omnem matrimonij institutionem, & uim. fuit primo institutum in paradiso ante peccatum in officium naturæ, perfectum tamen: post Diluuium fuit institutum in officium naturæ, & remedium concupiscentiæ, cui ex matrimonio impositi sunt certi fines, ne uagentur matrimonij iura. per Christum in Euangelio Matthæi. cap. xviiii. fuit Matrimonium restitutum ad primam illam perfectionem, addita ui sacramenti, quam Apostolus explicauit in epistola ad Ephesios c. v. in remedium etiam concupiscentiæ, quæ adhuc in nobis multum potest, ut inquit Aposto

lus, prima. cor. c. 7. melius est nubere, quàm uri. Quæ hactenus à nobis dicta sunt de matrimonio, pro huius opusculi compendio, satis esse uideri debent. Nunc paucis perstringemus matrimonij impedimenta, quæ commode colligi possunt, ex matrimonij definitione. Diximus Matrimonium esse societatem maritalem. societas uero hæc inter uirum, & mulierem innititur contractu, & pactione quadam, contractus uero efficiens causa est consensus eorum, qui inter se paciscuntur: consensus uero, si consensus iure dici debet, uoluntarius ut sit, necesse est; ea igitur quæ uolontario aduersantur, destruunt consensum, & per eum pactionem. uoluntario autem ut dicit Philosophus in tertio ethicorum aduersatur coactio, item ignorantia. coactio igitur, & metus, qui iure dici potest humanus metus, impediunt Matrimonium, quia tollunt consensum uoluntarium. item error personæ, ut puta, si uir putet Martham, esse Mariam, aut si mulier reatur Paulum, Petrum esse, quamuis contrahāt per uerba de præsenti, Matrimoniū nullum est. item error status personæ, uerbi gratia, si putat mulier esse liberum eum, qui seruus sit, si mulier non fuerit etiam ipsa serua, Matrimonium nullū est. Hic non est dicendus error quispiam, si

eum putet diuitem, qui est pauper, aut bonum, qui est malus, aut sanũ eum, qui est æger, utique hi errores nullo pacto Matrimonium impediũt, cuius rei ea ratio est, quoniam is error, qui aufert uoluntarium circa ea, quæ per se pertinent ad societatem maritalem, quæ ea pactione innititur, destruit uoluntarium quo ad societatem, utputa si uolo inire societatem cum Maria, & mihi offeras Martham, utique per accidens cõtraho cum Martha, per se autem, quo ad meam uolũtatem contraho cum Maria, ecce quòd error est in his, quæ per se pertinent ad societatem, quam ineo. si ego item liber contraho cum serua, quam puto liberam, utique fallor in eo, quod per se pertinet ad societatem hanc, non enim cum serua potest esse commoda societas maritalis, præsertim ad tuendam rem, & conuersationem domesticam, neque tradi perfecte potestas corporis, in quod ius habet dominus. quòd uero sit sana, aut ægra, sapiens, uel insipiens, non per se pertinent ad maritalem societatem, ideo hic error non impedit matrimonium, nec etiam si libera sit, quam puto seruam, quia ea mutatio status potiorem, & commodiorem facit illam maritalem cõiunctionem, & societatem. si item seruus putet mulierem liberam, quæ est serua, error hic nõ facit matrimo

nium irrittum, ratio est in promptu quia non tenetur afferre meliorem, & potiorem statum, quàm is sit, in quo compar est coniugium. quòd si quæras circa coactionem, cur est, quòd in susceptione baptismatis, cum coactus metu, inquam, etiam mortis, qui cadit in constantissimum uirũ, dummodo ui extrinseca non sit tractus ad fontem, si baptizatur, baptismi characterẽ suscipit, et cogẽdus est uiuere Christiane, in matrimonio uero omnes hæ coactiones mixtæ ex uolũtario et inuolũtario impediunt matrimonium. Respõdeo. quòd consensus alio modo se habet in baptismate, et alio modo in matrimonio. nam in matrimonio, causa est efficiens matrimonij, in baptismate uero consensus non est causa consecrationis illius, & regenerationis, sed causa Deus est per sacramentum exterius, consensus uero est dispositio recipientis, ideo qualiscunque consensus, dummodo sit consensus, facit recipientem dispositum: at in matrimonio, cum consensus sit causa efficiens matrimonij, nisi fuerit perfectus, & omnino uoluntarius, uim non habet efficiendi matrimonium. Quòd si iterum roges an is, qui non coactus aliqua ratione, dolo tamen, fictis uerbis de præsenti consentit, an is matrimonium contrahat, & consensus ille efficiat matrimonium.

Nimirum nulli dubium est, quin in foro ecclesiæ quæ non iudicat de occultis, sed de his, quæ apparent, matrimonium contractum censebitur. Quòd si quæras in foro conscientiæ, quid sentiendum, beatus Thomas, & alij, quos uidi tenent, quòd is non contraxit matrimonium, quia non adhibuit consensum animi, sed fictis uerbis tantum expresserit. Mihi certe res hæc uidetur paulo durior. Nam cum pactiones sint ad alterum, qui animi inspector esse non potest, sed uerba, quæ indicant animi mentem intelligit, cum is uoluntarie ea uerba expresserit indicantia conceptum animi, quòd in foro conscientiæ non inierit pactum, nec propterea, quòd inierit teneatur ipsum seruare satis durum est: quia mihi uideretur hoc uoluntarium sufficere ad ineundum pactũ, quod pertinet ad expreßionem uerborum; quibus contrahi consueuit matrimonium. idem censerem de alijs pactis. Attamen nihil statuo. dubitaui tantum, ac iudicio peritiorum meam semper sententiam subdam. Impotentia etiam in mare, seu natura talis sit, siue accidente quopiam, adeo, quòd statuto à legibus tempore, biennio, ni fallor, nunquàm à prima accubatione habuerit rem cum uxore, matrimonium soluit. ratio in promptu est. nam obligatio non ualet si fuerit de

eo facta

eó facta, quod à paciscente non potest præstari. eadem ratio est de muliere si fuerit arcta. longe tamen rarior hic casus est in muliere, quàm in uiro. item Matrimonium non fit, si appositæ fuerint conditiones citra bona matrimonij superius dicta, utpote, si quis cõtraxerit cum muliere hac conditione, ut abortum procreet, aut ut fornicetur cum alio quopiam, aut, ut non petat debitum à uiro, utique matrimonium nullum est, quia cõditiones hæ destruunt naturam matrimonij. Quòd si fuerint appositæ aliæ conditiones, siquidem sint inhonestæ, & iniustæ, non sunt seruandæ, sed matrimonium contrahitur: sin uero fuerint iustæ, sub illis conditionibus ratum est, sine illis non est ratum, dummodo non fuerit antea consumatum. hæc omnia tractantur à Canonistis extra de conditionibus appositis. Quoniam uero in definitione matrimonij dictum est Matrimonium esse societatem maritalem inter legitimas personas, omnia ea, quæ faciunt personas illegitimas impediunt matrimonium. is igitur, qui, uel quæ iunctus est alteri, uinculo matrimonij uiuente coniuge, est illegitimus ad aliud matrimonium contrahendum, quia iam obligatus est alteri. hoc manifestum est. Votum etiam solenne continentiæ, quod fit in susceptione sacri ordinis,

& in professione uitæ Monasticæ, seu Religiosæ impedit matrimonium. hoc in loco de uoto continentiæ clarius explicabimus id, quod inceperamus in superiori tractatu de ordinibus ecclesiasticis. Votum continentiæ duplex est, simplex, scilicet, & solenne, seu publicum. simplex uotũ est, quando quispiam Deo uouet uitam se ducturum continentem. solenne uero, seu publicum, quando quis continentiam uouet per susceptionẽ sacri ordinis, uel per professionem religionis. nec huiusmodi uotum propterea dicitur publicum uel solenne, quia palàm fiat, sed quoniam annexum est officio, ex quo necesse est, ut in publicũ prodeat, quanuis etiam non palàm, neque coràm multis, sed in cubiculo fieret. suscipiens etenim ordinem sacrum deputatus est in Ecclesia publico muneri. item professus religionem, ex uita monastica, quam publice est ducturus, in publicum effert legem cõtinentiæ, quam uouit. is uero, qui simpliciter uouit, nulli huiusmodi muneri est addictus, unde in publicum prodeat uotum. simplex uotum continentiæ impedit matrimonium contrahendum, unde is, qui contrahit post uotũ simplex, mortaliter peccat, quia fidem datã Deo frangit; attamen matrimonium illud ratum est. ut tamen multi tenent, peccat mortaliter peten-

do debitum à coniuge, reddendo uero non peccat. uerum; quoniam hoc ualde periculosum est, nec ita facile imponendus est laqueus mortis perpetuæ, mihi magis placet aliorum sententia, qui tenent fractionem fidei datæ Deo per contractũ matrimonium esse peccatum mortale, postmodũ uero actum, & usum matrimonij, quod est ratum, non esse peccatum. hac etenim ratione, nec laqueus imponetur, nec etiam conuictus coniugum alteri parti erit onerosus, illi inquam, cui incumberet, ut semper exigeret debitum, & fungeretur utriusque munere. uotum uero continẽtiæ solenne in susceptione, scilicet, sacri ordinis, & in professione religionis susceptum, non tantum impedit matrimonium contrahendum, sed etiam dirimit contractum, quoniam efficit personas illas merè illegitimas. rationem diuersæ huius rationis in uoto simplici, & solenni, Scotus in quarto inuestigat, ac multis recitatis, confutatisque tandem hãc rationem alijs præfert. quoniam in uoto solenni is, qui uouet, subijcit se iudicio Ecclesiæ, quæ ita statuit, & eas personas illegitimas fecit. hæc Scotus. uerum; ut puto ego, ratio beati Thomæ, si recte fuerit exposita, est efficatior, nam cum uotum continentiæ monachatui sit essentialiter annexum, ordini uero sacro

ſit annexum ex decreto,& ſtatuto Eccleſiæ,is, qui ſuſcipit ordinem ſacrum, uel monachum ſe facit,iam dat Deo continentiam ſuam, nec tantum promittit,ut in uoto ſimplici,quoniam actu munus ſuſcipit, cui annexa eſt continentia ipſo iure,quod ius ipſe non facit,ſed Eccleſia,cui ſub eſt, quod munus cum ipſe amplius deponere nequeat,neque poſsit defficere,quin illi annexa ſit continentia, ideo non tantũ promittit, ſed actu dat Deo continentiam,& debitum ad eam ſeruandam, non ex promiſsione tantum, ſed ex profeſsione religionis,uel ordinis, quem actu ſuſcipit.hæc beati Thomæ ratio ſic expoſita meo iudicio eſt efficaciſsima. hoc in loco nolo præterire locum apud Auguſtinum in libello de bono uiduitatis,quem citat Vgo de ſancto Victore. inquit Auguſtinus exponens eum locum Pauli de uirginibus,quæ poſt uotum uolunt nubere,et damnationem capiunt, quoniam primam fidem irritam fecerunt,ubi inquit Auguſtinus, notãdum eſſe non propterea eas damnationem capere,quoniam contraxerunt matrimonium, quod ſit irritum,in quo nõ poſsint permanere.ſed quoniam priorem fidem irritam fecerunt.ex quibus Auguſtini dictis ſequi uidetur,quòd uotum religionis impedit matrimonium contrahendum,nõ

tamen dirimit, nec facit irritum postquàm contractum est. hac Augustini dicta exponenda sunt in uoto religionis simplici, non in solenni. sic Vgo ea interpretatur. Votum solenne, ut diximus, continentiæ fit & in susceptione sacri ordinis, & in professione religionis. uerum sacro ordini uotum illud annexum est ex statuto Ecclesiæ, sed statui monachatus est essentialiter annexum, ideo Papa, qui potest dispensare in iure positiuo, posset dispensare cum diacono, & presbytero in uoto continentiæ facto, ita, quòd possent contrahere matrimonium, quanuis non posset facere presbyterum non esse presbyterum, aut diaconum non esse diaconum post consecrationē. at statui monachorum uotum continentiæ est essentialiter annexum, unde, scilicet, Thomas tenet, quòd Papa non posset dispensare, quòd monachus professus uxorem duceret, quoniam nō potest facere de monacho, non monachum. ratio beati Thomæ solui non posset, si propositio qua utitur, esset omnino uera, scilicet, quòd monachus fieret consecratione quapiam, uti solebat tēpore Dionisii, nunc uero non ita fit, nulla accedit consecratio, nulla benedictio, qua efficiatur monachus, & religiosus, sed tantum promißio corrigendi mores, & uitam secundum regulam

beati Benedicti, aut quispiam simile, quod promissionem continet, non consecrationem. uerum de hac quæstione alias. Hæc de impedimēto per uotum continentiæ, quod personas efficit illegitimas. præterea dispar cultus. fidelis etenim non potest contrahere matrimonium cum infideli, quòd dicit Apostolus primæ Cor. c. 7. nubat cui uult tantum in Domino. nam si fornicatione fit diuortium in matrimonio contracto, eo modo, quo infra dicemus, multo magis spiritualis fornicatio impediet contrahendum. neque etiam ratio sacramenti potest seruari, ubi uterque, uel alter coniugum fuerit omnino extra Ecclesiam. fidelis nanque, & infidelis non magis inter se distãt, quàm ut matrimonio coniungi queant. item consanguinei usq; ad quartũ gradum personæ sunt illegitimæ. hoc partim sumptum est à lege naturali, partim à Iure Pontificio, & à Canonibus. nam cum amor, & charitas ualde propinquorũ quandam habeat uenerationem, & honestatem annexam, quæ in coniugio seruari non potest, ideo lex naturalis homines docuit, ut abstineant à coniugio consanguineorũ. quis non abhorreat cõiugium patris, cum filia, uel matris, cum filio, & hoc magis quàm prius, quia filius subiectus est matri, uiro autem subiacet uxor. sic inter fra

trem, & sororem coniugium abominatur humanum ingenium. sunt præterea hæ rationes facientes ad ciuilem societatem ampliandam, ac inter se deuinciẽdam. has rationes, quia obuiæ sunt omnibus prætermitto. ex lege ergo naturali est hominibus insitum, ut abstineant à coniugio cõsanguineorum primi ordinis, idest, ualde propinquorũ. lege deinde Canonica terminus fuit præfixus usque ad quartum gradum. ratio à quibusdam excellentibus authoribus adduci solet. quoniam cum matrimonium fuerit institutum præter alia in remedium concupiscentiæ, & ad eam coercendam, rationi consentaneum uisum fuit, à spe coniugij prohibere eos, qui in eadem domo, & familia solent esse, ideo usque ad quartum gradum prohibitio extensa fuit. priscis christianorum temporibus, adhuc ad septimum gradum extendebatur prohibitio, quæ postea ab Innocentio tertio contracta fuit usque ad quartum gradum. nunc nulla etiam ratio habetur de gradu quarto, sed passim absque alia causa dispensatio fit in eo gradu. quòd si quæras, qui sint, & quales gradus consanguineorum, consanguinei uel sunt in eadem linea recta, quæ est ascendentiũ, & descendentium, patris, inquam, filij, nepotis, sicque deinceps, aut patris, aui, proaui, ataui, &

sic deinceps. in his nullus est gradus matrimonio aptus, sed omnes prohibiti lege Naturali, & Pō tificia, præterquam quòd ætatis ratio non permittat eos, qui ita disiuncti sunt posse matrimonio coniungi. alij consanguinei sunt, qui originem trahunt ab eadem radice, sed diuersis inter se lineis prodeunt, semperque magis inter se distant. horum inter se gradus sumuntur per distantiam eius qui magis distat à radice illa prima. fratres sunt in primo gradu, unico enim uterque interuallo distant à patre, uel à matre. patrueles in secundo, sic eorum filij in tertio, eademque ratione ulteriores efficiuntur gradus. quòd si alter quarto interuallo distans erit à prima radice, alter uero tertio, maior distantia capitur. distabunt igitur hi in quarto gradu. hic animaduertendū est, in uno, & eodem gradu latitudinem quandam esse, quanuis enim filius fratris, à fratre patris sui distet in secundo gradu, itemque in eodem gradu, scilicet, in secundo distet à patruele suo, propinquior tamen est patruo, quàm patrueli, licet idem sit utriusque gradus. hæc de consanguineis. Affinitas etiam matrimonium impedit, est autem affinitas, & propinquitas, & cognatio, quæ non ex radice sanguinis, sed ex coniugio prouenit. nam cum per matrimonium uir, &

uxor sit una caro, necesse est, quòd consanguinei uiri, sint uxoris cognati, & ecõtra, ut consanguinei uxoris, sint cognati, & propinqui uiro. uiri uero ad uxorem non est neque affinitas, neque consanguinitas, sed principium affinitatis, consanguinitatis consanguineorum, & consanguinitatis descendentium ex eo matrimonio, sicuti amor suijpsius non est amicitia, sed principium amicitiæ, & potior amicitia, sic coniunctio uiri, & uxoris est potior affinitate omni, sunt enim una caro. gradus uero affinitatis sumuntur ex gradibus consanguineorum, isque gradus consãguineorũ, qui est uiri, est gradus affinitatis uxoris, itemque is gradus, qui est consanguineorum uxoris, est gradus affinitatis uiri, eademque est prohibitio, ac in eodem gradu in consanguineis, & affinibus, quæ impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum. sicuti autem ex consanguineis per primum coniugium fiunt affines, ita coniugium affinium secundum quãdam affinitatem facit, non proprie dictam, sed secundariam. item tertium coniugium faciebat tertiam affinitatem. uerum de ijs secundarijs, et tertijs affinitatibus, quibus olim impedimentum præstabatur, at nunc nullam habet Ecclesia rationem, præterquàm consanguineorum, & pri-

morum affinium.ad honestatem nuptiarũ aliud quoque propinquitatis genus Ecclesia exclusit à nuptijs, quod contrahitur non ex matrimonio consumato, sed ex sponsalibus matrimonio non consumato. sunt sponsalia promissio futurarum nuptiarum.hoc impedimentum appellant iustitiam publicæ honestatis, quam definiunt esse impedimentum matrimonij proueniens ex sponsalibus, robur habens ex Ecclesiæ institutione propter spem honestatis.uerum cum hoc non sit magnum uinculum, ex leuiori causa poterit ius hoc relaxari, & in eo dispensari. nolumus omittere id, quod supra præteriuimus, non tantum contrahi uinculum affinitatis ex iusto, & legitimo matrimonio si fuerit consumatum, sed etiam ex quocunque alio coitu, in quo fiat coniunctio seminũ maris, & mulieris, nam ex coitu fiunt una caro, & unũ corpus, ut expresse dicit Apostolus Paulus.1.cor.c.6.qui adhæret meretrici, fit unũ corpus.tollens ergo membrũ Christi, efficit membrũ meretricis, & cum contrahatur affinitas ex cõiugio, quia sunt una caro, eadem erit ratio de coitu fornicario, in quo fiunt una caro fornicantes. est præterea cognatio spiritualis, quæ impedit matrimonium, et efficit personas illegitimas. contrahitur uero hæc spiritualis cognatio ex baptis-

mate, & confirmatione tam inter suscipientem, & susceptum, seu in confirmatione inter sustinẽtem, et eum, qui sustinetur, quàm inter patrem, et matrem naturalem illius, qui baptizatur, seu confirmatur, & hunc spiritualem patrem, & matrem: item inter conferentem hæc sacramenta, & suscipientem: item inter filios naturales, & spiritualem filium, seu filiam, unde est in hac cognatione spiritualis paternitas, seu maternitas, spiritualis compaternitas, spiritualis filiatio, & spiritualis fraternitas, quæ matrimonium impediunt. quidam præter confirmationem, & baptisma addunt etiam catechismum. alij uero tenent, quòd in catechismo cognatio impediat contrahendum matrimonium, non tamen dirimat contractum, quòd uerum esse patet ex libro sexto per catechismum de spirituali cognatione. ex hac spirituali cognatione oritur quædam spiritualis affinitas; nam cum uir, & uxor sint una caro, illi, qui sunt cognati uiri, cognatione hac spirituali fiunt affines uxoris, & econtra cognati uxoris, fiunt affines uiri, spirituali quadam affinitate, quæ etiam matrimonium impedit. Hic tamen notandum est, quòd affinitas hæc contrahitur inter illos, qui ex actu coniugis, aut uxoris post consumatum matrimonium sunt ipsi cogna

ti, cognatione hac spirituali, quòd si cognatio hæc contrahatur ex actu alterius, non fit propterea hæc spiritualis affinitas. exemplum utriusq; si uir suscipit quempiã ex fonte baptismatis, aut sustinet in confirmatione, proculdubio is, fit affinis uxoris: sic si uxor suscipiat, uel sustineat aliquem, contrahit cum ea uir spiritualem hanc affinitatem. at si uir filium habeat ex priori uxore, & postea aliam coniugem ducat, aliusque quispiam sustineat, aut suscipiat filium uiri, uxoris priuignum, fit utique is uiri compater, non tamẽ fit propterea compater uxoris, quia non ex actu uiri, sed alterius facta est hæc compaternitas. hoc notat beatus Thomas in quarto libro. sequitur has cognationes, cognatio legalis, seu ciuilis usus legis, qua constitutum fuit hoc cognationis genus. nostris temporibus in desuetudinem ferè abijt. olim fuit frequens. nam cum unusquisque naturaliter appetat nominis, & familiæ hæredem filium relinquere, si cui ualde successionis cupido liberi non fuissent, poterit alterius naturalem filium adoptare, & loco filij naturalis habere. ex adoptione contrahitur cognatio hæc legalis, quæ primo est inter patrem, seu matrem adoptantẽ, & filium adoptatum, ac inter personas his matrimonio iunctas. quam possumus appellare affi

nitatem legalem. eritque paternitas, & filiatio huiusmodi cognatio, quæ recta linea manat etiã in descendentes, & ascendentes. Est præterea cognatio legalis inter filium adoptatum, et filios naturales adoptantis, quæ poterit dici fraternitas differt hæc à priori, scilicet fraternitate spirituali, quia si filius adoptiuus emãcipatur à patre, nil prohibet, quin uxorem poßit ducere, & habere naturalem filiam patris adoptiui. etenim ad frenandam concupiscentiam lex prohibuit connubia inter eos, quos necesse est simul habitare, adoptiuus ergo filius, quandiu est sub potestate patris, & in eius domo, iure arcetur à nuptijs sororis, cum uero emancipatus est à patre, nec in eius contubernio est, soluitur prohibitio, quia causa ablata est. Vxoricidæ etiã hac pœna mulctantur, nisi cum eis dispensetur, ut uxorem ducere non queant. item incestuosi. sed si de facto contrahunt non dirimitur matrimonium, extra de eo, qui cogno. cõsang. uxo. c. trãsmissæ. Adulteri etiam si cõtraxerint, aut fidem dederint contrahendi post obitum comparis, & se polluerint coitu: item si machinati fuerint in mortem coniugis, ac occiderint: item si alter tantum machinatus sit, ut adultero, uel adultera frueretur cõiuge, ac interim se polluerint, nequeunt contra-

here. Hactenus de matrimonij impedimentis. Nunc pauca quædam de ſponſalibus, & de ſecundis nuptijs. Sponſalia, à quibus ſponſi dicuntur, ſunt promiſsio futurarum nuptiarum. poſſunt contrahi poſt ſeptẽnium, ſolui etiam poſſunt poſt quàm fuerint contracta, quãdoque ſine iudicio Eccleſiæ, quandoque iudicio Eccleſiæ. abſque iudicio, ut ſi alteruter coniugum fuerit religionẽ ingreſſus, uel per uerba de præſenti cum alio matrimonium contraxerit, uel mox ſacrum ordinẽ ſuſceperit. iudicio Eccleſiæ ſoluuntur, ut ſi affinitas quæpiam ſuperuenerit in fornicatione alterius, ſi lepra, cæcitas, aut quippiam ſimile. alij etiam ſunt caſus, in quibus ſponſalia ſoluuntur. quòd ſi poſt ſponſalia contracta, ſe inuicem ſponſi cognouerint, interpretatur Eccleſia contractum fuiſſe inter ſponſum, & ſponſam matrimonium, eamque uxorem eſſe, non ſponſam, & illum uirum. ſecundæ autem nuptiæ, ac tertiæ, ſicque deinceps non ſunt prohibitæ, ut quidam Hæretici putauerunt. ad quorum hæreſim ob indignationem conceptam Tertullianus declinauit, opuſculum quoque compoſuit ſuper ea re, quod inſcripſit de Monogamia. ſuntque & ipſæ per ſe ſumptæ ſacramentum coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, cum ſint unius ad unum. uerum

si ratio habeatur contrahentium, deficiunt à perfecta ratione sacramenti, cum is non fuerit tantum uni iunctus, ut Christus Ecclesiæ, sed pluribus. inde est, quòd bigamus est irregularis ad ordines sacros suscipiendos. nam in ministro sacramentorum non debet esse quispiam sacramentorum defectus. post ea, quæ hactenus diximus de matrimonio, sponsalibus, & posterioribus nuptijs restat quæstio soluenda de beatæ Virginis, et Ioseph matrimonio, an fuit uerum, & perfectũ matrimonium, cum nunquàm fuerit consumatum: & quo nam pacto, cum perpetua uirginitate mentis potuit matrimonium conuenire, in quo coniuges sibi inuicem tradunt potestatem proprij corporis ad generationem prolis.. Ad priorem quæstionem, ut præclare inquit beatus Thomas è sententia Aristotelis in secundo de anima, quòd duplex est rei perfectio prima, scilicet, & secunda. prima pertinet ad essentiam rei, & definitionem, secunda ad operationem. de prima perfectione matrimonij non est carnalis coniunctio, ante nanque quàm coniungantur is maritus est, & illa uxor est, nec legitime coniungerentur, nisi prius cõiuges essent, sed coniunctio pertinet ad perfectionem secũdam matrimonij, scilicet, ad ipsius usum. nil ergo obstat, quin bea-

tæ Virginis, & Ioseph fuerit uerum, & perfectum matrimonium, quanuis non fuerit consumatum. alia dubitatio difficilior est. Augustinus in libro de Nuptijs, & Concupiscentia, quẽ locum Magister sententiarum in quarto libro adducit, inquit, quòd beata Virgo uotum fecit uirginitatis perpetuo seruandæ, nisi aliter Deo uisum fuisset, similiter in matrimonio contrahẽdo supposuit se Diuinæ uoluntati, de qua tamen certa erat, ut quidam dicunt. Scotus enim inquit quòd certa erat Ioseph nunquàm petiturum debitum post contractum matrimonium. uterque coniugũ uirginitatẽ uouit. postremus tractatus pertinẽs ad sacramentũ matrimonij est de diuortijs. Matrimoniũ uel est perfectũ, et ratũ, ut matrimoniũ fideliũ, uel imperfectũ, quanuis uerũ, & legitimum, ut matrimonium infidelium. hoc postremum non ratum, nec perfectum, si uterque coniugum conuertatur ad Religionem nostram, & Christiani fiant, efficitur sacramentũ ut supra diximus, ac perfectum, & ratum. at si alter coniugum efficiatur Christianus, altero infideli permanente, distinguendum est. nam uel infidelis uult habitare, & degere simul cum fideli, uel non uult: aut si uult, cum iniuria fidei uidetur hoc facturus. si uoluerit simul degere,

utiq;

utique nullo præcepto Domini fidelis tenetur admittere societatem, & contubernium infidelis. attamen beatus Paulus primæ cor.c.7. consilium dat, quòd habitet, ac simul degat. quòd si uoluerit simul degere, & Pauli consilium sequi, omnes Theologi tenẽt, quòd propterea uinculum matrimonij cum uxore, seu uiro infideli permaneat, ac propterea non posse nouum matrimonium cum alio, seu alia contrahere, nisi mulier fuisset adultera, uir uero fidem uxori seruauerit. etenim si hoc acciderit, iure posse uirum uxorem dimittere infidelem, ac aliam ducere. quòd si matrimonium non tantum fuerit uerum, & legitimum, sed etiam perfectum, & firmum, cuiusmodi est matrimonium fidelium, distinguendum est. nam uel consumatum est huiusmodi matrimonium per uiri, & uxoris copulam, uel nondum est consumatum: si non fuerit consumatum, potest dissolui, si alter coniugum religionem ingrediatur, & uouerit, quòd potest facere etiam altero coniuge inuito. huius potestatis rationẽ adducit beatus Thomas. nam coniunctio uiri, & uxoris duplex est. nam & est animorum coniunctio, & corporum carnali nexu. carnalis nexus soluitur morte corporea, & naturali, animorum uero nexus solui potest morte spirituali. cum igitur an-

m

te consumationem matrimonij, inter coniuges sit spiritualis coniunctio animorum tantum, & ingrediens religionem priori uitæ moriatur, ac incipiat noua uita uiuere, ideo soluitur nexus ille hac morte, & religionis uoto. Canonistæ pluri mi ex quadam glosa de conuers. coniugatorum c. ex publico, tenent quòd ex legitima causa Pontifex posśit dissoluere matrimoniũ perfectum, non tamen consumatum, multaque dicunt, quæ meo iudicio sunt satis leuia. ideo nunquam auderem ego dicere, quòd quos Deus coniunxit ante cõsumatum matrimonium in paradiso terrestri, homo posset dissoluere. Scotus dicit rationem Thomæ non esse efficacem, sed quòd Christus in eo casu dispensauit, cum uocauit Ioannem à nuptijs, neque unquàm Ecclesia ausa hoc fuisset, nisi accepisset à Christo. post consumatum matrimonium, uinculum coniugij nunquam solui potest, donec uterque uixerit: sed obligatio soluẽdi debitum officium coniugi solui potest per fornicationem, seu carnalem, seu spiritualem, si alter fidem seruauerit inuiolatam. fornicatio spiritualis est, si ex christiano quispiam efficiatur infidelis. nam cum Christus in euangelio Mat. c. 19. exceperit fornicationem, ob quàm soluitur ius, & potestas in corpus alterius, in eo, qui fidem

frangit non minus intelligenda est spiritualis fornicatio, ut sæpe in Prophetis Deus appellat idolatriam, quàm carnalis, & corporea. Nonnulli ex uerbis euangelij apud Matthæum. c. 19. ut ex authoritate Ambrosii in expositione epistolæ ad Corinthios uolunt solui uinculum coniugale ob adulterium, ita quòd uir dimissa adultera, possit aliam uxorem ducere. sed Augustinus in libro de adulterinis connubijs ad Polentium, optime, & iure probat hoc iure fieri non posse, & ea cõnubia esse adulterina, idest, adulteria, non connubia. hæc quæstio si discutienda esset longiori tractatu indigeret, quàm ratio suscepti operis exposcat, ideo satis nobis fuerit locos notasse. ob alias etiam causas, quæ tamen per se non pertinent ad matrimonium, iure separari posset uir ab uxore, seu uxor à uiro. quæ quoniam non per se faciunt ad matrimonium sed per accidens, ut iustus timor mortis &c. omittimus, & Iurisconsultis, ac iuris Pontificij doctoribus dimittimus. Quanuis Nuptiæ, eorumque consumatio sit Christi, & Ecclesiæ sacramentum, nihilominus quoniam carnalis illa uoluptas obruit animum, & distrahit summopere à rerum spiritualium contemplatione, ideo coniugalis actus nisi ob causam necessariam uitandi lubricum, & incontinentiæ uim,

peti decenter non debet diebus ieiuniorum, & festis præsertim solennibus. si petatur uero reddi debet seruata debita honestate, cæterisque circũstantijs, quæ seruari debent secundum rectam rationem. Neque Nuptiæ celebrari iure queunt à Septuagesima usque ad octauam Paschæ: à Rogationibus usque ad octauam Pentecostes: ab Aduentu Domini usque ad Epiphaniam. His nanque temporibus solennibus solebant omnes communicari corpori, & sanguini Christi. Iam peruenimus ad instituti operis calcem Deo bene iuuante, cui sit laus sempiterna. Amen.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS κατήχησις SIVE CHRISTIANA INSTRVCTIO.

Interrogatio Prima.

Quid est esse Christianum?

Responsio.

Esse christianum, est esse Membrum Christi, ei incorporatum per fide, m & fidei sacramenta.

Interrogatio Secunda.

Membra omnia Christi sunt ne unius tantum modi?

Responsio.

Minime. Nam quædam in Christo uiuunt, quædam uero non uiuunt, licet quodammodo possint dici esse in Christo, et esse mēbra Christi.

Interrogatio Tertia.

Quæ sunt membra quæ uiuunt in Christo?

Responsio.

Christiani illi, in quibus per fidem, & charitatē inhabitat spiritus sanctus, spiritus Christi per quem accepimus adoptionem filiorum, & in

quo clamamus Abba, Pater: quæ dona preciosa & excelsa promeruit nobis Christus.

Interrogatio Quarta.

Quænam sunt mẽbra in Christo mortua tamen?

Responsio.

Christiani illi; qui per baptisma, consecrationem, & caracterem Christi acceperunt, sed Spiritu Sancto carent, uel ob fictionem, cum qua accesserunt ad baptisma, & in qua perseuerant, nam Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet dolum, uel quia illum ob prauitatem amiserunt.

Interrogatio Quinta,

Quid sentiendum de sacramentis Ecclesiæ secũdum fidem orthodoxam, & catholicam?

Responsio.

Sacramenta esse sensibilia signa inuisibilis gratiæ, quæ in eorum susceptione infunditur per fidem passionis Christi, per quam nobis remittuntur peccata, & datur Spiritus Sanctus, datusque fouetur, & augetur iuxta dictum Apostoli ad Romanos. c. 3. Quem Deus posuit Propitiatorẽ per fidem in sanguine eius.

item ad Roma.c.8.per quem accepistis Spiritum adoptionis filiorum Dei.item;ad Gal.c.3. ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.item;ut in ipso crescamus. Hæc omnia expresse dicuntur à beato Thoma in sua Summa.

Interrogatio Sexta.

Quot sunt sacramenta, uisibilia inquam signa?

Responsio.

Septem; quæ dicis in summa, quanuis non eadẽ penitus ratione dicantur omnia hæc sacramẽta.sed hæc quæstio non est nunc discutienda.

Interrogatio Septima.

Quæ nam sunt hæc septem sacramenta?

Responsio.

Baptisma, Chrisma, Eucharistia, Pœnitentiæ sacramentum, Extrema unctio, Ordo, & Matrimonium.

Interrogatio Octaua.

Quid sentiendum de Baptismate, secundum fidem orthodoxam?

Responsio.

Baptisma esse ablutionem corporis exteriorem,

quæ perficitur aqua simplici, et uerbo, inuocatione Sanctæ Trinitatis, iuxta formã traditã in Euangelio, Mat. c. 28. baptizantes eos, in nomine patris, & filij, & Spiritus Sancti. et Apostolus ad Ephesios. c. 5. Mundãs eam, id est Ecclesiam lauacro aquæ in uerbo. interior uero gratia, est cõsecratio, seu character quo baptizatus inseritur Christo, ac deinde Spiritus Sanctus, seu gratia, qua adoptamur in filios Dei, iuxta illud Apostoli. ad Gal. c. 4 Misit Deus Spiritum filij sui in corda uestra clamantem, Abba. in adultis per fidem Christi, & eius uirtutis. & consecratio, & Spiritus eius recipitur præcedente pœnitentia ueteris uitæ. quòd si ficte accedant; intendant tamen baptizari, recipiunt utique consecrationem, sed non recipiunt Spiritum Sanctũ. à pueris uero per fidem Ecclesiæ, à, qua offeruntur, utrunque recipitur.

Interrogatio Nona.

Quid sentiendum de Chrismate secundũ fidem orthodoxam?

Responsio.

Esse unctionem exteriorem, quæ fit in fronte oleo, mixto balsamo sub præscripta forma uer

borum, cum inuocatione Sanctæ Trinitatis. hoc ſacramentum colligitur ex nonnullis ſcripturæ locis aperte; licet nõ fiat mentio unctionis, & olei. quoniam cœlitus in igne uiſibili Spiritus Sanctus deſcendebat per impoſitionem manuum Apoſtolorum, quo deficiente ex diuina prouidentia, ne uileſcerent miracula, & fruſtra fierent, iam fide diffuſa, Eccleſia diuinitus inſtituta, & per traditionem Apoſtolorum, ſuffecit olei unctionem. Hoc ſacramento omnes Eccleſiæ utũtur. ſed Græci ſtatim poſt baptiſmum ungunt Chriſmate baptizatum. ideo Dioniſius de hac unctione mentionem facit, cum tractat de baptiſmate. interior effectus huius ſacramenti eſt conſecratio primo, qua deputatur Chriſmate unctus inter perfectos Chriſti profeſſores, qui non egent lacte, ſed ſolido cibo, & palam Chriſtum profiteantur. datur item deuote, et cum fide accedentibus ſpiritus robur.

Interrogatio Decima.

Quid ſentiendum de Euchariſtia?

Reſponſio.

Duplici ſigno hoc ſacramentum conſtare, pane

triticeo, ſcilicet, & uino ex uuis confecto, quæ utraque ſimul conficiunt unum corporis nutrimentum. conſecratur autem utraque ſpecies certa forma uerborum, de qua nõ eſt nunc dicendum. neque rite altera ſpecies ſine altera poſſet conſecrari. ſumitur autem, ut ſpirituale animæ nutrimentum, ſi cum fide perfecta, per charitatem ſumatur. quòd ſi indigne ſumatur, ſumitur ad iudicium, ut inquit Paulus ad Corinthios. 1. c. xi.

Interrogatio Vndecima.

Poſt conſecrationem, eſt ne ſub ſenſibilibus illis ſignis, ſubſtantia panis, an uerum corpus Chriſti?

Reſponſio.

Poſt conſecrationem non eſt ſub ſenſibilius illis ſignis ſubſtantia panis, ſeu uini, ſed uerum corpus Chriſti, & eius ſanguis: quòd perſpicuum eſt, & ſenſu totius Eccleſiæ, & Doctorum omnium. Item ex declaratione facta in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio tertio. Sed iſta omittantur. Verba Chriſti hoc aperte adſtruunt, qui cum dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur, & ſanguis qui pro uobis fundetur, oſtendit ſubſtan

tiam eam, quæ digito demonstrari potest ratione accidentium sensibilium esse corpus, & sanguinem Christi, non autem panem, seu uinum. Ex Græcis & Latinis doctoribus antiquis idem clare percipitur.

Interrogatio Duodecima.

Signa sensibilia in Eucharistiæ sacramẽto, aliud ne significant præter corpus, & sanguinem Christi, quæ continet uere?

Responsio.

Vtique: præter uerum corpus, & sanguinem Christi, quæ continentur, significant etiam corpus Christi mysticum: unitatem sanctæ Ecclesiæ. quòd cum a, quibusdam doctoribus quandoque dicatur, sumpserunt nonnulli seditiosi occasionem, ut dicerent, corpus Christi mysticum tantum significari hoc sacramento, non autem uerum contineri.

Interrogatio Tertiadecima.

Post consecrationem, in Eucharistià, est ne Christi diuinitas.

Responsio.

Vtique; Nam quis dubitare queat, cum ibi sit

corpus Christi uere, quin sit eo modo, quo existit, existit autem in uerbo Dei, unica persona existente Deo, & homine. quare nemo nisi insipiens diceret, ibi non esse diuinitatem et sanguinem, cæteraque omnia, quæ in Christo sunt. ex ui tamen consecrationis tantum corpus in pane est, & in uino sanguis.

Interrogatio Quartadecima.

Remanet ne corpus Christi, & sanguis in Eucharistia, donec species illæ remanent?

Responsio.

Quis sanus mente posset de hoc ambigere. nam uis consecrationis semper durat, donec res cõsecrata durauerit. & ideo nihil consecratũ, denuo consecratur. unde Baptisma, sanctum Chrisma, & ordinis sacramentum, quibus consecratio confertur, nunquam iterantur, si sciantur rite tradita esse.

Interrogatio Quintadecima.

Adorandus ne est Christus in Eucharistia existens?

Responsio.

Quis ambiget Regem terrenum ubicunque fuerit honorandum esse ut Regem decet: ita quis ambiget, ubicunque Christus Deus, & homo fuerit, ibi esse adorandum.

Interrogatio Sextadecima.

Quid sentiendum de Missa, an sit sacrificium?

Responsio.

Missa; ut omnes doctores Antiqui & Iuniores dicunt, est sacrificium.

Interrogatio Septimadecima.

Quo nam modo Missa sacrificium est? cum multa sint sacrificiorum genera.

Responsio.

Missa est sacrificium laudis. est sacrificium gratiarum actionis. est sacrificium, quia est memoria unici illius sacrificij, quo Christus se pro nobis obtulit patri, per spiritum Sanctũ. est etiam sacrificium, quia est oblatio, qua offerimus Christum, eiusque passionem, ut inquit Augustinus in decimo de ciuitate Dei, & totam Ecclesiam per Christum Deo op-

nipotenti, ut ei inhæreamus per Christum, tanquam supremo omnium bono.

Interrogatio Octauadecima.

Quem nam fructum percipiunt in Missa hi qui adsunt, & illi pro quibus fit oblatio?

Responsio.

Hic animaduertendum oblationem illam sacerdotis, & opus illud, non esse nouum sacrificium propitiatorium, aliquid addens propitiationis, præter propitiationem factam nobis per Christum. sed pie credendum est, ut tota Ecclesia sentit, quòd ex oblatione sacerdotis, illi omnes, qui sunt uiua membra Christi, qui ei inhærent per fidem, & charitatem, aliquid uirtutis spiritualis capiunt ex participatione, seu influxu, meriti passionis Christi: et illi præsertim, qui adsunt, et deuote intersunt & illi pro quibus offertur, si fuerint uiua membra Christi, qui omnes offerũt Christũ, & se per Christum Deo, ut illi inhæreant per ministerium, & in persona sacerdotis.

Interrogatio Decimanona.

Quid prodest Missa illis, qui non sunt uiua mem

bra Christi?

Responsio.

Ex ui oblationis expertes sunt fructus omnis, ut dicit beatus Thomas, sed credendum est iuuari ex orationibus in Missa dictis à sacerdote, in persona Ecclesiæ, & ipsius etiam si fuerit gratius Deo.

Interrogatio Vigesima.

Quid prodest Missa defunctis?

Responsio:

Dfunctis, qui ad felicem in Deo uitam deuenerunt, quoniam pertinent ad Ecclesiam, & Ciuitatem Christi, & hoc sacrificium est uniuers lis Ecclesiæ, ac ideo eorum fit commemoratio, ut dicit Augustinus in uigesimo libro de ciuitate Dei, nihil melius fit ex Missa: sed laus, & honor tribuitur, & nos qui adhuc iactamur mundanis fluctibus, oramus in eorũ consortium admitti. ac interim communicantes cum eis uotis nostris, ut Summo Bono inhæreamus, per fidem ambulamus ad speciem. alijs uero, qui nondum ad eam felicitatẽ peruenerunt, attamen dum uiuerũt, meruerũt,

ſpecie, uel ſub utraque ſpecie?

Reſponſio.

Cum ſacramentum ſit propter rem, quam confert, non autem res propter ſacramentum, idcirco cum ſub utraque ſpecie ſimul, et ſub altera ſeorſum, utrauis fuerit ſpecie, totus Chriſtus contineatur, ut ſupra diximus, ac per huius ſacramenti ſumptionem quæramus cõiungi Chriſto, ut ſpirituali nutrimento, nihil refert, ſiue ſub una, ſiue ſub utraque ſumatur. ſed mos Eccleſiæ ſuæ ſeruandus eſt cuique. Græci ſumant à ſuis ſacerdotibus ſub utraque ſpecie: Latini ſub una tantum, donec aliter ſit ſtatutum. ob multa nanque ſcãdala uitãda, Eccleſia Latina, eum morem ſuſcepit. ſacerdos autẽ pro populo calicẽ ſumit.

Interrogatio Vigeſimatertia.

Quid ſentiendum de ſacramento pœnitentiæ ſecundum fidem orthodoxam?

Reſponſio.

Sacramentum pœnitentiæ cuius forma, & perfectio eſt abſolutio ſacerdotis, ſecunda tabu

la est, quæ membra Christi mortua resurgunt ad spirituale͂ uitam, nam per baptisma generantur, & inseruntur Christo, per pœnitentiam resurgunt, & reuiuiscunt.

Interrogatio Vigesimaquarta.

Vnde uim habet sacramentum pœnitentiæ?

Responsio.

A fide passionis Christi, ut dicit beatus Thomas. Nam sicut dicit Apostolus in pluribus locis, ut in epistola ad Ephe. c. 1. remissio peccatoru͂, & reconciliatio cum Deo, no͂ fit nisi per Christum, & eius merita: cui coniungimur per fidem, ut accipiamus spiritum, per quem, uel noua creatura efficiamur, ut in baptismate, uel resurgamus, & reuiuiscamus, ut in sacramento pœnitentiæ.

Interrogatio Vigesimaquinta.

Quæ sunt necessaria pœnitenti, ad assequendam absolutionem sacerdotis, ac per eam ex meritis Christi spiritualem uitam?

Responsio.

Vtique necessarium primum est, ut eum ueteris

uitæ, uere pœniteat, ac deinde, ut mortalia peccata, quorũ sibi est conscius, confiteatur, discussis diligẽter suis actionibus. Nam Christus constituit, in absolutione sacerdotem iudicem, non tantum ministrũ, ut in baptismate, cum & remittendi, & retinendi peccata ei authoritatem dederit, ut legitur in Euangelio Ioannis. c. xx. quòd iudicio quodam faciat oportet. iudicare autem nemo potest quæ ignorat: à confitente igitur necesse est, ut ea nouerit. requiritur etiam propositum imitandi Christum, ut scilicet, suo modo satisfaciat. Quæ tamen satisfactio nitatur Christi satisfactione. secus autem nihil esset. Christianus enim Christum imitari debet pro suo modo, ut simul patiatur pro peccatis quisque suis, pro quibus etiam Christus passus est, ut cũ Christo perueniat ad resurrectionem ex mortuis, & ad uitam æternam.

Interrogatio Vigesimasexta.

Cur in baptismo suscipiendo non imponitur satisfactio? in absolutione uero sacerdotis requiritur.

Responsio.

Quoniam ei, qui peccauit, & post peccatum idẽ

remanet, aliqua satisfactio debetur, ut Christum imitetur, & aliqua iustitiæ species seruetur, quòd si is, qui peccauit, non remaneat sed moriatur, ac nouus homo generetur, satisfactio locum non habet: sed sicuti ad nouam generationem, per quam fit membrum Christi, sufficit Christi meritum, ita sufficit satisfactio Christi, nec ab eo ulla requiritur, ut aliquo modo species iustitiæ seruetur: non enim amplius est secundum imputationem homo, qui peccauit, sed nouus homo. at in reuiuificatione membri Christi mortui, is remanet uiuificatus, qui prius fuerat mortificatus. ideo diuerso modo, meritum, & satisfactio Christi, huic, & illi applicatur. quem diuersum modum ostendunt diuersa sacramẽtorum genera. nam si eodem præcise modo fieret applicatio Christi passionis pœnitenti, & baptizato, eodem utique sacramento uti, in utroque deberemus: sacramentum etenim est uisibile signum inuisibilis applicationis, seu infusionis gratiæ. ex diuersitate ergo signi conuincitur diuersus infusionis, & applicationis modus. Hanc diuersitatem ex diuersitate sacramenti compertam, & perspicuã, nonnulli nostris temporibus, non intelligen-

tes, putauerunt eodem modo, hominem renaſci per pœnitentiam, ſicuti per baptiſma renaſcitur. ex quo auſi ſunt improbare ſenſum uniuerſalis Eccleſiæ in hoc articulo. Quos monitos uelim, ut bene attendant quæ diximus. Nam ſicuti impium eſſet iterum baptiſma pœnitenti conferri, ita erroneum exiſtimare debent, eundem eſſe in utroque, baptizato, ſcilicet, & pœnitenti applicationis modum.

Interrogatio Vigeſimaſeptima.

An confeßio laico facta, & abſolutio à laico præſtita, ualeat, & uim habeat ſacramenti.

Reſponſio.

Quanuis in caſu neceßitatis Deo ſit grata ea cõfeßionis humilitas, nihilominus laicus non debet, neque poteſt abſoluere. orare tamen Deũ poteſt, ut confitentem abſoluat. is que ſi euaſerit, ad ſacerdotem, ut accedat neceſſe eſt, et ab eo abſolutionem impetret, prius peccata mortalia, quorum ſibi conſcius eſt, confeſſus.

Interrogatio Vigeſimaoctaua.

An confeßio facta ſacerdoti non proprio ualeat & is ſacerdos poßit abſoluere confitentem.

Responsio.

In casu necessitatis, quæ diuersis modis contineri potest, ualet: & confitens est absolutus. secus non ualet, neque absolutus est; quoniã cum sacerdos iudex sit in sacramento pœnitentiæ, necesse est quòd confitens sit eius curæ subditus, ut in eum possit iurisdictionem exercere. Canones idem præcipiunt, & consuetudo uniuersalis Ecclesiæ semper hoc admisit.

Interrogatio Vigesimanona.

An absolutio facta à sacerdote proprio, peccatore, & indigno ualeat: similiter administratio aliorum sacramentorum?

Responsio.

Ea quæ sunt tantum ordinis facta à sacerdote, quantumuis indigno, & peccatore, semper ualent. nam uirtus, & meritum Christi non inquinatur, et imminuitur à malis ministris. ea uero quæ sunt iurisdictionis, uel iurisdictionem annexam requirunt, item ualent, nisi habeat sacerdos impedimentum canonicũ, ut suspensionis, & huiusmodi.

Interrogatio Trigesima.

An aliqui defuncti in Christo, non statim admittantur ad felicem uitam, sed purgentur per ignem à maculis peccatorum, & à pœnæ reatu, quam sunt meriti?

Responsio

Ex superius dictis, iam comperta potest esse solutio huius quæstionis. nam si in Missa fit oratio ab Ecclesia pro defunctis, si in pœnitente aliqua requiritur satisfactio, manifestum est aliquos post obitum detineri, ut per ignem salui fiant.

Interrogatio Trigesimaprima.

An sancti statim euolent ad cœlos, uel omnes expectent resurrectionem corporum, antequam admittantur ad æternam uitam?

Responsio

Qui ex hac uita decedunt, soluti à uinculis peccati, & abluti in sanguine Christi peccatorũ maculas, nullique reatui pœnæ obnoxij, confestim ad beatitudinem perueniunt animo, & spiritu, donec Sanctorum, & Electorum numero completo, cum corporibus immortalibus integra facta natura, perfecta omnino beatitudine perfruantur. Hic est Ecclesiæ

ſenſus in Euangelio Lucæ.c.23. Dixit Chriſtus latroni, hodie mecum eris in paradiſo. item Paulus.2.Cor.c.5. nũc donec ſumus in corpore peregrinamur à Domino, melius multo eſt peregrinari à corpore, & eſſe cum Domino. item ad Phil.c.1. cupio diſſolui & eſſe cũ Chriſto. itẽ.2.Cor.c.5. ſcimus enim quòd ſi terreſtris noſtra domus huius tabernaculi deſtruatur, ædificationem ex Deo habemus, æternam domum non manufactam in cœlis.

Interrogatio Trigeſimaſecunda.

Quid ſentiendum de extrema unctione?

Reſponſio

Extrema unctio ſignum uiſibile eſt, cuius materia eſt oleum, in hunc uſum conſecratum, ſub præſcripta forma uerborum, in orationis modum, ad tollendas peccati reliquias, ſeu etiam, ad abolenda peccata uenialia, ut quidam Theologi dicunt. Iacobus in epiſtola ſua c.5. huius ſacramenti mentionem facit. ualet etiam ad tollendas ægritudines corporis, ſi ita ad ſalutem ægroti expediẽs fuerit. utriuſque commodi Iacobus meminit.

Interrogatio Trigeſimatertia.

Quid ſentiendum de ſacramento ordinis, cum ex dictis Petri apoſtoli in epiſtola prima.c.2 & Ioannis in Apocalipſi.c.1.omnes chriſtiani uideantur eſſe ſacerdotes.

Reſponſio.

Omnes Chriſtiani per baptiſma conſecrationem, et caracterem cõſequũtur, qui eſt character ſacerdotij Chriſti, unde efficiuntur participes illius ſacerdotij, ut ſcilicet, offerant ſpirituales hoſtias Deo per Ieſum Chriſtum. hoc ſacerdotium non pertinet ad ſacramentum ordinis de quo agimus. Nam ordo, de quo tractamus, eſt ſpiritualis poteſtas, & ſpirituale officium, ſeu ſignaculum, et conſecratio, qua traditur priuata alia quædam poteſtas ordinatis, & ſuper corpus Chriſti uerum, & ſuper corpus myſticum, ſicuti ſacerdoti conſecrandi corporis Chriſti, & abſoluendi ſubditum ſibi gregem a peccatis in ſacramẽto pœnitentiæ. Sed de ſacris ordinibus tam maioribus, quàm minoribus tractare, non eſt præſentis negotij.

Interogatio Trigeſimaquarta.

Quid ſentit eccleſia de Matrimonio?

Responsio.

Sensus Ecclesiæ de matrimonio, non tantum legitimo, quod in infidelibus esse potest in naturæ officium: sed de perfecto, quod est in Christianis hominibus, Matrimonium esse sacramentum, quia est uisibile signum coniunctionis Christi et Ecclesiæ, ut dicit Apostolus in Epistola ad Ephesios c. 5. Nec obstat id quod quidā scioli dicūt Apostolū, scilicet, dixisse esse magnum sacramentum, dico autē in Christo, et Ecclesia. Nā Græce Apostolus scripsit mysterium, idest, arcanum, innuens sub hoc uisibili matrimonio, tanquàm sub signo sensibili arcanum illud contineri. multa discutiuntur a Theologis circa hoc sacramentum, quæ non pertinent ad præsens negotium.

Post sacramenta, & fidem, quibus uiuimus in Christo, tanquàm membra unius corporis, cuius caput est Christus, restat, ut quædam discutiamus instituto modo, quæ pertinent ad corpus hoc mysticum, quo ad ipsius uitæ cultum, & gubernationem. Partes unius ecclesiæ, sunt defuncti in Christo, et qui in hac uita peregrinantur siue grana, seu paleæ sint. nam ut inquit Augustinus in libro de unita

te Ecclesiæ, omnes Christiani baptizati sunt in eisdem sacramentis Ecclesiæ, Christo per baptisma consecrati.

Interrogatio Trigesimaquinta.

Quid sentiendum de ratione uiuendi, & cultus Ecclesiæ, an scilicet, unusquisque Christianus sit liber cæremonijs, & alijs humanis legibus, et ritibus, sicuti Paulus uidetur dicere, ad Gal. c. 4. in libertate igitur, qua Christus uos dotauit state.

Responsio.

Christus Christianos omnes liberauit a cæremonijs, & iudicialibus præceptis legis Mosaicæ; quia soluto statu eius populi, abrogatæ etiam sunt leges, quibus is populus continebatur, & quæ illi populo tantum datæ erant. item cæremoniæ, quibus Christus uenturus significabatur, abolitæ sunt post Christi resurrectionem. Christianis etiam data est libertas in huiusmodi cæremonijs, ritibus, et legibus, quia nihil nobis præscriptum fuit a Christo, præter sacramenta. non tamen accipere debemus datam esse Christiano populo libertatem, ut nullo ordine, nullo ritu, nulla cæremonia communi utamur, sed ut uiuamus more

cyclopum, ut inquit Homerus, ut scilicet pro arbitrio, quisque sibi cæremonias constituat, rationem uiuendi pro arbitrio sequatur. Nam hæc uitæ ratio, potius pertinet ad Babylonem, quàm ad Ecclesiam Christi, quæ est eius corpus distinctum, & compaginatum per membra in unitate spiritus. Hæc ergo a Christo nobis data libertas (præter libertatẽ a seruitute peccati) ita est accipienda, quod Christus nihil præscripsit, neque quo ad uitã ciuilem terrenam in iudicialibus præceptis, neque quo ad uitam politicam Christianam, sed reliquit hæc ut iuniora, & quæ pro ratione locorum, & temporum, sæpe mutari possint, & debeant, arbitrio Principum, & Episcoporum. nam cùm humana uita, sine his duci non possit, neque seruari unitas queat, nisi in communi seruetur, utique seditiosi hominis, & parum sani esset uelle Christianam Ecclesiam facere Babylonem, & cyclopum ecclesiam. Principibus uero in legibus quas statuunt parere debemus, dummodo nõ discrepẽt a lege diuina, et naturali. scriptũ est 1. Pe. c. 2. obedite Regibus, et Principibus. Episcopis in legibus, et ritibus pertinẽtibus ad Christianam politicam. nam itidem scriptum

est,ad Heb.c.13.obedite Præpositis uestris,et subiacete eis,ipsi.n.uigilant pro animabus uestris,tãquàm rationẽ reddituri.Seruãdi sunt ergò à uiro Christiano Ritus,cæremoniæ, & obseruantiæ, a maioribus nostris instituta, & ab uniuersali Ecclesia receptæ. Quarum quædam ut dicit Augustinus ad Ianuariũ, sunt receptæ ab uniuersali Ecclesia, neque memoria superest earum institutionis, quæ credendæ sunt fuisse institutæ ab Apostolis. Quædam uero priuatæ episcopatus alicuius, quæ in eo sunt seruandæ,& qui eas non seruat peccat contra iustitiam,ad quam pertinet obedientia præstanda Præpositis nostris, & contra charitatem, utpote qui quantum in se est,scindit ecclesiæ unitatem: quemadmodum in uita ciuili,ciuis peccaret, si uellet immutare rationem uiuendi, iam a ciuitate receptam, & institutam. E contra si obedit, humiliter, & ex corde; Christiane, & ex charitate operatur, & uiuit,cuius uitæ merces,copiosa est in cœlis. Neque tamen propterea dicimus hos cultus esse,quibus mereamur remissionem peccatorum,quæ solum est nobis per Christum, in quo habemus redemptionem, & remissio

nem peccatorum, ut inquit Apostolus ad Ephesios.c. 1. & est clare expositum a beato Thoma.

Interrogatio Trigesima sexta.

Ecclesiæ uniuersalis, est ne aliquod caput, a quo dirigatur in uita Christiana?

Responsio.

Vtique, nam & caput est Christus, a quo infunditur sensus, & motus, et uita spiritualis unicuique Christiano, qui uiuit in Christo, & interius eam dirigit, & sanctificat. item, inferiori ratione, et modo caput Ecclesiæ est Vicarius Christi, Petri successor Pontifex Romanus, qui non interius ei fundit uitam, sed exterius eã regit, & gubernat. Nam impossibile est multitudinem in unum conueni re, & contineri, nisi ab uno. Ecclesiam uero christianam maxime unam oportet esse, utpote, quæ non ciuitas una, sed unum corpus dicta sit, in sacris literis. idcirco ab uno capite contineri debet. sunt huius rei expressa te stimonia in Euangelio, & euidentissima sen tentia doctorum omnium Antiquorum, & Modernorum. Post Pontificem Romanum sunt ciuitatum Episcopi, post hos alij curati

ſacerdotes, de quibus non eſt inſtituti negocij ſigillatim agere.

Interrogatio Trigeſima ſeptima.

An in Eccleſia Chriſtiana, quæ ſui gubernatione gradibus quibuſdam diſtincta eſt, laicorum ſcilicet, & clericorum, & in cleris, ſacerdotali, epiſcopali, & pontificali ordine, ſit admittendus religioſorum ſtatus, & qualis ſit, & quæ ſint uota ſupererogationis?

Reſponſio.

Ciuitas Dei Chriſtiana, ſcilicet, Eccleſia nullo perfectionis ſtatu inferior eſſe debet ciuitate terrena, in qua ut Philoſophi produ͂t, duplex eſt hominum uita, eorum ſcilicet qui uerſantur in actionibus, & negocijs ciuilibus, & eorum qui ſe manciparunt ſpeculationi, ita decet in Eccleſia Dei eſſe ſtatum quorunda͂, qui contemptis omnibus actionibus, intendant charitati Chriſtianæ, & ſint ueluti perfecti uiatores, qui abiectis omnibus impedimentis contendant omnibus uiribus ut magis, ac magis accedant ad deſtinatum ſibi locum: ſic hi contendant ad perfectionem charitatis, abiectis impedimentis uitæ ciuilis, quæ curſum huiuſmodi tardiorem effice-

re: ideo re ipsa compertum omnibus esse potest; fuisse semper in Ecclesia Dei horum hominum statum, legat christianorum historias qui hoc non credit nobis. pleni sunt libri. in Aegypti solitudine, adhuc extant uestigia monasteriorũ celeberrimorũ, uitæ Antonij, Hilarij, Pauli heremitæ et aliorũ literis mãdata sanctissimorũ, et doctissimorũ hominũ opera. Dionisius antiquissimus author meminit huius ordinis monastici. Basilius uiuendi normam suis monachis conscripsit, qui adhuc frequentissimi in Græcia florent. de uotis monasticis in suis asciticis meminit Benedictus apud latinos celeberrimus, & antiquissimus monasticæ uitæ author. Horum status, exercitium est, a quo etiam apud Græcos dicuntur ascitæ, idest exercitatores. et beatus Thomas in secunda secundæ, dicit frequentissime, religiones monachorum esse exercitia tendentium ad perfectionem charitatis. neque opera supererogationis, ob id dicuntur, quia superent præcepta charitatis: sed quoniã in exercitijs quibus ad charitatis perfectionem tenditur, plus erogent quàm communis hominum christianorum uita, qui tantum exercitantur, quantum est necessarium, &

sine

sine quo uita christiana consistere nō posset. Neque audiendi sunt seditiosi quidam, qui impingunt ecclesiæ, quod sentiamus per huiusmodi exercitia, nos consequi uitam æternam, & non per Christum: et quòd ponimus opera, quæ excedunt præcepta charitatis: minime omnia hæc dicuntur nisi ab imperitis. minora sunt consilia de Religione tradita, quàm præcepta charitatis, imò illis deseruiūt minora, inquam, imò nec conferenda cum gratia, & spiritu, quem habemus per Christum: sed illi inseruiunt, ut scilicet, amoueantur ea, quibus solemus amoueri a uia Christi, uel saltem retardari, & in eis uersari, quibus magis, ac magis proficiamus in gratia Christi. Hæc est sententia Ecclesiæ, et doctorum hominum, non superior illa, quam nobis uolunt impingere. omitto consilia data in Euangelio, & a Paulo de hac uita, & de hoc statu perfectiori, quia uulgata sunt.

Interrogatio Trigensimaoctaua.

Quid sentiendum de cultu, & inuocatione sanctorum, qua Ecclesia utitur, idest, cum dicimus sancte Petre ora pro nobis.

Responsio.

Sancti sunt uiuissima, & nobilissima membra Christi, quos Christus a Deo uoluit exaltare, ut in Euangelio Mat.c.19.et lucæ.c.22.dicat in fine seculi ipsos quoque mundum iudicaturos esse sedentes super sedes. ideo nulli dubium esse debet, quin institutum ecclesiæ sanctissimum sit in ueneratione sanctorum, & eorum inuocatione, ut pro nobis orent. neque timendum ne non audiant nos, ut sapientes quidam nostra hac tempestate dicunt, eò quòd non sint ubique sancti. etenim dicimus sanctos in Deo uidere nos, & ea quæ hic geruntur, ea inquam tantum, quæ Deus uult illis reuelare. Angeli superiores natura, hominibus ui naturæ hoc assequuntur. homines beati ex diuina tantum reuelatione. de Angelis in Apocalypsi, in Thobia, in Actis Apostolorum, & frequentissime in sacris literis sunt testimonia. de animabus sanctis, expresse in Apocalypsi est textus, de uiginti quatuor senioribus præcipuis, scilicet, sanctis hominibus, ut ibidem patet, qui odoramenta Deo offerebant, quæ sunt orationes sanctorum idest, Christianorum, qui omnes solent ab Apostolo appellari sancti, quasi sanctificati in Christo. indoctorum ergo est, &

seditiosorum uelle hoc in controuersiam ponere.

Interrogatio Trigesimanona.

Quid sentiendum de imaginibus, & picturis sanctorum?

Responsio

In septima Synodo sub Constantino, & Hirene, decretum fuit imagines, tanquam libros idiotarum esse, ut aspectu etiam doctos moueant, & excitent ad uenerationem, et imitationem optimorum hominum, in Ecclesia admittẽdas, & uenerandas: non quidem ut eis ueneratio defferatur, sed sanctis per eas. quamobrem non probandum censemus eorum usum, qui in picturis, et imaginibus sanctorum, ut artificis peritia ostendatur, & delectatio, uel uana, uel turpis, ex earum aspectu, uidentibus offeratur. nullam habent rationem institutionis Ecclesiæ, in imaginibus admittendis, imò ea abutuntur in lasciuiam, uel inanem oblectationem.

Interrogatio Quadragesima.

Quæ nam ueneratio adhibenda est sanctis?

Responsio.

Non ea, qua Deum ueneramur, tanquàm pri-

mum, & mentem in Deum, ut ab eo impetrarent, etiam ſpeciatim ea, quæ ore petunt; & magis ædificarentur ex ſenſu pio earum orationū, quas ore proferunt. carent ergo hoc fructu. Non tamen fruſtra orant. nam ut inquit Apoſtolus Paulus, ad Rom. c. 6. ſpiritus orat pro nobis gemitibus innenarrabilibus, quatenus dirigit orationes noſtras ad Deum, et animum noſtrū ſurſum erigit. item ad Corinthios. 1. c. 14. ſpiritus orat. ſubdit poſtea; mens autem fructu uacat, eo ſcilicet, quem caperet, ut ſupra diximus ſi intelligeret is, qui orat, ea quæ dicit. idcirco hortandi ſunt idiotæ, ut orent, etiam ſi non intelligunt. Melius tamen orarent ſi diſcerent ſenſum orationum, quibus frequenter utuntur, ut orationis dominicæ, & ſalutationis Angelicæ; quæ in ore omnium ſolent eſſe. Nam et ſpiritu orarent, & eorum mens non careret eo fructu, de quo ſupra diximus.

Amen.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS DE POTESTATE PONTIFICIS, QVOD DIVINITVS sit tradita, ad Nicolaum Teupolum Commentariolus.

V M hoc uesperi tecum in eum sermonem incidissem, an authoritas illa, & potestas, qua Pōtifex Maximus fungitur, sit ei consensu quodam hominis tributa, an potius diuinitus tradita, qua de re hisce temporibus maximos tumultus excitatos esse perspicimus, nec etiam ueriti sint uiri in omni disciplinarum genere celebres, ac in Christianæ Theologiæ studijs illustres in magno hominum conuentu asserere se, hoc ius Pontificis humanum esse, dixi confestim me ab horum hominum sententia maxime dissentire, ac prope compertum habere diuinitus concessum esse Pontifici ius illud, eamque potestatem, qua regit, ac moderatur Christianum Gregem. in qua sententia cum te quoque esse constantissime asseuerares, neque commode tamen posses per tuas occupationes familiares,

tam. Dico ex Euangelij dictis perspicue colligi à Christo Dei filio tributam fuisse Petro, eiusq; Successoribus hanc potestatem: ex epistolis Pauli colligi etiam potestatem hanc eandem diuinitus ei datam fuisse. item assero ratione euidentissima hoc idem probari, adeo ut si quis negare nõ audeat diuinam prouidentiam gubernationi Ecclesiæ non defuisse, nec deesse, à ratione nostra dissentire nõ ualeat. Docebo postremo, sed paucis, rerum euētu comprobari clarissime id, quod authoritates Sacræ paginæ, & ratio astruunt. Potestas omnis, quam non tantum Romanus Pōtifex Petri successor, uerum etiam Episcopi, Sacerdotesque omnes habent, non ea, inquam, qua sacramenta conficiant, sed qua utantur in Populo Christiano ad beatitudinem perducēdo, & in Christiana uita erudiendo, cui ueluti Architectonicæ, & Principi Ciuilis quæcunque Potestas inseruit, cum inferiores quosdam fines habeat, qui omnes ad supremum illum referri debent; colligitur quantum memoria repetere possum ex his Euangelij locis. Apud Ioānem. c. xx postquam Christus à mortuis surexisset, discipulisque apparuisset, insuflauit eos, & dixit. Accipite spiritum Sanctum, quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt: & quorumcunque re

tinueritis peccata retenta sunt. item apud Matthæum.c.18.inquit. Quæcunque ligaueritis super terram, ligata sunt &c. Item apud Matthæum c.16.post Petri confessionem, quòd Christus sit filius Dei.inquit Christus. quia tu es Petrus, super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, et Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. tibique dabo claues Regni Cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, sit ligatum, & in cœlis: & quodcunque solueris super terram, sit solutum & in cœlis. item alibi dicitur in Euangelio apud Lucam.c.xxij.Petre; Sathanas expetiuit, ut cribraret uos, ego autem pro te oraui, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. item alibi in Euangelio Ioannis.c.xxi.dicitur.Petre amas me. cui Petrus Domine, tu scis, quia amo te. & rursus Christus. pasce oues meas. iterumque interrogat. Petre amas me plus his. cui Petrus. Domine tu scis, quia amo te. pasce, inquit, agnos meos. sicque tertio Petro iniunxit, ut pasceret oues suas. Ex his Euangelij locis, ut reor quadruplex quædam Potestas perspicuo colligitur tributa à Christo discipulis omnibus. una planè. item altera non tamen omnino neque planè. Petro uero soli posterior hæc, quam diximus alijs etiam tributam, sed non

Plene.plenißime,ut ita dixerim,tributa eſt.item que duæ aliæ. Omnibus tributa eſt Poteſtas remittendi peccata per inſuflationem,& largitionem ſpiritus Sancti.hac Poteſtate quilibet ſacer dos in confeßionis ſacramento utitur, ſoluitque à peccatis confitentem curæ ipſius ſubiectum. hæcque Poteſtas ſequitur ordinem,& characte rem ſacerdotalis ordinis, & à ſpiritu ſancto dependet; ſicuti etiam operatio baptiſmatis, confir mationis,aliorumque huiuſmodi ſacramentorũ, quorum miniſtri ſunt ſacerdotes. Diuina uero uirtus agens eſt, ſicuti enim ſolus Chriſtus bap tizat, ita ſolus Chriſtus,qui & Deus eſt, ſolus peccata dimittit,& gratiam confert.hoc certißi mis argumentis,& Sacræ paginæ locis comprobatur à Theologis Chriſtianis.quæ te non latere probè intelligo. ſed præter alia hoc, quod adduxi mus ex Euangelio Ioannis.c.xx.euidenter id ad ſtruit.inquit enim Chriſtus. Accipite Spiritũ Sanctum,quorumcũque remiſeritis peccata,remittuntur eis. quaſi expreſſe dixerit. Poteſtas hæc remittendi peccata ex Spiritu Sancto eſt, quem uobis trado. licet ergo collatio ordinis fiat à Pontifice,ſeu ab Epiſcopo, Poteſtas ea tamen ſequitur characterem, & participationem Spiritus Sancti,non autem eſt participatio quædam

ſoli Petro, deinde diſcipulis omnibus. hac ergo ratione præcipue adducor, ut credam poteſtatem hanc ligandi, & ſoluendi non præcipue pertinere ad peccatorum abſolutionem, ſed ad mulctas, quas infligit Pontifex contumacibus, & peccātibus. ut alias omittam. quoniam ſicuti prior illa Poteſtas primum reſpicit peccatorum remiſsionem, per accidens uero, & oblique retentionem, ita econtra Poteſtas hæc coercendi primum reſpicit pœnarum inflictionem, deinde ſolutionē. item prior illa ſequitur characterem ordinis, & à Spiritu Sancto eſt per ſacerdotem miniſtrum, ita hæc poſterior iuris dictionis cuiusdam eſt, nō ordinis, aut characteris. ideo in danda priori illa inquit Chriſtus. Accipite Spiritum Sanctum, deinde, quorumcunque remiſeritis peccata, remiſſa ſunt eis. addit poſtremo, quorum retinueritis retenta ſunt. in hac uero poſteriori non facta mentione de datione Spiritus Sancti confeſtim, & primum tradit poteſtatem ligandi, cui ſubdit poteſtatem ſoluendi. idem & illuſtrius oſtenditur ex eo Matthæi loco, in Euangelio. c. xviij. ubi omnibus diſcipulis inquit, quæcunque ligaueritis in terris, erunt ligata in cœlis; & quæcunque ſolueritis, erunt ſoluta. num poſteaquam præcepit fratrem corrigendum eſſe ſi peccauerit pri

mum solum, deinde adhibitis testibus: postremo dicit, quòd si in peccato perseuerauerit, sit tibi sicuti Ethnicus, & Publicanus, hoc uero nihil est aliud quàm eum ablegare à cœtu fidelium, sicuti Ethnici, idest, Gentiles separati sunt, quòd uim obtinet excommunicationis, confestim subdit. amen dico uobis, quæcũque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque solueritis, erunt soluta, ac si diceret. erũt uere hi sicuti Ethnici, nam uobis hanc potestatem trado ligandi, & soluendi, idque, quod agetis ratum habebo. ecce quàm luculenter apparet ex hoc loco potestatem hanc pertinere ad pœnas Ecclesiasticas infligendas. hæc ergo Potestas quamuis discipulis omnibus tributa sit, nihilominus si quis non coniuentibus oculis legerit Euangelium, luce clarius perspiciet præcipue, ac præ omnibus alijs tributam fuisse Petro: per quem, scilicet, ad alios deuẽtura esset. nam si nihil magis authoritatis in hac ligandi, & soluendi potestate uoluisset Christus Dei filius à quo nihil temere, nihil inconsiderate actum unquam fuit (quo nanque pacto à Diuina sapientia quippiam temere?) Petro concedere, quàm alijs omnibus, cur ergo magna ea uerborum mole usus ad Petrum inquit. Simon bariona, amen dico tibi quoniam caro, et

ſanguis non reuelauit tibi, ſcilicet, quòd ſim Dei filius, ſed pater meus, qui eſt in cœlis: & quoniã tu es Petrus ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, ſed tibi dabo claues Regni cœlorũ, ut quodcunque ligaueris ſuper terram, ſit ligatum & in cœlis, & quodcunque ſolueris ſit ſolutum. uideat unuſquiſque tam magnam præfationem; conſideret datas claues Petro ſoli, alijs nequaquàm. Poteſtas uero clauiũ, ut omnes Theologi dicunt in quarto ſententiarum, eſt Poteſtas iudicandi. & hæc eſt una clauis: altera Poteſtas ligandi, & ſoluendi. cum ergo hæ ſint claues, nullaque mentio eas alijs datas fuiſſe ſed ſoli Petro: quis ſanæ mentis negare audeat in hac ligãdi, et ſoluendi poteſtate principem eſſe Petrum, cui plenè, & perfectè ſit data; alijs uero per participationem quandam huiuſce poteſtatis, quæ tota eſt in Petro, ac ideo poſterius datam. Hoc uero magis corroboratur ex his, quæ infra dicturi ſumus. Duæ aliæ ſunt poteſtates; de quibus non fit mentio in Euangelijs, quòd datæ ſint alij ulli præterquàm Petro. prior eſt paſcendi Chriſtianũ Gregem, altera diſcutiendi, et confirmandi Dogmata ea, quæ pertinent ad Chriſtianam fidem. Quantum ad priorem ſoli Petro dictũ eſt à Chri

esse uideantur, seu ducendæ, uel curandæ, necnõ acie ferri ulcus quarumdam rescindendum sit, seu potius à grege reliquo relegandæ non nullæ fuerint, pastoris muneris sunt: ita etiam quæcunque pertinent ad institutionem Christiani gregis in uita Christiana, quæcunque ad gubernationem, ad curationem, cœteraque huiusmodi, spectant ad Petrum, & Successores Petri. ex quo elicitur, quòd etiam Potestas ligandi, & soluendi præcipue, et præ alijs data sit Petro. quòd prius sequatur uicarium, scilicet, Christi esse Petrum, compertum omnibus esse potest, qui locum illum annotauerint Euangelij Ioannis. c. x. ubi inquit Christus ego sum pastor bonus, et cognosco oues meas: aliasque oues habeo, quæ non sunt de hoc ouili. si Christus pastor suarum ouium constituit Petrum, item, pastorem ouium nõ Petri sed suarum, non enim inquit, pasce oues tuas, sed pasce oues meas, item pasce agnos meos: cui non exploratum fecerit Christum pastorem esse, & dominum ouium, Petrum pastorem, tamen non dominum, à domino tamen constitutum: uicem ergo gerit Petrus Christi domini ouium. alterum quoque absque dubio euidenter sequitur. nam cuicũque aliquod munns iniunctum fuerit, utique omnia etiam, quæ pertinent ad id munus iniun-

cta illi fuisse uideri debent. si ergo munus pastoris datum est Petro, quæcunque pertinent ad pastorem, omnisque potestas illa tradita sunt Petro. quamobrē cum coercere, mulctasque imponere præcipue spectet ad eum, cui commissa est gubernatio, præ alijs ergo data est Petro ligandi & soluendi potestas; cui rationi adstipulatur locus ille Euangelij, de quo à nobis superius est facta mentio, & per Petrum alijs Episcopis participatione quadam, sicuti & ouium regimen, et potestas coercendi, puniendi ue eos, qui contumaces fuerint. præter has Potestates, alia item Potestas data est Petro tantum declarandi, scilicet, et discutiendi ea, quæ pertinēt ad fidei christianæ Dogmata, eiusque sententiæ parere cæteri debent. Nolo nūc adducere in hac parte innumeras sanctorū authoritates. satis nobis sint Christi uerba inquit ipse apud Luc. c. 22. Sathanas expetiuit, ut cribraret uos, si aliqua uidelicet posset ratione uos dimouere à uera fide, ego uero oraui pro te Petre, ut nō deficiat fides tua. nititur ergo fides Petri Christi orationi: quæ inefficax nulla ratione esse potest. subdit deinde. & tu cōuersus cōfirma fratres tuos. ecce quòd cura cōfirmandi alios, non omnes, non pusillos, sed fratres suos tradita est Dei oraculo tantum Petro non alijs.

q

luce meridiana illustrius ostensum puto ex Diuinæ sapientiæ uocibus Ius hoc Romani Pontificis nullo hominum consensu, sed diuinitus ei tributum esse. de industria præteriui locum illum in Euangelio Matthæi capite decimo octauo, qui à plerisque notatur, ad astruendam nostram hanc sententiam, ubi, scilicet, Petrus Dominum rogauit, quoties dimittendum esset à se peccatum fratri, an usque ad septies? quoniam mihi uidetur potius eo spectare ille locus, ut semper sit danda uenia peccanti in se fratri, semperque acceptas iniurias obliuiscẽdas, quàm ad ullam potestatem Petro concessam. Hanc itẽ potestatem concessam fuisse diuinitus Paulo, ex plerisque locis Epistolarum eius colligi certissime potest: & primo ex Epistola prima ad Cor. c.5. Nam tradere hominem Sathanæ ad interitũ carnis, ut lucrifaceret Spiritum, potestatis fuit. uenire etiam in uirga ut ex eadem epistola. c.2. est potestatis. item in epistola secunda ad Cor. c. x. inquit, iuxta potestatem, quæ data est mihi in ædificationem. Episcopos instituere, ut instituit Paulus Timotheum, & Titum, & per eos item alios, potestatis fuit. hos locos notasse tantum, et inuisse sit satis. tute per te aliosque quoque in memoriam tibi rediges. uereor ego ne noster hic libel

lus modum excedat. iam satis authoritatibus probatum est diuinitus non hominum consensu Pōtifici Romano Petri successori hanc fuisse authoritatem attributam. nunc paucis explicemus an idem etiam ratio nobis persuadeat. multitudinē omnem quæ una sit, nequaquàm posse unam esse perseuerare, nisi contineatur ab uno, & Philosophi omnes prodidere, & uoce ipsius rerum naturæ docemur. nam suapte natura multitudo omnis in plura dilabitur; aliunde uero una est, et una esse perseuerat, id uero à quo est una, & in unione continetur necesse est ut sit unum, alioqui ipsum quoque aliena opera indigebit ut unū sit. unde illud Homericum ab Aristotele, ut notissimum prolatū in duodecimo libro primæ Philosophiæ. multitudo principatus mala, ut pote, quæ inepta sit ad continendam unitatem multitudinis subditorum hominum. cum ergo Ecclesia Christiana una sit (sicuti enim una fides est, unum baptisma, una uocatio, ita una Ecclesia, quin potius omnes unum corpus sumus, inuicēque membra, ut perhibet apostolus Paulus, sed cur amplius moror? symbolo ab omnibus christianis prædicatur se credere unam esse sanctam catholicam, & apostolicam Ecclesiam) indiget ergo uno principe à quo contineatur: si secus sit

confestim dissipari unitatem necesse fuerit, uni ergo eius gubernationem demandandam fuisse oportuit. nec ullo pacto satis esse potest id, quod Luterani dicunt, ut hanc rationem uitent, Christum unum esse à quo contineatur Ecclesia. nã & si Ecclesia primo contineatur à Christo Deo optimo, quemadmodum etiam uniuersa rerum natura, est tamen à summa illa bonitate institutum, ut cuique rei pro eius natura prouideatur. cum ergo hominum genus à sensu maxime pendeat, à sensibilibusque hauriat, & disciplinam, & institutionem omnem, indiget ergo homine, quem sentiat, gubernatore, & principe. quin quòd maius uideri potest, sacramenta, quibus gratia nobis Diuina confertur, in rebus sensibilibus constituta sunt, sic enim natura humana est à Deo facta. uni ergo homini hanc gubernationem demandari oportuit, quòd partim pertinet, ut dixi, ad hominis imperfectionem, qui à sensu pendet, partim etiam ad eius perfectionem, & præstantiam. nam hoc pacto ipse sibi quodammodo felicitatis suæ est author, pro naturæ suæ imbecillitate. unus ergo homo uni Ecclesiæ præerit, ut ratio à natura nobis indita unicuique facile suadet. is uero hanc potestatem habere non potest à quouis hominum consensu, seu cœtu, sed diuini

tus habeat necesse est. nam constituere uicariũ Domini, non pertinet ad quempiam alium nisi ad dominum. Ecclesia uero Christũ habet, cuius sunt omnia, tũ quia empti sumus magno pretio, eius, scilicet, sanguine, ut ait Apostolus. 1. cor. c. 3 ad ipsum ergo pertinet instituere uicarium sibi, ad nos minime. nisi ergo uelimus fateri defuisse, deesse ue Diuinam prouidentiam gubernationi, ac unitati Ecclesiæ, cuius ratio persuaserit diuinitus Pontifici Petri successori hanc potestatem collatam fuisse. quo fit; ut si nullus esset sacræ paginæ locus, ex quo id astruere possemus, pium tamen esset credere diuinitus datam fuisse Petro hanc potestatem; sicque per manus, non per præscriptionem ad nos deuenisse. sed cum tam euidentia sint Christi oracula, quæ supra tetigimus, quis amplius in dubium uerterit rem tam clarã, & omnibus obuiam. at dixerit quispiam fortasse rerum euentus; quæ res tertio loco à nobis proposita fuerat, huic sententiæ non adstipulatur: quin potius nihil magis. nam confestim post Christi ascensionem cum adhuc Petrus Hierosolymis esset, cuius Vrbis Episcopus erat Iacobus, inquit Paulus in epistola ad Gala. c. 2. qui enim operatus est Petro in apostolatum Circuncisionis, operatus est mihi inter gentes. Iacobus erat Hiero-

ſolymitanæ urbis Epiſcopus, Petrus tamen erat à Deo apoſtolus circunciſionis, ideſt, Iudæorum, quibus tunc præerat, nondum enim Romam uenerat: ecce à Deo traditam Petro poteſtatem quandam, qua Epiſcopum ſuperabat. nonne illis temporibus, tum Petrus, tum Paulus Epiſcopos inſtituebant. de Paulo diximus. Petrus nonne Proſdocimum creauit Epiſcopum Patauinum, cum Romam ueniſſet. dicerem etiam alios, ſi per inertiam meam poſſem libros euoluere, in quibus eorum temporum Hiſtoria continetur. uterque poſtea Romam uenit, ibique ſub Nerone Imperatore in Vrbe uniuerſi orbis principe martyrio coronati ſunt. quibus ſuffectus Linus, deinde Clemens, cæterique ſanctiſsimi uiri, à quibus plurimos Epiſcopos creatos fuiſſe comperies, ſi eorum uitas perlegeris. itaque ſemper à probis omnibus Chriſtianis Romanæ ſedi. ſedi, inquam Petri ſumma ueneratio, ſumma authoritas eſt delata. Iactata fuit magnis procellis cum Imperatorum Conſtantinopolis arrogantia, interdum eius urbis Antiſtitum, tum Gothis, ac Longobardis res Italiæ, ac præſertim Romanæ urbis turbantibus, qui etiam Arrianā Hæreſim ſectati ſunt, tamen ſemper eminuit, ac priſtinam dignitatem paulopoſt recuperauit. nec obſtat his, quæ dixi-

mus, quòd Constantinopolis Imperatores Pontifices Romanos confirmabant, quasi ab Imperatoribus potestatem haberent, non à Deo. nam nullus sanæ mētis putauerit potestatem Pontificis, qua gerit uicem Christi ab Imperatore pendere. sed quoniam Pōtifices ab Imperatoribus habuerant urbis Romæ Imperium, quo res Italiæ maxime nitebātur, ideo præter clerum Romanum, & populū requirebatur etiam Imperatoris suffragium ad Pontificem eligendum. eius tamen authoritas, quatenus Pontifex est, non princeps Romanus à Deo est non ab homine aliquo. Cum ergo Historia, Ratio, & euidentissima Christi Oracula nobis ostendant à Christo Dei filio datam esse Romano Pontifici authoritatem, & potestatem hanc, qua uicem Christi gerit, nullus nisi pertinax, & qui partes, quas temere suscepit, tueri uelit, inficias iuerit. Christiani hominis est fateri, & credere Pontificis potestatem non ab hominum consensu pendere; sed diuinitus prodijsse. longius quàm putaram processit Commentariolus hic, quem unicò spiritu conscripsi. tuum erit corrigere, ac summam manum ei imponere. Mihi satis sit hucusque laborasse. Vale.

GASPARIS CONTARENI CARDINALIS CONCILIORVM MAGIS ILLVSTRIVM SVMMA AD PAVLVM TERTIVM PONTIFICEM MAXIMVM.

VLLI mirum uideri debet Beatissime Pater, si ecclesiastica Hierarchia, quin potius omnis Ciuilis societas, rerum naturæ constantium modum, ac ingenium imitetur. nam cum idem sit author, & causa naturæ rerum, ac humanarum huiusmodi societatum, quæ à natura hominum originem trahunt, eiquæ summopere conueniũt (Homo etenim natura ciuile est, & sociale animal) utique consentaneum est, ut utrunque genus sui authoris imaginem præseferat, ac propterea unitate se etiam consentiat, alterumque alterius simile sit. Enimuero in rebus natura constãtibus omnibus, uidemus luce clarius, unitate quadam multitudinem quandam contineri; Deus etenim solus, sicuti uere est, ita etiam uere est

unus: inferiora uero omnia, quoniam non ſunt Deus, multitudinem quandam habent, neque uere ſunt una: at quoniam ſunt à Deo, & habent pro ſui natura unitatem, & unitate ea multitudinem ſuam colligunt, & continent. ea uero unitas tanto eſt maior, & ut ita dicam, unitior: quanto melior, & perfectior fuerit: Linquam nunc cœleſtes illas mentes, quæ ratione quadam inexplicabili & ſe in multitudinem ſuam pandunt, atque explicant: itemque circunquaque multitudinem illam ſuam ita continent unitate, ut omnia unũ ſint. Venio ad res, quæ ſenſu percipi poſſunt. in rebus inanimatis, quæ imperfectiſsimæ omnium ſunt, minima quædam apparet unitas, in plantis maior, nam principiũ uitæ in quadam ſui parte habent, à quo & radices infra, & rami in ſuperna mittuntur. id tamen uitæ principium diuiſibile eſt, ac propterea non ualde unũ, quòd ex eo liquet: nam quanuis ſurculus ex plãta decerptus ſit, ſi defoſſus fuerit in terram, & radices emittit, & truncum, in ramosque ſe fundit, ac tandem creſcit in arborem. imperfectiſsima animalia, quæ ab inciſuris, inſecta appellari conſueuere, principium hoc uitæ habent plantis ſimile, quare diſſecta etiam aliquo temporis ſpacio uiuunt. & in animalibus perfectis, & abſo-

lutis principium hoc uitæ magis est unum, à quo si qua animantis eius pars diuisa fuerit, statim interit, eoque principio quauis ratione extincto, confestim animal totum perit. in homine uero omnium perfectissimo animalium, anima, quæ est uitæ humanæ principium, est maxime una, utpote, quæ omnino indiuisibilis existat, uerum à se in corpus multas uires diffundit, suique unitate eas continet, corpusque totum humanum, totque eius humores, ac membra compescit in unum, ne diffluant, sed unum animal omnium pulcherrimum, ac excellentissimum conficiant. Hoc rerum natura constantium ingenium, ac uniuersam rationem humanæ societates imitantur, & referunt, ut pote, quæ ab eadem causa authore existant. id quod, ut alias rationes omittã, Philosophorumque sententias, apertissime testatur apostolus Paulus. qui in epistola ad Ephesios c.3. inquit, huius rei gratia flecto genua mea ante Patrem Domini nostri Iesu Christi, à quo est omnis paternitas: seu ut Græce significantius scribitur, omnis πατριά, idest, tribus, seu familia, & conuentus in cœlo, & in terra, ut Chrysostomus interpretatur. & ex psalmo uigesimoprimo euidenter colligitur. ecce quòd omnis hominum societas à Deo est, nam linquimus nunc ange-

los, & cœlestes mentes. In his autem hominum Conuentibus, & multitudo hominũ est, & unitas, qua Conuentus continetur, & constat. imperfectiores minore quadam unitate continentur, ut popularis Gubernatio. meliores maiori unitate, ut Principatus Optimatium. optima uero omnium cõstitutio est ea, quæ ab optimo Principe gubernatur: sicque maxime omnium est una. Huiusmodi, & rationis præ alijs omnibus Christus Deus, & seruator noster Ecclesiasticã hanc Hierarchiam constituit, tanquam bene cõpactum hominis corpus, in qua, ne qua unquam fieret ex natura constitutionis scissura, unum Principem esse uoluit, seu potius Patrem, & Caput. non caput illud, à quo difflueret uita in corpus, id etenim Christus est: ut inquit apostolus Paulus, ad Col. c. 1. sed à quo Gubernatio, et Iurisdictio in hanc Hierarchiam uniuersam influeret, ab eoque penderet. Verum, sicuti hominis anima multis indiget uiribus, multisque mẽbris, ut in totum corpus operetur, plurimasque functiones agat, quibus homo eget ut uiuat, & bene uiuat, sic Pontifex Ecclesiasticæ Hierarchiæ caput, multis eget potestatis huius participibus: quibus Ecclesia dirigi commode queat ad supernam illam beatitudinem, quam nobis ipse

comparauit. præcipui omniũ Episcopi sunt Christiani populi Doctores, ac Præsides. & quemadmodum si qua humanæ menti difficilia occurrũt inuestiganda, utitur uiribus inferioribus, cogitatiua, inquam, & rememoratiua potentia, ac interdum exteriori sensu, ut in commentationibus Mathematicis, quæ omnes, pro sui quaque natura in id intentæ, mirifice opem ferunt intellectui, & menti; cuius solius quanuis sit iudicare, & discernere, id tamen commode facere nõ posset, nisi in unum, ut ita dixerim, Concilium, & Conuentum inferiores uires secum conuocasset, non illas, quæ nullo pacto sunt rationis participes, sed superiores quæ sunt menti proximæ. simili, ac propemodum eadem ratione in Ecclesia Christi, quam omnium perfectissimam societatem, quis negare ausit? princeps est, & caput pontifex Maximus unus, sub quo inferiores Episcopi, eius tamen potestatis participes in gubernatione Ecclesiæ sunt, sicut uires, quædam sensitiuæ rationalis cognitionis participes. si quãdo ergo quispiam nodus incidat, si qua in hoc Ecclesiæ corpore ægritudo contingat, officium Pontificis est in unum uocare Episcopos Christiani populi, simulque Concilium inire, qua ratione et nodus dissoluendus sit, & curanda ægritudo, id-

que decernere, quod ex consultatione illa, & in uestigatione maxime ad rem facere uideatur. Hoc natura duce semper seruatum fuit in omnibus hominum conuentibus, non tantum ciuitatibus, sed etiam uicis, & pagis. Hoc Ecclesia Christi semper seruauit, edocta à spiritu Dei: qui naturam hominis nullo pacto imminuit, sed prouehit ad altiora, & diuiniora. dicit hoc Christus in euangelio Mat. c. 18. si fuerint duo, aut tres congregati in nomine meo, in medio illorum sum. item si duo, aut tres in oratione consenserint &c. item dicit in euangelio Mat. c. ultimo uobiscum sum, idest, in Ecclesia usque ad consumationem seculi. item in eodem euangelio Mat. c. 18. si non audierit, dic Ecclesiæ. quam si non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus. Paulus etiam Apostolus in epistola prima ad Timoth. c. iij. appellat Ecclesiam columnam, & firmamentum ueritatis. Nec mirum, nam si Ecclesia corpus est Christi, & nos sumus inuicem mẽbra eiusdem corporis, cuius Christus est caput, à quo uita, & directio manare in corpus totum nulli dubium esse potest, proculdubio id, in quo Ecclesia consenserit à Christo est, à ueritate est, quæ falli non potest. Hoc quod ratio, & authoritates Scripturæ canonicæ persuadent, ac Apo-

ſtolica doctrina nobis tradidit, Apoſtoli primũ, alij deinde patres noſtri ſanctiſsimi, ac ſapientiſſimi pleni diuino ſpiritu facti ipſis nos docuerunt. nam & Apoſtoli Hieroſolymæ præterquàm quòd in pluribus rebus ſimul Concilia iniiſſent ſimulque, oraſſe leguntur in actibus Apoſtolorum.c.xv. in quæſtione ea an Gentes, quæ ad Chriſti gratiam ueniebant, cogendæ eſſent adſeruandas legis Moſaicæ cæremonias, iuſtum Concilium fecerunt: in quo Petrus primus omnium ſententiam dixit. quam ſubinde ſecutus Iacobus, cœteriſque communi nomine ſignificarunt Gentibus, & Diſcipulis Antiochiæ morantibus. Quorum ſucceſſores, quanuis non potuerint indicere uniuerſale Oecumenicum Cõcilium ante tempora Conſtantini Imperatoris, ob potentiam Regum, & Principum, qui ſæuiebant in Chriſtianos omnes, fuere tamen ante Nicenum Concilium prouincialia Cõcilia plurima: quæ obſcurata ſunt uetuſtate. prodita tamen memoriæ ſunt Angritanum, & Neocæſarienſe, ante Concilium Nicenum fuiſſe celebrata.

Hos tu Pater Beatiſsime imitatus, & à ſpiritu Dei edoctus, his tẽporibus difficillimis Chriſtianæ Reipublicæ, quibus præter alia incommoda humana, & bellis inteſtinis conſumimur, & Ec

clesia Christi tuæ curæ commissa uexatur tot Schismatibus, tot Hæresibus, conuocasti uniuersale, & Oecumenicum concilium. quod certo spero, incolumis celebrabis, & instaurabis Ecclesiam Dei, adeo ut cum Apostolo. 2. Cor. c. 5. canere poterimus. recedant uetera, omnes, inquam ueteris hominis mores, & corruptelæ, ac noua sint omnia. frueris que tu hac pace, hac sanctimonia, quam ducturus es in Christi Ecclesiam. Verum, quoniam in his negociis concilij, non inutile est memoria tenere, quæ, quotque & qualia fuerint concilia celebrata retro actis temporibus, eorumque sancita, & decreta, dedi ego lectioni eorum operam mensibus his hybernis, et à Græcis, Latinisque authoribus Summam quandam collegi: quam si legendam traderem Sanctitati tuæ, non putaui rem ingratam me tibi facturum, mihique non summopere debitam. Nam cū occupatissimus sis, integrosque dies omnes consumas in negocijs grauissimis, curisque distinearis ingentibus, nostri ordinis hominum officium esse duco qui uicem membrorum gerimus huius Ecclesiæ, cuius es caput, ut tibi laboremus, & ocium nostrum tibi dicemus: adeo ut si qua tibi detrahunt tua negocia, in ocio nostro resarciantur. Videbis igitur paucis à nobis cōprehensam

Summam

Summam Conciliorum magis illustrium, quæ Patrum nostrorum temporibus celebrata fuerunt, simulque Hæreses ab eis damnatas, ac si quod etiam decreuerint memoria dignum. Id quoque breuiter, & dilucide explicare conabimur. Rem ergo aggrediamur. Post ea, quæ Apostolica doctrina fuere nobis tradita in scripturis canonicis, inueniuntur Decreta, & Canones Apostolorū. Ysidorus collegit quinquaginta: uerum in Græcis codicibus canonum inueniuntur octuaginta quinque. trigintaquinque hi canones, quos desideramus in Ysidoro, & in Græcis codicibus reperiuntur, quorum duos uidi Vaticanum, scilicet, & Venetum alterum; in latinam linguam uersi sunt à Germano quodam, & impreßi in Germania post Auctenticorum librum Iustiniani Imperatoris. in quibus id notandum, quòd in canone, quo maxime damnatur Simonia, ac fit mentio de Simone Mago, qui damnatus fuit, in Græcis codicibus addita inuenimus hæc uerba, scilicet, à me Petro. in latino apud Ysidorum desyderantur. Illud etiam nō prætereundum, quòd in postremo canone Apostolorum in Græcis codicibus uidelicet, in octuagesimoquinto, fit mentio de quibusdam alijs canonibus mißis per Clementem. Hos sexta synodus reprobat, quoniam

fuerunt corrupti ab Hæreticis. Horum quadraginta septem collegit Ysidorus. Post hos canones Apostolorum, antiquissima omnium, quæ sunt memoriæ proditæ, fuit Synodus Ancyritana prouincialis, non uniuersalis: quanuis sit recepta, & approbata in sexta synodo. ignoratur quibus temporibus fuerit, id tamen cõstat fuisse parum ante synodum Nicenam, Ancyræ celebratam: quæ est ciuitas Galatiæ. edidit canones uigintiquinque quos collegit Ysidorus. sequitur hanc synodus Neocæsariensis, Cæsareæ coacta, quæ sita ciuitas est in Ponto Cappadociæ. Hæc paulopost Ancyritanam fuit celebrata. Nam utrique interfuit Basilius, qui sub Licinio Cæsare martyrium meruit, anno domini trecentesimo uigesimo tertio, ut refert Eusebius de temporibus. condidit quatuordecim canones, in quorum postremo cauetur, ne in ulla ciuitate quantumuis magna pluresquam septem Diaconi constituantur, quemadmodum fecere Apostoli, ut legimus in actibus Apostolorum. Hic canon reuocatus fuit in sexta synodo. Has synodos memoria proditũ est fuisse ante Nicenam Synodum. sequitur has Nicena omnium celeberrima, quæ est prima Oecumenica. Hoc loco non duco prætereundum esse à Græcis illas synodos appellatas Oecumenicas,

in quibus Græci, Latinique pariter conuenere. Hæc synodus sub Constantino Imperatore, anno eius imperij uigesimo coacta fuit, tempore Beatissimi Syluestri Pontificis, anno domini tricentesimo uigesimo quinto. quidam uolunt sub Iulio Pontifice hanc synodum fuisse. uerisimile putauerim ego fuisse synodum indictam sub Syluestro, decreta uero fecisse, & dimissam sub Iulio. Ysidorus refert missos à Syluestro ad eandem fuisse Victorem, & Innocẽtium Romanos presbyteros, qui Pontificis nomine interessent. interfuit etiam Osius Episcopus Cordubensis, tunc habitus sanctissimus uir, quem nonnulli scribunt simul cum Victore à Syluestro missum. nam postea Sirmi declinauit ad Arrium, ut dicit Hilarius in libro de synodis. Valde quoque celebris est memoria Pannutij Egyptij Episcopi, quem Constantinum ferunt maximis fuisse honoribus prosequutum. in summa trecentum & decem, ac octo Episcopi sanctissimi, & doctissimi uiri conuenerunt in hoc Concilium. damnata fuit Hæresis Arrij Alexandrini presbyteri, qui inani ambitione elatus contra Alexandrum Episcopum suum, cœpit dicere filium Dei et uerbum, per quod facta sunt omnia, esse minorem patre, creaturãque non creatorem, neque genitum de substãtia

patris, sed factum ex non existentibus: & quòd fuit quando non erat Dei filius. Huius blasphemias Episcopus Alexander cum dissimulare nō posset, à communione Arrium separauit, expulitque ab ecclesia. Hæc Arriana labes peruagata per christianum orbem plurimos infecit, inuenitque sectatores complures homines doctos, ac in Platonica Philosophia præsertim enutritos. Qui cum legissent apud Platonem in Tymeo, primum rerum omnium principium usum fuisse in constituendo hoc, quem uidemus, orbe, quodam exemplari, quod etiam animal perfectissimum appellat, cuius imaginem hoc uniuersum gerat, longe perfectius omnibus alijs, utpote per quod facta sint omnia, infra Deum tamen existens, quod posteriores Platonici mundum intelligibilem, ens etiam appellauerunt; itemque cum legissent in euangelio Ioannis. c. 1. per uerbum facta esse omnia, nonnullosque alios scripturæ locos, qui fauere uidebantur ci sententiæ, cōfestim ex humana Philosophia Euangelicam, & Christianam doctrinam de filio Dei composuerunt, arbitratique sunt causam illam exemplarem Platonis, quæ est infra Deum: esse Dei filium, & uerbum, de quo Euangelia, & doctrina Apostolica meminissent. ex hac Hæresi cum maximus

in Christiano populo tumultus concitatus fuisset, indicta fuit hæc synodus in Nicea ciuitate Bithyniæ. cui interfuit Constantinus, ac, ut diximus, tercentum & decem octo Episcopi. interfuit etiam Arrius. affuit etiã Athanasius, qui tunc diaconus erat Alexandrinæ Ecclesiæ, cum Alexandro Episcopo suo. damnata fuit post diutinam inquisitionem, & consultationem Hæresis hæc Arriana, confectumque symbolum, in quo fuit dictum uerbum, & filium Dei esse patri homousion, idest, cõsubstantialem. compositi etiam fuere Canones. uiginti tantum reperiuntur collecti ab Ysidoro. quidam perhibent fuisse longe plures. attamen in Concilio sexto Carthaginensi legitur, quòd cum Patres illi scripsissent Attico Episcopo Constantinopolitano, ut ad eos mitteret integros canones concilij Niceni: respõdit Atticus mittere se ad eos per Marcellum subdiaconum Canones integros synodi Nicenæ, qui subinserti essent, nec aliquis alius reperitur præter hos uiginti. in quibus ille scitu dignus, quo iubetur in diebus Pẽtecostes, idest, quinquaginta diebus post pascha, et diebus dominicis nõ flectenda esse genua ad orationem dominicam scilicet. de hac re mentionem etiam facit Augustinus in epistola ad Ianuarium, ut scilicet ere-

ctione corporis testemur Christum uere surrexisse à mortuis. fuit etiam in hac magna Nicena synodo cõstitutio facta de Paschatis celebratione, de qua magna fuerat controuersia, præcipue cũ Asiaticis Episcopis, qui quartadecima luna, quicunque is fuisset dies, sacratissimum Pascha celebrabant; quique ob eam rem appellati fuere Quartadecimani. Statutumque est in hoc Concilio, primo mense, idest, ea luna cuius pleniluniũ fuisset post equinoctiũ uernum, quod tunc erat uigesima prima die Martij mensis, diem dominicam, post plenilunium illud, solennem esse, Paschaque à Christianis ea die celebrandum, qua Christus resurrexit, qui est pascha nostrum, nec seruandum morem Iudaicum, ut quartadecima luna à Christianis fiat Pascha, quæcunque ea fuerit. Hoc præter alios authores Augustinus refert in epistola ad inquisitiones Ianuarij. postea autem melius fuit res distincta, decretumque ne memoria passionis Domini celebretur ante lunã quartamdecimam. ideoque si plenilunium contigerit esse die dominica, aut die sabbati, qui à meridie inchoaretur, transfertur Paschatis solennitas ad proximam diem dominicam, post octo, scilicet, dies. de hoc Ambrosius in epistola ad Episcopos Aemiliæ. Hæc solennitatis paschalis for-

ma adhuc perseuerat, ac si nostris temporibus uigesimaprima dies Martij esset dies æquinoctij uerni, cum tamen nunc retrocesserit ad diem decimam. Hæc dicta de Nicena Synodo sufficiat. Hisdem temporibus Syluestri scilicet Pontificis, Ysidorus refert celebratas fuisse synodos prouinciales Arelate, quæ ciuitas insignis est in Prouincia: sita iuxta fluuium Rhodanum. mirum tamen, quòd in secunda fit mentio de statutis Nicenæ synodi, quam uerisimile est, sub Iulio dimissam fuisse. id etiam notandum, quòd in prima Arelatensi synodo statutum fuit, ut persuaderi debeat adolescentibus, quorum uxores se adulterio polluissent, ne eis uiuẽtibus alias ducerẽt uxores. ex quo uidetur colligi posse, ea ætate quasdam fuisse, qui existimarent sibi licere dimissa uxore fornicationis causa aliam ducere: quod Ambrosius in expositione epistolæ ad Corinthios tangit. licet Magister sententiarum dicat illum locum Ambrosii fuisse à falsarijs corruptum. Duo præterea fuere Arelate celebrata Cõcilia, quorum postremũ coactum fuit sub Martiano Principe, sub quo fuit synodus Chalcedonensis, quarta, scilicet, Oecumenica. Post Nicenam synodum reperiuntur, & in Græcis canonibus, & apud Ysidorum fuisse nonnullæ synodi

prouinciales; de quibus non constat quibusnam temporibus fuerint: sed uerisimile est, quoniam de eis fit mentio ab authoribus statim post Nicenum Concilium, fuisse etiam paulopost coactas. harum prima est Gangrensis, coacta in Gangre ciuitate Paphlagoniæ. de qua urbe meminit Stephanus Græcus author in libro, quem scripsit de Vrbibus. in hac damnata fuit Hæresis Eustraliensium, qui nuptias damnabant. constitutique sunt uiginti Canones, qui extant tam apud Græcos, quàm apud Latinos. nihil in his egregium annotaui. Huic proximus fuit cōuentus Antiochenus, coactus Antiochiæ, quæ sita est apud Orontem. interfuere huic synodo Formilianus, & Grægorius mirabilium effector nūcupatus. uigintiquinque canones fuere in hac constituti. sequitur synodus habita Laodiceæ: quæ urbs est Phrygiæ Capatianæ, in qua editi fuere Canones quinquaginta nouem, nihil in his memoratu dignum reperi. in sexta synodo omnium horum Cō ciliorum canones approbantur. Post obitum Constantini Imperatoris anno duodecimo, ut refert Socrates in Historia tripartita, cum post Nicenam synodum Arriani maximos ubique tumultus concitassent, expulsusque ob eam causam Athanasius Episcopus Alexandrinus à sua Ec

clesia fuisset ab Arrianis, quibus Constantius Imperator Orientis magni Cõstanti. i filius summopere fauebat, ac uenisset in Italiam ad Pontificem Iulium, atque ad Constantem Imperatorẽ Occidentis perrexisset: qui frater erat Constantij, indicta fuit Synodus Sardicensis. Sardice Metropolis est Dacorum sita iuxta Danubium. quidam dicunt esse in Illyrico, cuius fortasse fines hi authores ad Danubium usque extendebãt. fuit hæc synodus indicta literis Constantij Imperatoris ob metum fratris Cõstantis pijßimi principis, fratrisque Constantij longe dißimilis. conuenere in hanc synodum omnes ferè occidentales Episcopi, tercentum inquam; inter quos Osius Cordubensis magna pars fuit illius Concilij, orientalium circiter septuaginta: cæteri nanque quorum plurimi erant infensi Athanasio, & fauebant partibus Arrianis causas dixere, quare nõ possent accedere ad eum conuentum. hi etiam septuaginta, qui conuenerant, post quàm uiderunt agi de restitutione Athanasii episcopi Alexandrini, & Pauli Constantinopolitani, aliorũque quorundam: qui pulsi fuerant ab Arrianis quibus ipsi quoque fauebant, recessere à Sardica, & conuenerunt in Philippopoli, nõnullaque decreuere contra Athanasium: fuere hi omnes

damnati à synodo Sardicensi: simulque restitutus Athanasius Alexādrinæ Ecclesiæ, & Paulus Constantinopolitanæ. scripsit Constans fratri Constātio pias, ac Imperatore Christiano dignas literas in commendationem Athanasii. paruit Constantius fratris literis, & restituit Athanasium: ideoque repressa aliquantulum Arrianorum rabies: constituti fuerunt in hac Synodo Canones unus & uiginti: in quibus illud puto non esse prætereundum, ex quo facile colligi potest Romani Pontificis authoritas, quòd in quinto, sextoque canone statutum est: quòd si quis Episcopus accusatus, fuerit ab Episcopis suæ illius prouinciæ depositus, isque uoluerit appellare Romanum sanctissimum Episcopum, ut ab eo eius causa audiatur, utique conuocandi sunt proximæ prouinciæ Episcopi, qui iudicent de illius causa. qui si priorum sententiam secuti fuerint, isque rursus appellet Romanum pontificem, Pontifex Romanus si uoluerit, mittat duos presbyteros à latere: qui simul cum Episcopis illis in prouincia ea: ubi melius causa discuti potest, & intelligi, authoritate fungētes eius à quo sunt missi, rem dijudicent. quòd si etiam uoluerit ratam habere Episcoporum priorum sententiam, nullumque à latere mittere: id utique faciat, quod

pro prudentia sua melius fore putauerit. Hoc no lui prætermittere. quo in loco neque est silentio prætereundum, ante hanc Sardicensem synodū fuisse ab Arrianis synodum in Antiochia coactam: quæ decreuit Athanasium Alexandrinum, & Paulum Constantinopolitanum episcopum pelli à suis Ecclesiis; qui ut supra diximus ad Iulium Romanum Pontificem se contulerūt. à quo impetratum fuit ab Orientalibus Episcopis, ut utrunque sedi suæ restituerent: ubi in libro quarto tripartitæ Historiæ authores illi Græci inquiunt Antiochenum illud Concilium nullius habitum existimationis, eo quòd fuerit coactum absque Romani Pontificis authoritate, eiusque nomine nullus Antiocheno illi concilio interfuisset. Hæc, quæ pertinent ad Romani Pōtificis authoritatem sumpta ab antiquißimo Concilio Sardicensi, & ab authoribus Græcis illustribus omittere nolui. Redeamus iam unde digreßi sumus. Decreto Sardicēsis Cōcilij restituto Paulo Constantinopolitano, & Athanasio Alexādrino episcopo suis sedibus, diem obijt Constans pius Imperator, & Niceni Concilij obseruantissimus, ac ideo infestus Arrianis. Rerum potitus Constantius frater postremus ex filijs magni Cōstantini, fautor Hæreseos Arrianæ, cui orien-

tales Episcopi complures fauebant: cum cuperet Constantius occidentales etiam episcopos traducere à Niceni Concilij fide ad Hæresim Arrianam, simulque damnare Hæresim Photini: qui dicebat Christum tantum ex Maria natum, indixit Concilium Sirmij. ciuitas hæc sita est prope fluuium Drauam, non longe à Danubio, à qua nostris hisce temporibus prouincia ea uniuersa, appellatur Serimia: ibique constitutum Symbolum, quo damnatur Photini Hæresis. Nã fatentur se in Iesum Christum credere filium Dei unigenitum, natũ ante omnia secula &c. Attamen nulla fit mentio; quòd sit patri consubstantialis: Verũ cum duo symbola Sirmij cõfecta referat Historia Tripartita, in altero nulla fit mẽtio de eadẽ, aut simili substantia patris, aut filij: in altero filius dicitur similis patri, nulla facta de substantia mentione. post Sirmiense hoc conciliũ fuit aliud concilium coactum Mediolani: & tãdem tertium Arimini. in quibus demum eo deuentum ut Homousion aboleretur à Symbolo, deceptis Catholicis Arimini; ut author est Rufinus: uel contradicentibus, ut memoriæ proditũ est in Historia Tripartita. Rufinus scripsit fuisse hac uersutia deceptos Patres Arimini. quòd interrogati fuere, an mallent credere in Christũ,

an in Homousion. at illi nouitate nominis moti re spondere se malle in Christum credere, quam in Homousion. postea cum nihilo secius tumultus sedarentur, iterum decreuere Orientales Arriani Concilium facere in Nicea ciuitate Bithyniæ, ut Nicæni Concilij nomine prolato possent facilius decipere rudes homines: nam non multo antea coegerant Concilium in Nicea Thraciæ. non tamen potuerunt illudere catholicis. Hanc fraudem diuina prouidentia remouit: nam magno terræmotu concussa: ac penè diruta urbe Concilium cogi non potuit. translatum fuit postmodū in Seleuciam Isauriæ. illud omnibus his concilijs Sirmiensi inquam Mediolanensi, Ariminensi, & hoc Seleuciensi confecere, ut hi, qui dicerēt filium patri dissimilem anathematizarentur, id est, diris execrati essent. nec tamen propterea dicendum esse filium eiusdem substantiæ cum patre, cum hoc non inueniretur in scripturis canonicis fuisse scriptum, ideoque non Omoiousion, idest, similis substantiæ, sed filium tantum similem patri, quòd si quem delectaret nomen substātiæ, diceret potius filium Homoiusion, idest, similis substantiæ. Hoc etenim medium esse inter Homousion, et ἀνόμοιον. idest, consubstantialem, & dissimilem. Hæc Concilia omnia damnata

sunt, ut Hæresi Arrianæ fauentia: quæ sicuti non fuere coacta authoritate Romanæ sedis: ita etiam confestim ab ea damnata sunt. Adhuc flammam Arrianæ pestis Ecclesiã deuastante, orta est alia seditio inter Homousianos, idest, eos qui asserebant filium esse eiusdem substantiæ cũ patre, & alios nonnullos, qui sanctißimum Spiritum blasphemabant, eumque dicebant seruum patris, & filij, puramque creaturam. hi quanuis diuersis fuerint nominibus, tandem omnes dicti sunt Macedoniani, à Macedonio Episcopo Constantinopolis. consentiebãt synodo Ariminensi, & Seleuciæ de filio Dei, quòd scilicet esset Homœousios, idest, similis substantiæ. de Spiritu Sãcto autem profitebantur eum esse ἀνόμοιον, idest, dißimilem, patrisque, & filij ministrum, & seruum: quæ Hæresis cum inualesceret; ac principatu potitus fuisset Theodosius senior, uir pietate & religione illustris anno domini trecentesimo trigesimo octauo, sub Damaso Pontifice Romano congregata fuit synodus Constantinopoli centum & quinquaginta patrum. in qua damnata fuit Hæresis Macedonij: editumque symbolum in quo magis exprimitur diuinitas Sancti Spiritus, quàm in symbolo edito à synodo Nicena: in qua non contigerat dubitatio, præterquàm de fi-

lio Dei, de Spiritu Sancto nulla. hocque symbolo Constantinopolitanæ synodi, utitur Ecclesia ad hanc diem usque. addita tamen est particula illa de Spiritu Sancto, filioque. Nam in Constantinopolitano symbolo scriptum fuerat, qui à patre procedit. Hinc maximæ exortæ cõtrouersiæ fuere inter Ecclesiam Romanam, & Constantinopolitanam, ut inferius latius dicturi sumus. Constituti fuere in hoc Concilio pauci quidam canones. sex apud Ysidorum, in Græco codice duo præterea reperiuntur. nihil in his notatu dignũ, præterquàm in postremo Græco Canone modus statuitur, quo recipi debent hi, qui ab Hæresi ad catholicam Ecclesiam ueniunt: quorum nõnulli tantum oleo inunguntur. quorundam uero Hæresum sectatores, post multas cæremonias etiam baptizantur: ut potè quibus non traditũ fuisset baptisma iuxta ritum Ecclesiæ catholicæ Orthodoxæ, in Historia Tripartita memoriæ proditum est Damasum Pontificem rogatum fuisse, ut ipse cum Episcopis Occidentis, qui iam Romæ conuenerant eò concederet cum illic agerentur quæ ad fidem christianam pertinerent. excusauit se Damasus, multasque causas attulit: cur eò uenire nequiret. celebrauit tamen synodũ Romæ: in qua eadem sancita sunt contra Mace.

donium,quæ, & Constantinopoli à centum & quinquaginta illis patribus. Hæc secunda Oecumenica Synodus.his duobus Concilijs Niceno,scilicet, & Constantinopolitano statuta sunt ea, quæ Apostolica traditione, Catholica Ecclesia fuit edocta,de unitate substantiæ Supereminentissimæ Trinitatis, et distinctione Hypostaseon, seu personarum. Hanc synodum sequitur tertia Oecumenica synodus; quæ coacta fuit sub Theodosio Iuniore filio Arcadij,anno Domini quater centesimo & trigesimo. & sub Pontifice Cœlestino. primo conuenere in Ephesodu cēti patres, inter quos fuit Cyrillus Alexandrinus Episcopus,qui etiam locum, & uices tenuit Cœlestini Romani Pontificis,& maxima pars fuit huius Concilij Ephesini. damnata fuit Hæresis Nestorij Episcopi Constantinopolitani: qui cum omnino non consentiret Hæresi Photini,& Pauli Samosateni,qui asserebant Christum fuisse purum hominem,neque extitisse ante Mariam,id quod Ebion, & Cherinthus prædicauerāt longo prius tempore,uidelicet Ioannis Euangelistæ, huic ergo hæresi Nestorius non plane assentiens, posuit in Christo duo supposita seu duas personas: quæ charitate in tantum fuere unitæ,ut quodammodo unus dici potuerint. Itaque apud Nestorium; ille

ille, qui fuit filius hominis, non fuit ille, qui est filius Dei, nisi unione charitatis, & uinculo amoris. quamobrem negabant etiam dici posse Mariam matrem Dei, ut potè quæ hominem illum, non autem Deum genuisset. Hæc Nestorij Hæresis ab hac synodo Ephesina damnata est: atque decretum, credendum nobis esse uerbum Dei à patre ante secula genitum, patrique consubstantialem, factum hominem ex muliere, assumpta non alia persona hominis, sed hominis natura, perfecta ita, quòd ille, qui semper fuit Deus, factus sit nouiter homo. sicque uere dici Mariam matrem Dei, secundum humanam naturam, quam ex ea uerbum Dei assumpsit. Epistolam in synodo Cyrillus recitauit scriptam Nestorio ab eo, & synodo prius Alexandriæ coacta. quam Concilium approbauit. hanc Ysidorus nobis legendam tradidit. in qua continentur omnia Decreta huius synodi Ephesinæ; & in qua illud annotandum est in calce Epistolæ fuisse à Cyrillo conscriptum de Spiritu Sancto, quòd προχεῖ, seu profluit à filio, sicut à patre. item non est prætereundum id, quod in codice Græco legi. cum in synodo lectum fuisset symbolum fidei compositum à Theodoro Mupsesthiæ, & Carisio præsbytero Philadelphiæ: in quo blasphemiæ Hæreticorum

damnatorum continebantur, fuit à synodo statutum nulli licere aliam fidem proferre, aut scribere, aut componere ab ea, quam tercentum & decem octo patres in Nicea composuerant. Hoc adnotaui; quoniam Græci usque à tempore Petri Lombardi magistri sententiarum cõtra Latinos adferunt hunc canonem synodi Ephesinæ ob particulam, filioque, additam symbolo; ac si contra illud factum esset. quæ obiectio quàm sit friuola, perspicuum est ex illius decreti ratione, ob quam, scilicet, editum fuit. quam propterea à Græcis acceptam, inserendam huic opusculo putaui, ut pateat quàm inique Græci nos calumnientur, tanquam qui fecerimus contra hunc canonem. Hactenus de tertia synodo Oecumenica Ephesina. hanc sequitur quarta synodus Oecumenica, uigesimosexto anno post Ephesinam celebrata, anno inquam quatercẽtesimo quinquagesimo sexto à Domini natiuitate sub Imperatore Martiano, & Pontifice Romano Leone primo uiro præstantissimo. coacta fuit Chalcedone in Bithynia sita iuxta Bosphorum Thracium ferè contra Constantinopolim. sexcentum & triginta Patres ibi conuenere. qua de causa appellatur hæc synodus à Græcis magna Synodus. cur uero hæc synodus facta fuerit, Nicephorus Eccle

ſiaſticæ Hiſtoriæ ſcriptor luculenter nos docet in commentarijs ſuis. habuit uxorem Theodoſius minor Imperator fœminã animi impij, ideoque in peiorem partem procliuis, cum ergo poſt ſublatum errorem Neſtorij alius fuiſſet error exortus, cuius authores præcipui fuere Dioſcorus Epiſcopus Alexandrinus, & Eutices Abbas Conſtantinopolitanus, hi confitentes unam eſſe Chriſti perſonam, negauere tamen in Chriſto duas eſſe naturas, humanam, ſcilicet, & diuinam, quarum utraque perfecta eſſet, ſed docebant duas naturas, diuinam, ſcilicet, & humanam in unam naturam ualuiſſe in Chriſto. ex quo ſequebatur uel Chriſtum non fuiſſe uerum Deum, uel non fuiſſe uerum hominem, uel neque hominem uerum, neque Deum uerum. His uxor Theodoſii Eudocia fauit ſummopere, ideoque dedit operam ut ſynodus Epheſi cogeretur. coacta ſynodus per uim Hæreſim Euticetis, & Dioſcori approbauit. Hæc ſynodus ſecũda Epheſina damnata eſt, & reproba ſtatim habita. Nã poſt obitum Theodoſii ſoror eius pulcherrima mulier, ualde pia, cũ eius opera Martianus Imperio fuiſſet potitus, ab Imperatore impetrauit ut ſynodus Oecumenica cogeretur Chalcedone. itaque coacta fuit ſynodus Chalcedonenſis quarta

Oecumenica. in qua damnatus fuit error Eutícetis, explicatumque fuisse in Christo unam personam uerbi diuini in duabus perfectis naturis, diuina, scilicet, & humana, ita ut idem sit perfectus Deus, & perfectus Homo. fuit etiam damnata Hæresis Apollinaris Episcopi Antiocheni, quo Hieronymus præceptore usus fuerat: qui negauerat prius in Christo fuisse animam, sed corpus tantum humanum, animæ uero uicē gessisse diuinum uerbum. post modum fassus in Christo animam sensitiuam fuisse, negauit Christum habuisse rationalem animam. ex quo sequebatur non fuisse Christum uerum hominem, neque assumpsisse mentem humanam, ad quam purgandam, & sanctificandam præ omnibus alijs in mundum uenerat. constituit hæc synodus Chalcedonensis uigintiseptem Canones. in quibus non prætermittendum reor morem illorum temporum, qui colligitur ex canone huius synodi, quo decernitur Diaconissam fieri non posse, nisi postquàm exegisset quadraginta annos. quæ nulli postea nubat. at uero si cuipiam nupserit, uterque ipsa, inquam, & maritus deuotus sit diris, & execrationibus. id enim interpretor anathema esse, seu anathematizari. statutum etiā, quòd si qua uirgo se Deo dicauerit, aut quispiā

monachus factus fuerit: neutrum posse matrimonio iungi cuipiam. quòd si fecerint, sint excommunicati. Episcopus tamen loci illius possit uti misericordia erga illos. quod non est in eum sensum accipiendum, ut scilicet, queant perseuerare in matrimonio eo adulterino, quod contraxerunt, sed ad remissionem, seu imminutionem pœnæ. statutum quoque ut in quauis Prouincia bis in anno fierent Concilia Episcoporum prouinciæ. Huic Concilio interfuere Pascasinus, & Lucinius Episcopi, Bonifatiusque præsbyter locumtenentes Romanæ sedis. itemque horum patrum authoritate confirmatum fuit Decretum synodi Constantinopolitanæ. quo Archiepiscopus Constantinopolis fuerat post Romanum, alijs prælatus. Diuus Gregorius in epistolis plurimis refert in Chalcedonensi synodo fuisse concessum Romano Pontifici ut Oecumenicus uocaretur, quo tamen titulo ob modestiam, inquit, nullum fuisse Romanum Pontificem usum ad sua usque tempora. Tempus est ut accedamus ad synodos Aphricanas, quæ fuerunt celebratæ ante hanc quartam synodum tempore, scilicet, Arcadij, et Honorij, itemque sub Honorio, & Theodosio iuniore, cui successit Martianus. nihilominus quia ex secunda synodo Ephesina damnata ori-

gine trahit quarta hæc synodus Chalcedonensis, ut supra exposuimus, satius uisum nobis est ne series rei gestæ disrumperetur Chalcedonensem synodum Carthaginensibus præferre. synodi hæ Africanæ octo fuere, septem Carthagine celebratæ: una Mileueti. Quibus Augustinus interfuit omnibus ferè, ut reor. quòd uero aliquibus interfuerit compertissimum est. facti sunt in his synodis Africanis multi Canones. quorũ quidam in Decretalibus sunt notati: in quibus est Canon de Continentia Clericorum, qui ad sacros ordines accedunt. Quem ex hac synodo colligere possumus fuisse antiquissimum. illud etiã minime prætereundum est, quòd in sexta synodo Aphricana legitur missos fuisse à Zosimo Põtifice Romano Faustinum Episcopum, Philippum, & Asellum præsbyteros ob id, quòd, quidam Africanus Præsbyter Faustinus damnatus ibi, prouocauerat ad Romanum Pontificem. mandatum hi Pontificis Zosimi obtulerunt: in quo adducebatur statutum fuisse à Nicena synodo, posse à sentẽtia Episcopi sui præsbyterum, & etiam Episcopum à sententia synodi prouocare ad Pontificem Romanum. quæ statuta sunt Sardicensis Concilij, ut superius diximus. Carthaginenses Episcopi ob eam rem scripsere Cyril-

lo Episcopo Alexandriæ,& Attico Constantinopolis Episcopo,ut eis mitterent integra,& incorrupta Decreta synodi Nicenæ.miserunt illi uiginti Canones,qui extant.in quibus nulla de ea re fit mentio. quibus acceptis noluerunt tunc Carthaginenses admittere prouocationem illius Faustini præsbyteri ad Romanum Pontificem. Quinimò statuerunt,quòd si quispiam prouocaret ultra mare,nec acquiesceret iudicio Conciliorum Aphricanorum,quòd nullus in Aphrica ei communicaret. statuit hæc synodus Carthaginensis,& Mileuitana. Hæc inter Aphricanã, & Romanam Ecclesiam discordia initium sub Zosimo Pontifice habuit. sub Bonifatio deinde, & Cœlestino,decreta fuere hæc, quæ narrauimus,contra Apostolicæ Sedis authoritatem. durauit hæc rebellio usque ad Bonifatium posteriorem Pontificem,sub quo Carthaginensis Ecclesia damnãs Decreta facta à præcessoribus suis, Aurelioque tunc Aphricæ Primate,& Episcopo Carthaginensi; se Romano Põtifici Bonifatio submisit, & ad unitatem Ecclesiasticam rediјt. id Bonifatius hic posterior significauit Eulalio Episcopo Alexandrino, inseruitque Aphricani Episcopi literarum exemplum. Quæ omnia Ysidorus collegit. Mileuitanum concilium cele-

bre est ob Hæresim Pelagij: quæ in eo Concilio fuit damnata. negabat hic Pelagius gratiã Dei ad salutem necessariam esse, sed posse hominem liberi arbitrij uiribus legem implere. itemque negauit peccatum originale. in hanc Hæresim plurima scripsit Augustinus. Hæc magis illustria, & notatu digna comperi in Concilijs Carthaginensibus. Post hæc Concilia, fuere pleraque Hispana. fuit etiam ijsdem temporibus quinta synodus Constantinopoli celebrata sub Iustiniano Imperatore. De qua prius; postea de Hispanis concilijs. Cum post Ephesinam, & Chalcedonensem synodos Oecumenicas: in quibus fuere damnati Nestorius, & Dioscorus, ac Eutices, à sequacibus earum Hæresum plurimis annis uexata fuisset Ecclesia, ac tandem cum sub Theodosio Iuniore, Proclo Episcopo Constantinopolis terræmotus ingentes per quatuor menses fierēt, ac uniuersus populus cum Episcopo per campos fusus summis precibus Deum optimum oraret ut terræmotibus, & ruinis parceret, & clamarent omnes kyrieleison: contigit ut diuina uirtute adolescentulus quidam in aera raperetur coram omnibus, circa horam diei tertiam. Hic in aera sublatus monitus à Deo est, ut Episcopo, & uniuerso populo nunciaret loco kyrieleison,

ut dicerent sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus, & immortalis. Quas preces, cum uniuersus populus ad Deum fudisset: quieuerunt ter ræmotus. Huius Historiæ author Nicephorus. Damascenus etiam meminit. igitur cum præter Hæreses, quibus Ecclesia turbabatur, Petrus Alexandriæ Episcopus, Anthimus Trapezontius, Seuerus, et Zonora huic Trisagio, quod modo narrauimus doctum fuisse populum à Deo per adolescentulum in aera raptum; addidere. Qui crucifixus est pro nobis. quæ particula si separata intelligatur à Trisagio, innuit quartã in Deo personam, quæ pro nobis sit crucifixa: si uero cõiungatur, innuit uel Spiritum Sanctum passum, uel diuinam naturam passam. quamobrem appellati etiam hi fuere Theopassiani. Horum noua hæc inuentio magnopere turbauit Ecclesiam. ideo sub Iustiniano Imperatore, & Vigilio Pontifice indicta fuit Constantinopoli hæc quinta synodus anno Domini quingentesimo quinquagesimo tertio: nonaginta tribus fere annis post Chalcedonensem quartam synodum. damnati fuere illi omnes, qui aduersabantur Ephesinæ, & Chalcedonensi synodis, & negabant uel unã tantum personam in Christo fuisse, uel Mariam dei genitricem fateri nolebant: uel aliquo pacto

diuinam, aut naturam humanam perfectam in Christo fuisse diffitebantur. damnati sunt etiam hi, qui Trisagio addiderant, qui pro nobis crucifixus est. damnata praeterea fuit positio Origenis de reditu animorum ad corpora. Gentilium fabulae. insuper Euagrium, & Didymum, Iudaeq; epistolam damnauerunt. haec ferè sunt gesta synodi quintae Oecumenicae: in qua fuere centum sexaginta quinque Patres. Nulli canones editi sunt ab hac synodo. iisdem ferè temporibus in Hispania celebratae fuerunt complures synodi prouinciales. quarum quaedam praecessere quintam, & fortasse quartam synodum: ut Toletanum primum, quod fuit temporibus Honorij, et Arcadij. nonnullae temporibus Theodorici. posteriores uero longe postea tempora. ne tamen dissügamus unius prouinciae Concilia; paucis tractabimus ea, quae arbitramur scitu digna. fuere collecta ab Ysidoro tredecim Concilia Toletana. in quorum tertio traditum est Recaredum Regē Hispaniae, Gottorum Principem, Reginamque Baddam, simul cum Proceribus gentis eius, ac uniuerso Gottorum populo renunciasse Haeresi Arrianae, & fidem suscepisse: quam catholica Ecclesia per orbem diffusa praedicat, & profitetur. Gens haec Gottorum sub Imperatore Valen

te, à quo præstata ei fuerant auxilia aduersus alteram factionem eiusdem gentis, Christianam Religionem suscepit, simulque Hæresim Arrianam: cui Valens Imperator omnibus uiribus fauit: quam labem usque ad tempus Regis Ræcarædi retinuit: cui renunciauit Rex in hac tertia synodo Toletana palàm coram uniuerso populo. Quamobrem acclamatū ei fuit ab omnibus, salus Regi catholico. unde uerisimile est Hispaniæ Reges hoc honoris titulo usos fuisse. Arriani enim catholicis erant aduersi, simulque catholici Arrianis. relicta ergo labe Arriana Ræcarædus, quia ad catholicos accessisset, appellationem meruisse Catholici satis credibile existimari potest. in quarto uero concilio Toletano, capite tertio traditur mòdus, & ordo celebrandorum conciliorum prouincialium. quem reor hoc in loco silentio prætereundum, ne lectori tedium faciam in re non magni momenti. poterit is; quem delectauerit cognitio huiusmodi, locum citatum apud Ysidorum inquirere in quarto concilio Toletano capite tertio. item decretum in hoc concilio, quòd Iudæi illi, qui etiam coacti fidem Christi receperant, cogerentur, ut in ea perseuerarent. in decimo concilio capite tertio, grauis mulcta indicitur Episcopis: qui ob sanguinis coniunctio

nem uel fauore quopiam conferunt Monasteria, & Ecclesias. Hæc ferè notatu digna comperi in cõcilijs Toletanis. in concilio Ilibertino, Illiberi, scilicet, celebrato, quam urbem quidam putant Granatam esse, scitu dignum, quod in quadragesimo octauo capite cauetur, ne à sacerdotibus, uel clericis lauentur pedes eorum, qui baptizantur. quem morem in multis Ecclesijs seruatum fuisse comperimus ab Ambrosio in libro de sacramentis. Nam Mediolani Ecclesia tempore Ambrosii eo more utebatur in baptismate. Ecclesia Romana nunquam est usa, ut colligitur ex his, quæ narrat Ambrosius in eo opere. Braccarensis quoque concilij, ea urbs Metropolis fuit Galliciæ, decreta collegit Ysidorus, ex quibus multa sumi possunt pertinentia ad Sedis Apostolicæ authoritatem. statutum etiam fuit capite trigesimo sexto ne in Ecclesijs quispiam sepeliretur. in desuetudinem abijt decretum hoc non irrationabile, ut reor. item non prætereundum morem hunc salutandi populum à sacerdotibus, & Episcopis, quo nunc utuntur dicentes, Dominus uobiscum, & respondendi, cum spiritu tuo, ab Apostolis traditum Ecclesiæ fuisse. multa quoque fuere decreta contra Priscilianistas: quorũ Hæresis serpebat per Hispaniam. Hi secuti Ma

nichæos bonum, & malum Deum asserebant, nonnullaque a Gnosticis accepere. collegit præterea Ysidorus Tarraconense concilium, Gerundense, Ilerdense, Valentinum, nonnullaque Hispalensia, in quibus nihil ferè comperi: quod eximium perputem, ideo eis omissis accedam ad sextam synodum. Sexta Oecumenica synodus coacta fuit Constantinopoli, tempore Constantini Imperatoris, qui dictus est Pogonatus, & Agathonis Pontificis anno Domini sexcentesimo septuagesimo quarto. conuenere centum & septuaginta Patres. Hanc Ysidorus totam collegit. dãnata fuit in hac synodo Hæresis Theodori, & Macarij Antiocheni Episcopi, qui prope sentientes cum Euticete posuere in Christo domino nostro unam tantum fuisse uoluntatem, & unam operationem. unde etiam nomen habuere Monothelitarum. huic Hæresi fauit Honorius Episcopus Romanus, ut Græci authores perhibent. ideoque reor nomen huius Honorij non fuisse descriptum in Catalogo Pontificum. Hi omnes eorumque sectatores à synodo damnati sunt. Hi patres tunc, tempore, uidelicet, Constantini nullum canonem habemus statutũ neque à quinta, neque à sexta synodo. Verum paucos post annos defuncto Constantino, cum Iustinianus filius in Impe

rium successisset, illi ferè iÿdem patres iterum cõuenere Constantinopoli, ediderunt que centum & duos canones: quos appellare consueuit Gratianus, & aliÿ Canones sextæ synodi. Nonnulli hanc synodum appellant πενπευτη. quasi quæ satisfecerit quintæ, et sextæ synodis: in quibus nulli fuerunt editi canones. in primo huius synodi capite repetuntur sex priorum synodorum Decreta contra Hæreses, quæ damnatæ in eis fuerant. in secundo uero capite recepit, & approbauit prouincialia quædam concilia, à quibus plurima accepit uniuersalis Ecclesia, necnon monumenta nonnullorum sanctorum, qui ea tractauerint, quæ à nobis credẽda sunt. illud notandũ, quòd in fine huius capitis uidetur approbari concilium illud uetustissimum Aphricanum celebratum sub Cypriano martyre, in quo patres illi habentes zelum Dei, non tamen secundum sciẽtiam, ut inquit Paulus, statuerunt rebaptizandos omnes eos, qui ab Hæreticis baptizati ad Ecclesiam catholicam ueniebant. quod certe erroneum esse nullus est christianus qui ambigat, siquidem ab Hæreticis baptizati fuerunt secundum formam Ecclesiæ catholicæ. Verum patres hi in sexta synodo seruare uolentes, ut reor, quãtum fieri poterat Ecclesiæ unitatem, mentionem

fecere de hoc concilio, non aſpere improbantes, ſed ueluti excuſantes errorem, dixere in hoc loco ſtatutum illud concilij Aphricani fuiſſe ſecundum morem, qui in ea gente inualuerat. Eſt præterea canon prohibens Epiſcopum, poſtquam ad epiſcopatum euectus fuerit, habitare cum uxore, ſi habuerit, quanuis aſſerat ſe abſtinenter uiuere, ne det offendiculum, & ſcandalum. prohibuit etiam hæc ſynodus, ne accedẽtes ad ſacros ordines cogantur polliceri abſtinẽtiam à proprijs uxoribus, quem morem ſeruari dicit à Romana Eccleſia. quod eſt intelligendum Orientali Eccleſiæ præceptum, quæ nunquam recepit Romanam hanc ſanctimoniã. id ex eo colligitur, quod paulopoſt præcipit ſynodus in Eccleſiis Barbaris clericos nõ habitare ſimul cum uxoribus ob ſcandalum, quod de Epiſcopis in uniuerſum prius præceperat. item præcipit ne ſoluatur ieiunium quinta feria maioris Hebdomadæ, quod quidam ſoluebant, ut iudaicum Paſcha imitarentur. inuenitur quoque in hac ſynodo fuiſſe ſedes Patriarcharum pro dignitate cuiuſque ordine collocatas, prima Romana, ſecunda Conſtantinopolitana, tertia Alexandrina, quarta Hieroſolymitana. de Antiochena nulla mentio. Notandum etiam in contrahendis matrimonijs prohibitos

fuisse quosdam gradus secundæ affinitatis, ne scilicet pater & filius duceret matrem, & filiā, item duas sorores. sic neque duos fratres matrē, & filiam, duasque sorores. mos hic nunc abolitus est, habitaque est ratio tantum primæ affinitatis, non secundæ, aut tertiæ. illud quoque non prætereundum in quinquagesimo quinto capite horum Canonum, prohibitum fuisse morem Romanæ Ecclesiæ in ieiunio sabbati, ut pote, quod Antiqui Patres etiam prohibuerint. Hoc nunquam receptum fuit ab ecclesia Romana, neque authoritate Pontificum Romanorum sancitum. pari quoque ratione non fuit receptum quòd tota Hebdomada paschatis esset celebris, & dicata psalmodiæ in templis. omnes ludi alij, & spectacula his diebus minime possent celebrari. prohibetur item ne, nisi necessaria causa cogat, quispiam linquat propriam Ecclesiam tribus dominicis, anathematis pœna iniuncta. fuisse hunc antiquissimum, & optimum morem alibi etiam legimus. quis non laudet Canonem alium, quo prohibetur, ne quis pingat tabulam, aut quippiā tale fingat, imaginibus, quibus excitari posit turpitudinis libido, sub pœna excommunicationis. Nostris uero temporibus, ut omittā priuatas & publicas ædes; templa Dei Optimi, & sanctorum

ctorum monumenta, altaria etiam ornare putamus huiusmodi picturis, & statuis; qui certe abusus est magnus. in ultimo Canone, in quo agitur, in constituendis pœnitentijs non tantum habendam esse rationem delicti, sed etiam conditionis personæ, contritionis &c. posset ratio elici de confeßionis sacramento: quanuis pertinax; referre etiam Canonem eum ualeret ad pœnitentias publicas. sed mos uetustißimus totius Græciæ omnibus alijs argumentis huius ordinis excellit. Hactenus de Canonibus sextæ synodi. collegit Ysidorus Romanas synodos tertiam, quartam, quintam, & sextam, in quibus nihil memoratu dignum comperi. desunt prima, et secunda, primam fuisse reor sub Damaso Pontifice, tempore Theodosii senioris, & Constantinopolitanæ primæ synodi contra Macedonium celebratæ. in qua idem error fuit damnatus. Nos superius de hac synodo mentionem fecimus ex tripartita Historia. sub Innocentio tertio Romæ in Laterano magna fuit synodus celebrata: in qua fuere Constantinopolitanus, & Hierosolymorum Patriarchæ, Metropolitæ multi, Episcopi quadrigenti. innumeri Canones facti sunt in hac synodo, ut patet in Decretalibus. ac abolitus Canon de affinitatibus secundi, & tertij generis. & à septimo

s

consanguinitatis gradu ad quartum redacta prohibitio de matrimonijs contrahendis. Hæc de Romanis, quãuis hæc fuerit posterior his, de quibus sumus acturi, sequitur septima synodus Oecumenica. Hæc fuit celebrata in Nicea ciuitate Bithyniæ, ubi prima uniuersalis illustris illa, et celebris coacta fuit sub Constantino, & Irene matre anno Domini septingentesimo nonagesimo tertio, et sub Adriano primo Pontifice Romano, cuius nomine duo interfuere, Petrus Cardinalis, & Abbas sanctæ Sabbæ. conuenere tercentum et sexaginta sex Patres. in hac synodo damnati sunt impugnatores sanctarum imaginum, quos Christianocatigoros appellarunt. & præter alia adductus Athanasii libellus, qui extat de Imagine Christi, quæ Beryti relicta à Christiano in domo, quam conduxit Iudæus, ibique cum à Iudæis uarijs tormentis illuderetur in hanc Christi imaginem, cœpit ex ea sanguis fluere in maxima copia: multisque miraculis, & insignibus eius sanguinis tactu à Deo factis, innumeri Iudæi scelus palam fatentes Christianam pietatem amplexi sunt. sanguis hic diuisus fuit inter christianas omnes Ecclesias. Nos Venetijs in templo Diui Marci uase ex Crystallo confecto habemus huius sanguinis portionem, & maxima uenera

tione colimus, Beatus etiam Thomas mentionẽ facit huius ſanguinis in tertia parte ſummæ. Edidit hæc ſynodus uigintiduo Canones; in quibus nil propemodum comperi eximium, niſi, quis notaret morem eum ſeponendi in epiſcopatu omnia Hæreticorum monumenta. Nam cauetur à ſynodo ut omnia monumenta impugnatorum imaginum, ſeu Chriſtianocatigororum ab omnibus ſub pœna anathematis traderentur, ut poſsint in Epiſcopatu cum alijs deliramentis Hæreticorũ collocari. Item ſublatæ reliquiæ ſanctorũ ab Hæreticis ſunt templis reſtitutæ: cautumque ne ullum templum conſecraretur abſque ſanctorum reliquijs. Poſt hanc ſeptuaginta quinque annis fuit octaua ſynodus Oecumenica Conſtantinopoli ſub Imperatore Conſtantinopolis Baſilio, & Adriano ſecundo Pontifice, anno Domini octingenteſimo ſexageſimo octauo. nulla Hæreſis in cauſa fuit ut hoc Concilium cogeretur, ſed ſcelus Michaelis Imperatoris, cui Baſilius ſucceſsit, & ambitio Photij. Nam cum ſub Michaele Imperatore, cui ſucceſsit Baſilius, ſedem Conſtantinopolitanam teneret Ignatius uir ſanctiſsimus, auunculus Imperatoris auſus eſt dimiſſa uxore, quam habebat, nurum ducere in uxorem. Hoc facinore cognito Ignatius admo-

nuit auunculum Imperatoris sceleris, quod in se admiserat, simulque præcepit ut relicta nuru, et incestis nuptijs, priorem uxorem ad se adcerseret. recusauit ille. quamobrem fuit ab Ignatio excommunicatus. Is non pœnitentia tam magni sceleris, sed ira percitus, persuasit Imperatori ut pulso Ignatio, Photium tunc Patriarcham Constantinopolis faceret. obsecutus est Imperator auunculo. sicque per scelus potitus est Photius sede Constantinopolitana. Nicolaus primus Pōtifex Maximus cum hoc resciuisset, Photium excommunicauit. Hic furore percitus cum nulla alia ratione & causam suam tueri, & Pontificem ulcisci posset, cœpit dicere Pōtificem Romanum, & Romanam Ecclesiam esse Hæreticos, & excommunicatos, quoniam in symbolo addidissent Spiritum Sanctum à filio procedere contra statuta antiquorum Conciliorum. inde orta seditio maxima inter Græcos, & Latinos, quæ Græciam miseram tandem perdidit. successit Michaeli Basilius, & Nicolao primo Adrianus secundus. is tres Cardinales misit Constantinopolim, coactaque synodo Photium à sede expulit, et Ignatium restituit. Non destitit Photius à maledicentia, & quantum potuit, fouit seditionem inter Latinos, & Græcos. Hæc octaua sy-

nodus nullum canonem insignem edidit. Gratianus sexagesima tertia distinct. capitulo Adrianus: in primo de hac meminit, ac dicit statutum fuisse in hac synodo, ne quis laicus in electione Episcoporum ius haberet, nec interesset, nisi uocatus, tuncque humiliter susciperet, quæ clerus statuisset. Post hanc octauam synodum, seditionem inter Latinos, & Græcos cuius author fuit Photius, ut diximus, quanuis sopita potius quàm extincta fuit aliquot annis, nihilominus Constātinopolitani Imperatores, & Græca natio ægre ferentes nostrarum rerum amplificationem, suarumque imminutionem, pro temporis occasione excitarunt: ac rursus prout expedire suæ rei uidebant, sedarunt. in sexto Decretalium libro capite primo legitur sub Gregorio decimo in concilio Lugdunensi, quo Palæologus Imperator uenerat, conuenisse inter Græcos, & Latinos ibique Decretum de processione Spiritus Sancti. postmodum iterum excitata est seditio, adeo, ut usque ad tempora Eugenij quarti Pontificis, & Ioannis Palæologi Græcorum Imperatoris, deducta fuerit: sub quibus coacta fuit synodus Oecumenica. Verum ante hanc synodum sub Eugenio, celebrata fuit synodus Constantiensis tempore magni Schismatis: quo tres Pontifices erant

Benedictus, Gregorius, & Ioannes uigesimus tertius. opera Sigismondi Imperatoris, qui multū laboris, & industriæ impendit ut Schisma illud tolleretur, fuit coacta synodus Cōstantiæ, in qua depositis Pontificibus, qui fuerunt electi per seditionem cardinalium: quanuis Gregorius, & Ioannes uigesimus tertius prius renunciassent suis iuribus, electus fuit Martinus Columna uir egregius, & pius. post Cōstantiense concilium, ut seruaretur Decretum de congregatione conciliorum, indictum fuit concilium, quod fuit Basileæ coactum. postea uero ab Eugenio Ferrariā translatum, qui eodem tempore uocatis ad Oecumenicum concilium Græcis Ferrariæ synodum indixit. Venit ex Constantinopoli Imperator Palæologus, ac Patriarcha Cōstantinopolis, coacta synodo, ob multa incommoda, & pestem, ex Ferraria Florentiam translata fuit, ibique post diutinas disputationes tandem conuenere Græci ac Latini. Armeni quoque in ea synodo ad unitatem catholicæ Ecclesiæ sub Romano Pontifice uenere, magnaque omnium lætitia synodus dimissa fuit, creatique cardinales Bessarion Nicenus Episcopus, & Ruthenus Græci homines. quorū prior ualde illustris & doctrina, et probitate. at tamen post Imperatoris reditum in Græciā Mar

cus Ephesinus Episcopus, alter Photius concilio rebellis non destitit calumniari concilium, simulque Nicenum cardinalem, & Ruthenum: quòd ambitione corrupti rem Græciæ, & Religionis Latinis prodidissent. sicque iterum exarsit seditio apud plerosque Græcos, quæ tandem Græciã miseram perdidit. Post hanc synodum Florentinam nonam Oecumenicam temporibus nostris sub Iulio, & Leone Pontificibus fuit synodus Lateranensis: cui quoniam Sanctitas tua interfuit, nihil mihi est amplius dicendum. Hæ Beatissime Pater fuere illustres synodi, quarum summam ut potui literis mandandam duxi. tibique legendam trado. Tu pro tua humanitate, si non rem, officium tamen, & animi nostri propensionem læto animo accipito. Nam tum personæ, qua abs te honestatus fui, officiũ esse arbitratus sum his temporibus, iam indicto per te concilio hæc colligere, atque ocij nostri fructum tibi in maximis, & frequentissimis negocijs occupatissimo reuerenter offerre: tum pro tuis erga me meritis putaui maxime debere à me præstari, ut saltẽ testimonium quodpiam animi grati haberes, quandoquidẽ certo scio nihil unquã, à me his dignum rependi posse. Vale in Domino, qui diu te nobis, ac Ecclesiæ suæ incolumem seruet.

ERRORES.

Pag.46.	Lin.2.		originales pro originalis
P. 54.	L.	1.	ſalutaris pro ſaluatoris
P. 90	L.	6.	aſſimulatur pro aſsimilatur.
P. 102.	L	6.	nero pro uero
P. 108.	L.	23.	interpretátur pro interpretatur
P. 192	L.	2.	orationis pro orationes.
P. 207.	L.	26.	deeſt poſt dictionem quæ conſueuere
P 210.	L.	2.	a Deo pro adeo.
P. 216.	L.	17.	affere pro afferre
P. 221.	L.	25.	num pro nam.
P. 227.	L.	25.	inuiſſe pro innuiſſe
P. 240	L.	5.	2.Cor.c.5.pro ad col.c.3
P. 253	L.	20	Omoiouſion pro Homœouſion.
P.	cadé.L.	23	Homoiuſion pro Homœouſion.

Regiſtrum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t

Omnes quaterniones excepto t quod eſt duernio.

TABVLA RERVM MAGIS NOTABILIVM.

A.

Homo

V

Finis.

